

รายงานฉบับสมบูรณ์

การศึกษาเพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์
ในพื้นที่อนุรักษ์: กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าตะวันตก ปีที่ 2

เสนอ

งบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556-2557

ตามมติคณะรัฐมนตรี

โดย

สถาบันวิจัยสังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กันยายน 2559

รายงานฉบับสมบูรณ์
(Final Report)

การศึกษาเพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์: กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก ปีที่ 2

The Study to Identify Ways to Promote Food and Livelihood
Security of Ethnic minority Group in Protection Ares: The Case
of Karen in Western Forest, Phase II

เสนอ

งบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2556 - 2557
ตามมติคณะรัฐมนตรี

โดย

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กันยายน 2559

คำนำ

รายงานฉบับนี้เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ของการศึกษาโครงการ “การศึกษาเพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์: กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก” ซึ่งได้แสวงหานิยามความหมายของความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้ว ความมั่นคงทางอาหารระดับท้องถิ่นหรือระดับหมู่บ้านนั้นมีความแตกต่างจากการจำกัดความในระดับโลก หรือระดับมหภาค ทั้งนี้รายงานฉบับนี้ได้นำเสนอ ความหมาย หรือการนิยาม “ความมั่นคงทางอาหาร” ในระดับชุมชนนั้นเป็นเช่นไร และปัจจัยใดบ้างที่จะส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางอาหารระดับครัวเรือนได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ซึ่งจะหมายถึงรวมถึงความเป็นธรรมในการเลือกที่จะสร้างความมั่นคงดังกล่าวที่อยู่บนความเป็นธรรมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

รายงานฉบับนี้ต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ของงานวิจัยในประเด็นต่างๆ แต่ก็ยังไม่สามารถเป็นตัวแทนของชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทที่แตกต่างออกไปได้อย่างเป็นสากล ดังนั้น หากรายงานฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด คณะผู้จัดทำขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย และเพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างราบรื่น คณะผู้วิจัยอาจปกปิดรายนามผู้ให้ข้อมูลบางท่านที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้

คณะวิจัย

ดร.ศยามล เจริญรัตน์

นายปิง วิชัยดิษฐ

นางสาวรัศมี เอกศิริ

นายประวิทย์ ทองเปราะ

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	4
1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.6 กรอบแนวคิด	
- แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมและความพอเพียง	6
- แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ความมั่นคงทางอาหาร และวิถีชีวิต	8
- ความมั่นคงทางอาหารในระดับโลก เอเชีย และประเทศไทย	14
- นโยบายที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร	16
- วิถีชีวิตกะเหรี่ยงและการจัดการทรัพยากร	25
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นที่ศึกษา	
2.1 ผืนป่าตะวันตกและจังหวัดกาญจนบุรี	27
2.2 พื้นที่ศึกษา	28
2.3 บ้านแม่กระบุง ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี	29
2.4 บ้านกองม่องทะ ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี	35
2.5 บ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	40
2.6 วิถีชีวิตกะเหรี่ยงกับความมั่นคงทางอาหาร	43
บทที่ 3 นิยามความมั่นคงทางอาหาร และความเป็นธรรมในการจัดการความมั่นคงทางอาหาร	
3.1 นิยามและสภาพเป็นจริง	47
3.2 ความมั่นคงทางอาหาร (food security) และอธิปไตยทางอาหาร (food sovereignty) ของชุมชน	47
3.3 ความมั่นคงทางอาหารของกะเหรี่ยงในพื้นที่ศึกษา	49
3.4 ความเป็นธรรมและความเป็นธรรมทางกฎหมาย	52
3.5 องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร	53
3.6 วิกฤติภายนอก น้ำ อาหาร พลังงานที่กระทบต่อชุมชนภายใน	56

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ศักยภาพของครัวเรือนเพื่อความมั่นคงทางอาหาร	
4.1 ข้อมูลทั่วไป	59
4.2 ข้อมูลด้านการถือครองที่ดิน	63
4.3 ข้อมูลด้านการเพาะปลูกของครัวเรือน	65
4.4 กิจกรรมการเพาะปลูกในรอบปี	72
4.5 อาหารการกินในครัวเรือน	79
4.6 ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน	86
บทที่ 5 อนาคตและแนวทางสู่ความมั่นคงทางอาหารและเกิดความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน	
5.1 วิธีกะเหรี่ยงกับความมั่นคงทางอาหาร	91
5.2 ความเปลี่ยนแปลงกับวิถีการผลิตและบริโภคที่เป็นธรรม	95
5.3 แนวทางการนิยามความมั่นคงทางอาหารของชุมชน	96
5.4 อนาคตในมุมมองของชุมชน	97
เอกสารอ้างอิง	99
ภาคผนวก	103

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงสาธารณูปโภคในชุมชนแยกตามรายหมู่บ้าน	29
ตารางที่ 2 แสดงลักษณะสังคม-วัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ศึกษา	42
ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบการให้คำนิยามจากแหล่งต่างๆ	50
ตารางที่ 4 แสดงความเชื่อมโยงและการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อการผลิตที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง ในวิกฤติ น้ำ พลังงานและอาหาร	56
ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของกลุ่มอายุผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่	59
ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของระดับการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่	60
ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่	60
ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของข้อมูลกลุ่มอายุสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามพื้นที่	61
ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของรายได้ครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่	62
ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของที่ดินทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่	63
ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่	64
ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของค่าเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตร จำแนกตามพื้นที่	64
ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของการปลูกข้าวในครอบครัวและค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าว จำแนกตามพื้นที่	65
ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของการเก็บข้าวไว้กินในครอบครัว จำแนกตามพื้นที่	66
ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของการปลูกพืชแต่ละชนิดในรอบปีและอาชีพเสริมอื่น จำแนกตามพื้นที่	68
ตารางที่ 16 ช่วงเวลาการดำเนินกิจกรรมการเกษตรในรอบปี จำแนกตามพื้นที่	72
ตารางที่ 17 จำนวนสัตว์เลี้ยง จำแนกตามพื้นที่	77
ตารางที่ 18 จำนวนช่วงเวลาเลี้ยงสัตว์ จำแนกตามพื้นที่	78

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์ จำแนกตามพื้นที่	79
ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของการซื้อข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนแต่ละปี ย้อนหลัง 3 ปีที่ผ่านมา เทียบกับปัจจุบัน จำแนกตามพื้นที่	80
ตารางที่ 21 จำนวนการหามาได้ของเนื้อสัตว์ จำแนกตามพื้นที่	81
ตารางที่ 22 จำนวนการปลูกผักสวนครัว จำแนกตามพื้นที่	83
ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละชนิดของพืชที่ปลูก จำแนกตามพื้นที่	84
ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนด้านอาชีพและการกินอาหารในครัวเรือน จำแนกตามพื้นที่	86
ตารางที่ 25 ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านความมั่นคงทางอาหาร 3 ปีที่ผ่านมา เปรียบเทียบกับระดับความคิดเห็นในอดีต จำแนกตามพื้นที่	87

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1 แสดงเขตอนุรักษ์สัตว์ในผืนป่าตะวันตก	2
แผนที่ 2 แสดงที่ตั้งชุมชนกรณีศึกษา 3 ชุมชนในผืนป่าตะวันตก (A, B, C)	4
แผนที่ 3 ผืนป่าตะวันตกพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าของ ADB จำนวน 19 แห่ง	27
แผนที่ 4 แสดงที่ตั้งบ้านเรือนและสถานที่สำคัญในหมู่บ้านกอม่องทะง	38
แผนที่ 5: แสดงระดับหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านหนองบาง	42

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหารในมุมมองขององค์การอาหาร และเกษตรแห่งสหประชาชาติ	10
ภาพที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดของแผนนโยบายบูรณาการความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน (AIFS)	15
ภาพที่ 3 แสดงกรอบความสัมพันธ์ระหว่างอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ พิธีสารคาร์ตาเฮนา พิธีสารเสริมนาโงยา-กัวลาลัมเปอร์ และพิธีสารนาโงยากับกฎหมายในประเทศไทย	21
ภาพที่ 4 แสดงภาพถ่ายทางอากาศของบ้านแม่กระบุง จ.กาญจนบุรี	30
ภาพที่ 5 แผนที่แสดงขอบเขตและทรัพยากรจากภาพถ่ายดาวเทียม บ้านแม่กระบุง	31
ภาพที่ 6 แผนที่แสดงหมู่บ้านหมู่ 2 บ้านแม่กระบุง ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์	32
ภาพที่ 7 แสดงภาพถ่ายทางอากาศของบ้านกองม่องทะ	35
ภาพที่ 8 แสดงภาพถ่ายทางอากาศของบ้านหนองบาง	41

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

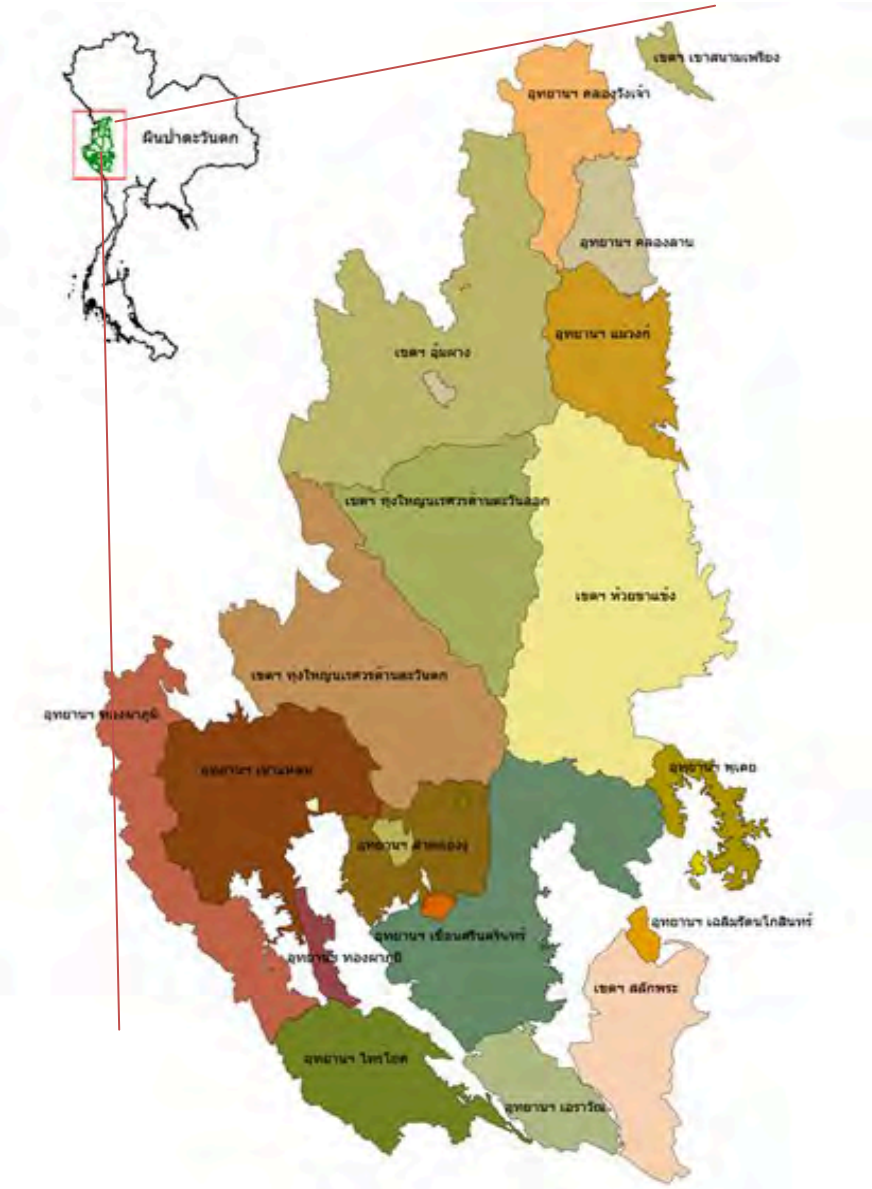
ผืนป่าตะวันตก ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 19,000 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยผืนป่าอนุรักษ์ที่ประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ 11 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 6 แห่ง รวมเป็น 17 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า อุทยานแห่งชาติคลองลาน อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ อุทยานแห่งชาติเฉลิมรัตนโกสินทร์ อุทยานแห่งชาติพุเตย อุทยานแห่งชาติเอราวัณ อุทยานแห่งชาติไทรโยค อุทยานแห่งชาติเขาแหลม อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ และอุทยานแห่งชาติลำคลองงู ส่วนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอู้มผาง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันตก และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันออก โดยมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเป็นแกนกลาง ผืนป่ากินพื้นที่ในเขต 6 จังหวัด คือ จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี ผืนป่าแห่งนี้เป็นที่ป่าที่สำคัญในประเทศไทย ที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นแหล่งต้นน้ำ เป็นผืนป่าที่มีความต่อเนื่องใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าวยังมีสภาพความอุดมสมบูรณ์สูง มีแหล่งพื้นที่อนุรักษ์ที่มีชื่อเสียง เช่น ทุ่งใหญ่ - ห้วยขาแข้ง เป็นต้น พื้นที่อนุรักษ์ผืนนี้มีโครงการกิจกรรมจากองค์กรทั้งในและต่างประเทศเข้ามาดำเนินการศึกษา อนุรักษ์ และพัฒนา เพื่อการรักษาสภาพทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก เกิดโครงการเพื่อการอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น โครงการจัดการผืนป่าตะวันตกเชิงนิเวศ (The Western Forest Complex Ecosystem Management- WEFCOM)¹ รวมถึงการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่อย่างโครงการจอมป่า (Joint Management Protected Area Project - JOMPA)² เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์อย่างแท้จริงในพื้นที่

¹ โครงการจัดการผืนป่าตะวันตกเชิงนิเวศ. <http://www.wcsthailand.org/main/wefcom>

² มุลนิธิสืบนาคะเสถียร.มปป.. จอมป่า: ผลการดำเนินงานโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมในผืนป่าตะวันตก.

“การสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์:
กรณีชุมชนกระเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก”

แผนที่ 1 แสดงเขตอนุรักษ์สัตว์ในผืนป่าตะวันตก
ที่มา: ดัดแปลงจากเครือข่ายเฟสบุ๊กอนุรักษ์ป่าตะวันตก

อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในประเด็นของการอยู่ร่วมของ “คน และ ป่า” ยังคงเป็นประเด็นความขัดแย้งและความไม่เข้าใจระหว่างคนในหรือกลุ่มชาติพันธุ์ และเจ้าหน้าที่ การเผชิญหน้าในปัญหาความขัดแย้งยังคงพบเห็นได้ในปัจจุบันอันเนื่องจากปัญหาในอดีต ชุดขององค์ความรู้ระหว่างคนใช้ หรือกลุ่มคนในป่า กับองค์ความรู้ของคนที่มีหน้าที่รักษา หรือคนนอกป่า มีฐานขององค์ความรู้ที่ต่างชุดกัน แม้จะมีความพยายามที่จะเข้าไปสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ปัญหาความไม่เข้าใจระหว่างคนใน และคนนอก ที่อยู่บนฐานความรู้คนละชุดจึงยังเป็นปัญหาที่กระทบต่อการอนุรักษ์ป่า คนในพื้นที่ป่าที่อยู่อาศัยมาก่อนการประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่ยังดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของตนภายใต้ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีแบบเดิม ตามความเชื่อของการอยู่ร่วมกับป่าที่เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ มีฐานความเชื่อที่ คนอยู่กับป่าได้อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ในขณะที่ เจ้าหน้าที่ หรือผู้รักษาป่า ให้นิยามความเชื่อที่คนเป็นผู้ทำลาย และตัดดวงผลประโยชน์จากสภาพแวดล้อม อีกทั้งฐานความคิดของคนอยู่กับป่าไม่ใช่แนว

ทางการอนุรักษ์ที่แท้จริง ระบบวิถีชีวิตที่คนอยู่ในป่า คือ การทำลายป่า ดังนั้นการจำกัดพื้นที่ทำกินและการสร้างกฎเกณฑ์ข้อห้ามในการอยู่อาศัยในป่าที่คนในป่าไม่เข้าใจเพราะขัดต่อวิถีชีวิตที่ผ่านมา สถานการณ์เหล่านั้นนำมาซึ่งความขัดแย้งกระทบกระทั่งในรูปแบบต่างๆ เรื่อยมา

ในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงและชนเผ่าชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่า หรือมีความสัมพันธ์กับป่าต่างมีรูปแบบของความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของกันและกัน ความมั่นคงทางวิถีชีวิตที่มีโอกาสที่จะเลือกผลิตและใช้ทรัพยากรในชุมชนและเคยนำมาซึ่งความมั่นคงทางอาหารเริ่มถูกรุกรานจากมุมมองของคนใน จากกฎเกณฑ์และข้อบังคับต่างๆ ประเด็นความเป็นธรรมทางสังคมที่ไม่ใช่เพียงความเป็นธรรมทางกฎหมายจึงเกิดขึ้น ข้อจำกัดด้านการทำมาหากินและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไป กลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชาวกะเหรี่ยงในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะวิถีการผลิตอาหาร ที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เช่นในอดีต ข้อจำกัดที่เกิดจากขนาดพื้นที่ทำมาหากิน สิทธิการเข้าป่า และขนาดของพื้นที่ป่าที่จำกัดลงเมื่อเทียบกับอดีต ผนวกกับการใช้ทรัพยากรในรูปแบบดั้งเดิม และความต้องการใช้จากคนในและคนนอกที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นด้วยพื้นที่ทรัพยากรที่จำกัดลงจึงเป็นปัญหาของความสมดุลระหว่างการผลิตและการใช้ซึ่งอาจนำมาซึ่งปัญหาด้านทรัพยากรในอนาคต

ทั้งนี้ ด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป การใช้ของคนในป่าอาจต้องมีการประเมิน และชั่งน้ำหนัก เพื่อให้เกิดความพอเพียงต่อการอยู่อาศัยและอนุรักษ์เพื่ออนาคต คำถามด้านความเป็นธรรมทางสังคมที่ต้องมีการนิยามให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและครอบคลุมมากกว่าการมองความเป็นธรรมทางกฎหมายของกลุ่มคนที่น่าจะเรียกได้ว่า “ด้อยโอกาส” หรือบ้างเรียกว่า “ชายขอบ” เหล่านี้ เพื่อเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและศักยภาพของการมีชีวิตให้เท่าเทียมกันกับคนกลุ่มอื่นๆ ในประเทศไทย

งานวิจัยชิ้นนี้ จึงมุ่งสำรวจความเป็นธรรมทางสังคมในบริบทของชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในป่า ทบทวนความหมายการให้นิยามความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิต ให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้และการผลิตที่เหมาะสม โดยอาศัยความพอเพียงและความเป็นธรรมที่พึงได้รับ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมทางสังคมแก่ชาวกะเหรี่ยงและสร้างบรรทัดฐานในการวัดความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อสำรวจเอกสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตกในบริบทของชนพื้นเมืองในประเทศไทย โดยนำเสนอและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการในด้านต่างๆ ความมั่นคงด้านอาหารและการดำรงชีวิตของคนในป่า
2. เพื่อสังเคราะห์ชุดความคิดที่แตกต่างหลากหลายเรื่อง “ความพอเพียงและเป็นธรรมทางสังคม” ผ่านกรณีศึกษาชาวกะเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก และสร้างมโนทัศน์ของความพอเพียงที่เป็นธรรมผ่านมุมมองและความแตกต่างของแนวคิดคนในและคนนอก ด้วยวิธีวิทยาทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
3. เพื่อสำรวจแนวคิดใหม่ๆ ในกลุ่มชาติพันธุ์บนความขัดแย้งที่จะก่อให้เกิดความพอเพียงที่เป็นธรรม เช่น ความมั่นคงของมนุษย์ ความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางวิถีชีวิต ความอยู่ดีมีสุข ฯลฯ ซึ่งจะนำไปสู่การเสนอแนะการกำหนดบทบาท กฎเกณฑ์ภายใต้สิทธิขั้นพื้นฐานที่จะสร้างความมั่นคงให้เกิดในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงและก่อรูปความเข้มแข็งในการจัดการอนุรักษ์พื้นที่ป่าในอนาคต

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิด “ความพอเพียงที่เป็นธรรม” ในบริบทของชาวกระเหรี่ยงในเขตอนุรักษ์ของผืนป่าตะวันตก โดยในการศึกษาครั้งนี้แบ่งกลุ่มประชากรตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานในเขตแนวอุทยานและเขตพื้นที่อนุรักษ์ ไว้ 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มที่อาศัยอยู่กลางผืนป่า 2) กลุ่มที่อาศัยอยู่ประชิดขอบป่า และ 3) กลุ่มที่อาศัยอยู่โดยรอบ

แผนที่ 2 แสดงที่ตั้งชุมชนกรณีศึกษา 3 ชุมชน ในผืนป่าตะวันตก (A,B,C)
ที่มา: ดัดแปลงจากรายงานผลการดำเนินงานโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมในผืนป่าตะวันตก

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่กลางป่า ซึ่งมีรูปแบบวิถีการผลิตแตกต่างกัน คือ 1) เป็นพื้นที่ไร่หมุนเวียนแบบกะเหรี่ยง 2) พื้นที่ พืชเชิงเดี่ยวไร่ประจำ และ 3) พื้นที่เกษตรไร่หมุนเวียนและพืชไร่ประจำ ประเภทละ 1 ชุมชน รวม 3 ชุมชน

จากการสำรวจเบื้องต้นได้ทำการเลือกพื้นที่ศึกษาเป็น 3 พื้นที่ คือ 1. บ้านก่องม่องทะ อ. สังขละบุรี (A) เป็นชุมชนที่อยู่กลางผืนป่า 2. บ้านหนองบาง อ.ทองผาภูมิ (B) เป็นชุมชนที่อยู่รอบขอบป่า และ 3. บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ (C) เป็นชุมชนที่อยู่ประชิดขอบป่าและอยู่กลางผืนป่า อย่างไรก็ตามหลังจากลงพื้นที่ศึกษาจริง พบว่า ไม่มีชุมชนที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนแบบกะเหรี่ยงแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งหาชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกน้อยที่สุดในจังหวัดกาญจนบุรี จากคำแนะนำของคนในเครือข่ายกะเหรี่ยง

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย 2 ปี ในรายงานฉบับนี้เป็นรายงานผลการศึกษาในปีที่ 1 ดังนั้นจึงเป็นรายงานผลของการศึกษาเฉพาะการหาปริมาณจากประชากรและการแสวงหาคำบอกกล่าวของชุมชนเพื่อเตรียมการเก็บข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลต่อในการดำเนินการในปีที่ 2 เท่านั้น

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดย แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอนคือ

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรายงานการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานสถานการณ์สิทธิ เป็นต้น ที่เกี่ยวกับประเด็นสถานการณ์ปัญหาชาวกะเหรี่ยงและสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารและชีวิตรวมถึงความเป็นธรรมและไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นผ่านการศึกษาเอกสาร

2. การสำรวจสถานการณ์อันเป็นผลที่เกิดจากแนวนโยบายของรัฐในระดับชาติและท้องถิ่น รวมถึงนโยบายจากต่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของชุมชน เช่น นโยบายด้านชนกลุ่มน้อย ในประเด็นสิทธิต่างๆ นโยบายด้านป่าไม้ และป่าชุมชน อนุสัญญา และพิธีศาลต่างๆ ที่ประเทศไทยรับรองผ่านการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ และผู้เกี่ยวข้อง

3. การสัมภาษณ์บุคคลการจัดสนทนากลุ่ม และสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการวิเคราะห์ความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร และวิถีชีวิต ภายใต้แนวคิดของความพอเพียงที่เป็นธรรม ของชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในผืนป่าตะวันตก ผ่านสภาพความเป็นอยู่และแนวคิดด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในชุมชน และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องในประเด็นนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มข้าราชการในพื้นที่ผู้เชี่ยวชาญ และการสนทนากลุ่มจากตัวแทนผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. การวิเคราะห์นิยามของ “ความพอเพียง” และ “ความเป็นธรรมทางสังคม” รวมทั้งสำรวจแนวคิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ผ่านการสัมภาษณ์ เช่น สุขภาพ ความพอเพียง ความมั่นคงในชีวิต เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การสร้างกรอบเพื่อสร้างเครื่องมือส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหารและวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงในผืนป่า

5. สำรวจเพื่อทดสอบเครื่องมือในการวัดความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของชุมชนด้วยการสำรวจความเห็นของชุมชนผ่านแบบสัมภาษณ์ เมื่อวิเคราะห์แล้วสร้างเวทีชุมชนเพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ให้แก่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

6. การนำเสนอรายงานเกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมความเป็นธรรมทางสังคมภายใต้ความพอเพียงในบริบทของชาวกะเหรี่ยง ผ่านการสร้างสื่อของงานวิจัยสู่สาธารณะ เช่น เอกสารคู่มือความรู้ เป็นต้น การ

สื่อสารใน 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มคนในพื้นที่ที่จะสร้างการสื่อสารระดับชุมชนเพื่อให้เกิดเครือข่ายชุมชนในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน รวมถึงการถอดบทเรียนของการดำเนินงานที่ผ่านมาของชุมชน ด้วยการดูงาน เพื่อสร้างเสริมศักยภาพและความรู้แก่ชุมชน และ 2) กลุ่มนักวิจัยเป็นกระบวนการสื่อสารผลงานวิจัยสู่สาธารณะผ่านการเขียนบทความและการนำเสนอในเวทีวิชาการต่างๆ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รับองค์ความรู้จากการศึกษาซึ่งจะสามารถนำไปสังเคราะห์เป็นบทความวิชาการ เพื่อเผยแพร่ รวมถึงการนำเสนอในเวทีประชุมทางวิชาการ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น กรมป่าไม้ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ องค์การบริหารส่วนตำบล ในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างแนวนโยบายเพื่อการพัฒนาพื้นที่

1.6 กรอบแนวคิด

1. แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมและความพอเพียง

ประเด็นเรื่องความเป็นธรรมเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย แต่ประเด็นความเป็นธรรมที่ถูกอ้างอิงและกล่าวถึงกันมากมักอยู่ในรูปของ “ความเป็นธรรมทางสังคม” และ “ความเป็นธรรมทางกฎหมาย” เมื่อกล่าวถึงความ เป็นธรรมมักอยู่ในรูปของผลการปฏิสัมพันธ์ของสังคม ที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรม ทั้งนี้เมื่อมองความเป็นธรรมจึงต้องมองว่าตามกฎหมายนั้นเป็นธรรมหรือไม่ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเป็นธรรมทางสังคมด้วย เพราะตามหลักแล้วในสังคมย่อมมีกฎระเบียบที่มากำกับ ดังนั้น ความเป็นธรรมทั้ง 2 คำ จึงควรจะให้ความหมายเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่ามี “ช่องว่าง” และ “ความแตกต่าง” ระหว่างกันเกิดขึ้นมากและทวีความห่างออกไปเรื่อยๆ ความเป็นธรรมทางกฎหมายและความเป็นธรรมทางสังคมจึงแตกต่างกันมากขึ้นเช่นกัน เพราะการมองความเป็นธรรมทั้ง 2 ประเด็นถูกมองด้วยแนวคิด ผลประโยชน์ ที่แยกส่วนแบ่งพรรค และไม่บูรณาการ ความเป็นธรรมทางเศรษฐศาสตร์ คือ การพยายามกระจายรายได้ หรือ การมองโครงสร้างทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในแนวคิดสตรีนิยมคือความไม่เป็นธรรม ซึ่งการมองในสาขาวิชาอื่นก็มีความแตกต่างเช่นกัน ดังนั้นจึงมีกีดจับความเป็นธรรมทางกฎหมายทางนิติบัญญัติเพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่ายและเป็นบรรทัดฐานที่สังคมต่างยอมรับในกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น ดังนั้น หากการกระทำใดๆ แล้วไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมย่อมให้ภาพของความเป็นธรรมที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับ เพียงมิติเดียว

ดังนั้นความเป็นธรรมจึงยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันไม่จบ และขยับเคลื่อนไหวไปตามบริบท มุมมอง และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้ประเด็นที่หยิบยกมาตีความ การโต้แย้งเรื่องความเป็นธรรมจึงไม่แตกต่างจากประเด็นของความพอเพียง ความแตกต่างที่ชัดเจนในมุมมองคือ แนวคิดเรื่องความพอเพียงเป็นสิ่งที่มักถูกกล่าวถึงในเชิงเศรษฐศาสตร์ในแง่ของการผลิต และใช้อย่างมีความสมดุลกัน และมองต่อไปถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรในชุมชน ที่เหมาะสมและเพื่ออนาคต แต่ความพอเพียงไม่ได้ถูกกำหนดว่าอะไรคือกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมและถูกต้องดีงาม ความเป็นธรรมทางสังคมที่ให้ออกาสทุกคนเท่าเทียมจึงอิงอยู่กับความพอเพียงที่จะสร้างเป็นแนวทางบรรทัดฐานให้เกิดขึ้นได้ในสังคม

แนวคิดเรื่องความเป็นธรรม เป็นแนวคิดความยุติธรรมในทางปรัชญาการเมืองตะวันตก ที่มุ่งมองว่าสังคมต้องมีสถาบันการเมืองที่มีหลักเกณฑ์พื้นฐาน และกลไกในการจัดการสิทธิและผลประโยชน์ให้กับสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน โดยจำแนกความเข้าใจความยุติธรรมเป็น 3 แบบคือ แนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) แนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ที่เป็นปรปักษ์กับผู้ที่ย่ำแย่ในสังคมเพราะจะให้ความสำคัญกับเรื่องเสรีภาพอย่างสูงสุด เน้นที่กลไกตลาดและการแข่งขันว่าเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความยุติธรรม และแนวคิดการจัดสรรตามความคู่ควร (Desert theory) นอกจากนี้ยังมีการแบ่งความยุติธรรมออกเป็น 1) ความยุติธรรมแบบแลกเปลี่ยนตอบแทน (Dikaion Diorthotikon; Iustitia Commutativa) เป็นความยุติธรรมในทางสัญญา เช่น การซื้อขายแลกเปลี่ยน ความยุติธรรมในลักษณะนี้ถือว่าเป็นความยุติธรรมพื้นฐานในทางเศรษฐกิจ และความยุติธรรมในลักษณะนี้ยังปรากฏเป็นความยุติธรรมในการแก้แค้นทดแทนการกระทำความผิดอาญาอีกด้วย 2) ความยุติธรรมแบบแบ่งปันส่วน (Dianemetikon Dikaion; Iustitia Distributiva) เป็นแนวคิดที่ความยุติธรรมเกิดในความสัมพันธ์ที่มีอำนาจไม่เท่าเทียมกัน แต่จะมีการแบ่งสรรประโยชน์ หรือหน้าอย่างไรให้ยุติธรรม เช่น รัฐจะมีการแบ่งประโยชน์ให้กับประชาชนอย่างไรให้ยุติธรรม ใช้เกณฑ์อะไรในการแบ่ง³

ดังนั้น ความยุติธรรมทางสังคมจึงเป็นประเด็นที่นักคิดหลายคน เช่น John Rawls, David Miller, Michael Sandel ต่างพยายามให้การนิยามและกำหนดขอบเขตซึ่งรวมหมายถึง ความยุติธรรมทั้งปวงที่เชื่อมโยงกับระเบียบทางสถาบันและความสัมพันธ์ทางสังคมในการแบ่งประโยชน์ในสังคม

ปัญหาที่เกิดจากความไม่เป็นธรรมในเรื่องทรัพยากรและกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่า่นั้นเกิดขึ้นทุกที่ไม่เฉพาะประเทศไทย ในมิติของทรัพยากรนั้นเกิดความไม่เป็นธรรมจาก 1) การเปลี่ยนแปลงของระบบสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรที่เคยเป็นของสาธารณะ ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลสามารถเข้าถึงได้เป็นการถูกผูกขาดมากขึ้นด้วยระบบกฎหมาย กลไกของรัฐ และการถ่ายโอนให้เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลซึ่งสนับสนุนให้กลุ่มทุนที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น 2) การถูกเลือกปฏิบัติ และผลึกเข้าสู่ความเสี่ยงของการเป็นคนชายขอบมากขึ้น เช่น ระบบการค้าเสรีที่เบียดให้ชาวนาหรือผู้ผลิตต้องเผชิญกับต้นทุนที่สูงขึ้นในขณะที่ไม่สามารถกำหนดราคาขายได้ เป็นต้น 3) การลดทอนความเป็นตัวตน หรือการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น กรณีชาวเขาหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์เป็นกรณีที่ชัดเจนว่า ความพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรหรือสิทธิในการจัดการทรัพยากรด้วยวิธีของชุมชนไม่สามารถทำได้ภายใต้กฎเกณฑ์ของรัฐและกระแสของภายนอก⁴ ในขณะที่มิติวัฒนธรรมความไม่เป็นธรรมเกิดจากการลดทอนคุณค่าของความเป็นคนจาก 1) มุมมองเรื่องรัฐชาติและความอื่น 2) มุมมองเสรีนิยม และ 3) มุมมองของปัจเจกบุคคล⁵

ความพอเพียง เป็นมุมมองเชิงเศรษฐศาสตร์ในแง่ของการผลิต และใช้อย่างมีความสมดุลกัน เช่นหลักปรัชญาว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่นำเสนอว่าความพอเพียงนั้นคือ ความพอเพียง คือ รู้จัก

³ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์. 2552. นิติรัฐกับความยุติธรรมทางสังคม ใน ฟ้าเดียวกัน. ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2552 หน้า 67-87.

⁴ กฤษฏา บุญชัย. 2555. การสังเคราะห์สถานการณ์ความไม่เป็นธรรมทางสังคมเชื่อมโยง SDH มิติเกษตรทรัพยากร. การประชุม นำเสนอรายงานสังเคราะห์รวมและทิศทางข้างหน้า. เอกสารประกอบการประชุม 29 พฤศจิกายน 2555.

⁵ นฤมล อรุโณทัย. 2555. การสังเคราะห์สถานการณ์ความไม่เป็นธรรมทางสังคมเชื่อมโยง SDH มิติสังคมวัฒนธรรม. การประชุม นำเสนอรายงานสังเคราะห์รวมและทิศทางข้างหน้า. เอกสารประกอบการประชุม 29 พฤศจิกายน 2555.

พอประมาณ พออยู่ พอมี พอกิน พอใช้ ประหยัด และไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ประการ⁶ คือ

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ที่ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที

ดังนั้นหลักการของความเป็นธรรมและความพอเพียงจึงเป็นการผนวกเอาหลักการของการคิดถึงประโยชน์ทั้งตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวมในการเลือกกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยที่จะต้องได้ประโยชน์แม้จะไม่สูงสุดแต่จะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน หรือหากมีก็ต้องเกิดขึ้นในกรณีที่เหมาะสม การตั้งหลักการเช่นนี้ในสถานการณ์ที่มีกลุ่มคนที่มีฐานะแตกต่างกันนั้นกระทำให้เป็นจริงได้ยาก การดำเนินการของรัฐต่อชุมชนหลายกรณีแสดงให้เห็นว่า ความเป็นธรรมเกิดขึ้นในเชิงเอกสารและหลักการบางหลักการที่รัฐมองว่าเหมาะสม เช่น กรณีเหมืองทองคำ หรือกรณีการอพยพกลุ่มชาติพันธุ์ออกจากพื้นที่ป่า เป็นต้น แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมและพอเพียงในการศึกษาชั้นนี้จึงมุ่งมองภาพของความเป็นธรรมและพอเพียงให้หลากหลายภาคส่วนเพื่อแสวงหาให้เกิดภาพความเป็นธรรมและพอเพียงที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะจากมุมมองรัฐ และชุมชน

2. แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ความมั่นคงทางอาหาร และวิถีชีวิต

แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรของชุมชนปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชนในรูปของวัฒนธรรม ประเพณี และระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการต่างๆ การจัดการดังกล่าวไม่มีรูปแบบที่ตายตัว หากปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาบริบทของแต่ละพื้นที่และผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการ ดังนั้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีแนวความคิดหลักในการดำเนินงานกว้างๆ⁷ ดังนี้คือ

1. มุ่งหวังให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบกันอยู่ในระบบธรรมชาติ มีศักยภาพที่สามารถให้ผลิตผลได้อย่างยั่งยืนถาวรและมั่นคง คือ มุ่งหวังให้เกิดความเพิ่มพูนภายในระบบที่จะนำมาใช้ได้ โดยไม่มีผลกระทบกระเทือน ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ
2. ต้องมีการจัดองค์ประกอบภายในระบบ ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศให้มีชนิดปริมาณ และสัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละชนิดเป็นไปตามเกณฑ์ มาตรฐาน ตามธรรมชาติ เพื่อให้อยู่ในภาวะสมดุลของธรรมชาติ
3. ต้องยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐาน โดยจะต้องมีการรักษา สงวน ปรับปรุงซ่อมแซม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในทุกสภาพ ทั้งในสภาพที่ดีตามธรรมชาติ ในสภาพที่กำลังมีการใช้ และในสภาพที่ทรุดโทรมร่อยหรอ

⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: เซ็นจูรี่.

⁷ ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2548. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน.

4. กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการควบคุมและกำจัดของเสียมิให้เกิดขึ้นภายในระบบธรรมชาติ รวมไปถึงการนำของเสียอื่นๆ กลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

5. ต้องกำหนดแนวทางในการจัดการเพื่อให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมในแต่ละสถานที่และแต่ละสถานการณ์

ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติมีความหลากหลายทั้งชนิดและคุณสมบัติจึงจำเป็นต้องมีวิธีการจัดการที่มีความเฉพาะเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในขณะที่ เมื่อต้องมองการจัดการที่มีความยั่งยืนแล้วจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างกระบวนการที่มีความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม ดังนั้น การสร้างให้เกิดความยั่งยืนในระดับพื้นที่จึงเป็นการสร้างกระบวนการปรับตัวเพื่อให้รองรับกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นและเนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานของการดำรงถึงความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของคน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงการใช้อย่างเหมาะสมและการรักษาให้สามารถใช้ได้ต่อไปในอนาคต

ความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิต

ความมั่นคงทางอาหารกำเนิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2513 - 2522 ในขณะที่สถานการณ์วิกฤติด้านราคาอาหารและพลังงานกำลังรุกรามไปทั่วโลก และความมั่นคงทางอาหารถูกใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2517 ในการประชุมอาหารโลก ภายใต้แนวคิดที่ว่า ความมั่นคงทางอาหารเป็นปัญหาที่เกิดจากความ "ไม่พอเพียงทางด้านอุปทาน" ของประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง⁸ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้นำไปสู่แนวคิดอีกประการ คือ ความทรงสิทธิ์ด้านอาหาร (Food entitlement) ที่มุ่งมองว่าอาหารเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ต้องเข้าถึงและมีเสถียรภาพในระดับครัวเรือนและบุคคล ตามแนวคิดของ อมาตยา เซน ที่คิดว่าประเทศที่มีประชากรที่เกิดความขาดแคลนอาหารจำนวนมากล้วนเป็นประเทศผู้ผลิตอาหารทั้งสิ้น ดังนั้นความขาดแคลนดังกล่าวจึงไม่ใช่เกิดจากอาหารที่ไม่พอเพียง แต่เกิดจากการเข้าถึงอาหาร

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ให้นิยามคำว่า "ความมั่นคงทางอาหาร" หมายถึง การที่ประชาชนมี "ปริมาณ" อาหารเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ มีความ "หลากหลาย" ของประเภทอาหารที่ได้รับ และอาหารนั้น "มีคุณภาพ" หมายถึงมีคุณค่าทางโภชนาการและความสะอาดปลอดภัย รวมทั้งประชาชนสามารถ "เข้าถึง" อาหาร อันเกิดจากระบบการกระจายอย่างทั่วถึง โดยมีรายละเอียดดังนี้⁹

1. ความพอเพียง ความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือทางอาหาร

2. การเข้าถึง การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรที่ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ ซึ่งรวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนด้วย

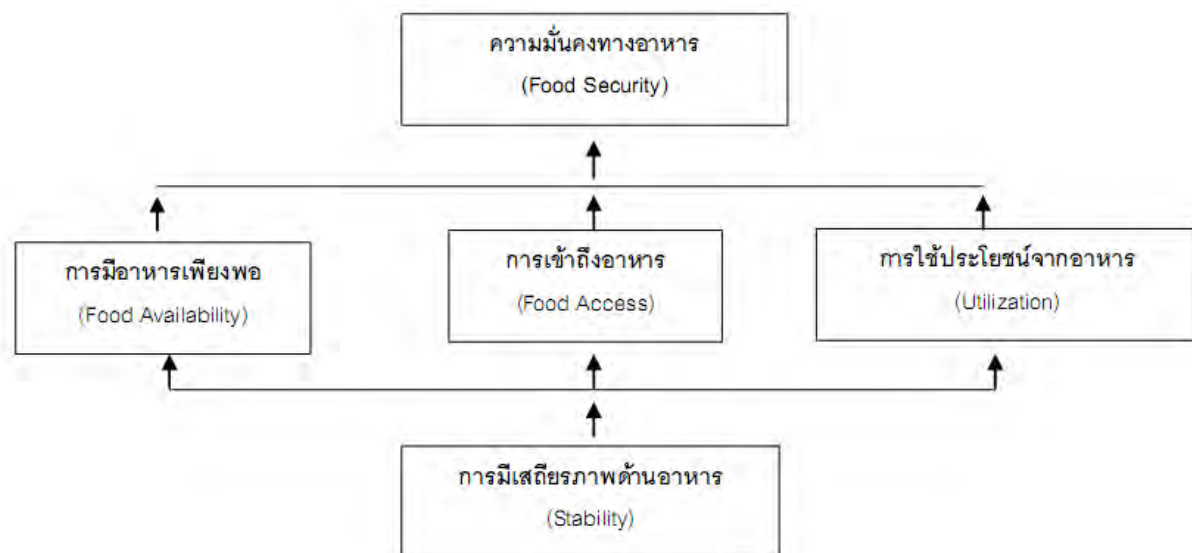
3. การใช้ประโยชน์ การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย

4. เสถียรภาพ เพื่อจะมีเสถียรภาพทางอาหาร ประชาชน ครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่เข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (เช่น

⁸ FAO. 2006. "Food Security". Policy Brief. June. Issue 2.

⁹ FAO. 2006. "Food Security". Policy Brief. June. Issue 2.

วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ) หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ในความหมายนี้ จึงครอบคลุมถึงทั้งมิติความพอเพียงและการเข้าถึงอาหาร

ภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหารในมุมมองของ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Food and Agricultural Organization (FAO). “Food Security” in Policy Brief Issue 2. January 2006: 1.

สำหรับกรอบความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียนได้เสนอว่า¹⁰ ความมั่นคงอาหารจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนทั้งหลายสามารถเข้าถึงอาหารอย่างปลอดภัย และเพียงพอกับความต้องการทั้งทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ และมีคุณค่าทางโภชนาการต่อความต้องการการบริโภค และความพึงพอใจของเขาเพื่อสามารถมีชีวิตอยู่อย่างคล่องแคล่วและมีสุขภาพที่ดีอยู่ตลอดเวลา (ที่ประชุมสุดยอดอาหารโลก ปี ค.ศ. 1996)

นอกจากนี้ได้มีปราชญ์ชาวบ้านในประเทศไทยหลายท่านได้ให้คำนิยามถึงความมั่นคงทางอาหารไว้ เช่น การศึกษาเรื่องความมั่นคงอาหารในพื้นที่ภาคอีสาน¹¹ เห็นว่าความมั่นคงด้านอาหารตามนิยามของชาวบ้านอีสาน คือ ทำ (การผลิต) ได้ หาได้ แลกได้และซื้อได้ และไม่มองความมั่นคงทางอาหารแค่ปริมาณอาหารเท่านั้น แต่ต้องมองที่ชุมชนในฐานะผู้ผลิต การศึกษาพบอีกว่าครอบครัวในที่โคกต้องมีที่นา 6 ไร่ ผลิตข้าวได้ประมาณปีละ 100 ถังจึงจะมีความมั่นคงด้านอาหาร โดยต้องปลูกผัก เลี้ยงปลาเสริมด้วย ในระดับชุมชน ชุมชนที่มีสมาชิก 120 ครัวเรือนต้องมีข้าวสำรองประมาณ 7 ตัน จึงจะมีข้าวกินเพียงพอถ้าเกิดภัยพิบัติกรณีของแหล่งอาหารธรรมชาติจากการศึกษาพบว่า หนึ่งหมู่บ้านต้องมีป่าชุมชนพื้นที่ 50 ไร่และตำบลละ 100 ไร่จึงจะทำให้ชุมชนมีความมั่นคงด้านอาหาร ในขณะที่กลุ่มชาวประมง จากเครือข่ายปกป้องอ่าวท่าศาลา จ.

¹⁰ ความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน. www.ose.org

¹¹ สุเมธ ปานจำลอง และคณะ, 2555. กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน, รายงาน. สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.

นครศรีธรรมราช กล่าวถึงความมั่นคงของอาหารในเขตชายฝั่งทะเลว่า¹² การทำประมงพื้นบ้าน คือ การสร้างความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน ที่มีระบบนิเวศเหมาะสมต่อการผลิตอาหาร เมื่อโครงการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ริมชายฝั่งทำลายแหล่งประมงเหล่านี้ก็ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและต่อผู้บริโภคที่ปลายสายด้วย ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าความมั่นคงทางอาหารของชาวบ้านในฐานะฐานการผลิตระดับชุมชนไม่ว่าจะเป็นข้าว หรือปลาจึงให้นิยามถึง สามารถผลิต หา จับ แลกเปลี่ยน และซื้อเพื่อการบริโภคได้ และการรักษาหรือนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทางป้องกันให้ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหารต่อไปในอนาคต

ดังนั้นมิติความมั่นคงทางอาหารไม่เพียงแต่จะมองแค่นิยามข้างต้นแต่ต้องมองในมิติที่มากกว่า เช่น ความเปราะบางของอาหาร ซึ่งให้ความหมายถึงโอกาสที่จะตกอยู่ในสถานการณ์ที่มีความไม่มั่นคงทางอาหาร อาทิ ภัยทางอาหาร หรือปัจจัยอื่นที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้การที่จะเกิดความมั่นคงทางอาหารได้นั้น จะต้องมิฐานทรัพยากรที่เป็นจุดเริ่มของระบบอาหารและการผลิตอาหารร่วมกับผู้ผลิต หรือเกษตรกรที่เป็นเจ้าของปัจจัยเหล่านั้นด้วย แต่ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารกลับอยู่ในภาวะที่วิกฤติจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเชิงเศรษฐกิจ จากการเกษตรพอเพียงไปสู่การเกษตร หรือผลิตเพื่อค้าที่พึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกมากกว่าในอดีต ไม่ว่าจะเป็น เทคโนโลยี และเมล็ดพันธุ์ ซึ่งการพึ่งพาเหล่านี้ทำให้เกิดภาวะการถูกจำกัดสิทธิ์ในการกำหนดวิถีการผลิตและวิถีชีวิตของตน ซึ่งกลายเป็นความไม่มั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตในที่สุด

วิถีชีวิตที่ยั่งยืน (Sustainable Livelihood)

วิถีชีวิตที่ยั่งยืนนั้น มีการกล่าวถึงมาตั้งแต่ ค.ศ. 1987 เมื่อ Brundtland Commission Report ถูกจัดพิมพ์ขึ้น กระบวนการวิถีชีวิตที่ยั่งยืนถูกคิดขึ้นคู่ขนานมากับการเมืองและองค์กรต่างๆ กระบวนการวิถีชีวิตที่ยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Approach) เกิดขึ้นในช่วงเวลาของการปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาในช่วงทศวรรษที่ 1980 - 1990 ที่หลักการพัฒนามุ่งประเด็นเรื่องความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์และความยั่งยืนมากกว่าเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื้อหารายงานที่ระบุอย่างชัดเจนใน Brundtland Commission Report ในปี ค.ศ. 1987 และรายงานการพัฒนามนุษย์ของ UNDP ครั้งแรก (UNDP Human Development Report) ในปี ค.ศ. 1990 ได้มีข้อสรุปที่สนับสนุนงานที่เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาแบบเดิมๆ เช่น ในทศวรรษที่ผ่านมาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มุมมองใหม่นี้เริ่มเกิดขึ้นราวกลางทศวรรษที่ 1990 และในปี ค.ศ. 1997 DFID ใช้ความพยายามอย่างมากที่จะให้คำนิยามใหม่ของบทบาทและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาลในการพัฒนาระหว่างประเทศด้านเวลาและความชัดเจน จะเห็นได้ว่ากระบวนการวิถีชีวิตที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จในระดับนโยบายในองค์กรให้ทุนต่างๆ ในการแก้ปัญหาความยากจนเป็นหลักในช่วงต้น ทศวรรษ 1990 ที่ผ่านมามากกว่าในองค์กรรัฐ เช่นเดียวกับ DFID และ Natural Resources Department ที่ในปี ค.ศ. 1997 ได้ละทิ้งการค้นหาความรู้และแนวคิดที่จะเป็นปัจเจกสำคัญที่จะเปิดแนวทางการทำงานให้กับองค์กรตนในประเด็นนี้ แต่ที่แนวคิดนี้ประสบความสำเร็จกลับเกิดจากความขัดแย้งของประเด็นหลัก 2 ประการคือ เรื่องสภาพภูมิอากาศนานาชาติ ที่ได้รับการสนับสนุนจากส่วนกลาง กับความต้องการเฉพาะที่จะสร้างเฟสใหม่ของแนวปฏิบัติของการพัฒนาในงานของ DFID

¹² ประสิทธิ์ หนูนวล. 2555. ก่อนแผ่นดิน...จะกลายเป็นอื่น. ศูนย์ประสานงานการพัฒนาและกลไกการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.

แนวคิดเรื่องวิถีชีวิตที่ยั่งยืน เป็นที่รู้จักตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1992 ในการประชุม World Conference on Environment and Development (WCED) และในการประชุม World Summit for Social Development (WSSD) ในปี ค.ศ. 1995 และแนวคิดนี้ถือว่าเป็นการเสนอวิธีการใหม่ที่จะเข้าใจชีวิตชนบท และเป็นการอ้างสิทธิที่สำคัญสำหรับการก้าวไปข้างหน้าของวิธีการการพัฒนาชนบท เมื่อเทียบกับวิธีการเดิมๆ เช่น ของ Integrated Rural Development (IRD) ในทศวรรษ 1970

ดังนั้นวิถีชีวิตที่ยั่งยืนถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน¹³ ตามแนวทางการพัฒนาของ โครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) โดยมีนัยยะ เพื่อเป็นการปกป้องโอกาสในการมีชีวิตของคนในรุ่นต่อไป ...และระบบนิเวศที่เราต้องพึ่งพา... (protection of the life opportunities of future generations.. And..the natural systems on which all life depends) มุ่งเน้นไปยังประเทศที่กำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา หรือประเทศยากจนที่ยังประสบปัญหาจากการพัฒนา เมืองค์กรต่างๆ ได้พยายามสร้างแนวทางในการพัฒนาที่สามารถแก้ปัญหาในประเทศเหล่านี้ จนนำไปสู่แนวคิดเรื่องวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ดังนั้นวิถีชีวิตที่ยั่งยืนจึงเป็นนิยาม กระบวนการ และแนวทางในการนำไปสู่ความยั่งยืนของมนุษย์ วิธีการมุ่งประเด็นที่ชัดเจนถึงความยากจน คนจน ความไม่มั่นคง การอพยพและการถูกขับออกจากสังคม ที่ไม่ใช่ในระดับเล็กแต่เป็นวิถีที่องค์กรใหญ่ อย่าง UNDP DFID หรือองค์กรอื่นที่เข้ามาใช้วิธีการนี้ในการพัฒนา แนวทางนี้ได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติในการพัฒนา ที่มีการนิยามตนเอง มีอิสระ มีความเป็นประชาธิปไตย ส่งเสริมความเข้มแข็ง และธรรมาภิบาล มีผู้ให้คำจำกัดความถึงวิถีชีวิตที่ยั่งยืนไว้หลายคน

International Fund for Agricultural Development^{14 15} ได้กล่าวถึง กระบวนการวิถีชีวิตที่ยั่งยืน (The Sustainable Livelihoods Approach, SLA) เป็นวิธีที่จะพิสูจน์ความเข้าใจของวิถีชีวิตของคนจน วิธีการนี้จะทำให้เห็นภาพของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนจนและชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเหล่านั้น วิธีนี้จะถูกใช้เพื่อการวางแผนการพัฒนาใหม่ๆ และการผสมผสานกับกิจกรรมเดิมเพื่อให้เกิดวิถีชีวิตที่ยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการคือ 1. กรอบแนวคิดที่จะช่วยในการเข้าใจความสลับซับซ้อนของความยากจน และ 2. เพื่อจัดตั้งหลักการที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเอาชนะความยากจน

ในขณะที่ แนวคิดของ วิถีชีวิตที่ยั่งยืน (Sustainable Livelihoods, SL) มีต้นแบบมาจากระบบของสหประชาชาติ (UN) ในส่วน United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) ที่อ้างถึงวิธีในการพัฒนาที่เป็นการรวมรูปแบบวิถีชีวิตของมนุษย์ และการให้ความหมายโดยผู้คนที่เกี่ยวข้อง¹⁶ และวิถีชีวิตจะถูกพิจารณาถึงองค์ประกอบของทุน กิจกรรม และสิทธิที่จะมีวิถีชีวิตของตน¹⁷

¹³ UNDO. 1996. Human Development Report. New York: Oxford.

¹⁴ International Fund for Agricultural Development. (FAO) 2008. Annual report 2007. Rome: U. Quintily. S.p.A.

¹⁵ International Fund for Agricultural Development. (FAO) 2007. Sustainable livelihood approach. [online] www.ifad.org.

¹⁶ Singh, N and V. Titi.1994. “Adaptive Strategies of the Poor in Arid and Semi- Arid Land: in Search of Sustainable Livelihood”, in IISD Working Paper. Winnipeg, Canada: International Institute for Sustainable Development.

¹⁷ Lawrence, John and Naresh Singh. 1997. Productive Employment and Poverty Eradication: How can Livelihoods be More Sustainable?Paper prepared for the Bureau forDevelopment Policy (BDP). UNDP: New York.

ดังนั้น วิถีชีวิตที่ยั่งยืนจะเกี่ยวข้องกับ ความเสี่ยงที่มนุษย์จะรับมือกับความกดดันและการปรับตัวในระยะยาวที่มีความเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะส่งผลต่อวิถีชีวิต¹⁸

ในขณะที่ FAO¹⁹ ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตว่า ประกอบด้วย ชีตความสามารถ ทุน (ทุนสำรอง ทรัพยากร การอ้างสิทธิ และการเข้าถึง) และกิจกรรมที่ให้ความหมายของการเป็นอยู่ วิถีชีวิต คือ ความยั่งยืนที่สามารถรับมือและสามารถฟื้นคืนจากความเครียดและความกดดัน มีความสามารถที่จะทำให้อัตลักษณ์และทุนดีขึ้น รวมไปถึงการให้โอกาสแก่คนรุ่นใหม่ที่จะมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืน และรับผิดชอบต่อประโยชน์ของวิถีชีวิตของกลุ่มอื่นในระดับท้องถิ่นและระดับโลกทั้งในระยะสั้นและระยะยาว²⁰

คำนิยามถึงวิถีชีวิตที่ยั่งยืนมีหลากหลาย Development Alternatives (DA)²¹ ได้พยายามสรุปกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายในการช่วยสมาชิกที่ถูกเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ ในสังคมที่มีวิถีพอเพียงในแต่ละวันให้อยู่ได้อย่างสง่าผ่าเผย เหมาะสมถูกต้อง และมีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง

ดังนั้นวิถีชีวิตที่ยั่งยืน จึงเป็นแนวคิดและวิธีที่จะแก้ปัญหาความยากจนบนพื้นฐานของชุมชน ให้สามารถรับมือกับปัญหาต่างๆ อันเกิดจากความเครียด การปรับตัวที่เป็นพลวัตให้สอดคล้องกับปัจจุบัน และปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกได้ ภายใต้ศักยภาพของชุมชนที่ประกอบด้วยทุนต่างๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ต่อไป

ดังนั้นแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในเชิงสังคมและความพอเพียงเป็นที่ถูกกล่าวถึงในเชิงเศรษฐศาสตร์ ในแง่ของการผลิต และใช้อย่างมีความสมดุลกันซึ่งต้องมองต่อไปถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรในชุมชน ภายในสิทธิการที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ภายใต้กรอบของความเป็นธรรมที่ต่างได้รับการยอมรับ เพื่อนำไปสู่วิถีชีวิตที่ยั่งยืนท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไป เพราะ แนวคิดของวิถีชีวิตที่ยั่งยืน (Sustainable Livelihoods - SL) จะเกี่ยวข้องกับ ความเสี่ยงที่มนุษย์จะรับมือกับความกดดันและการปรับตัวในระยะยาวที่มีความเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะส่งผลต่อวิถีชีวิต ดังนั้นแนวคิดนี้ จึงเป็นแนวคิดและวิธีที่จะแก้ปัญหาความยากจนบนพื้นฐานของชุมชน ให้สามารถรับมือกับปัญหาต่างๆ อันเกิดจากความเครียด การปรับตัวที่เป็นพลวัตให้สอดคล้องกับปัจจุบัน และปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกได้ ภายใต้ศักยภาพของชุมชนที่ประกอบด้วยทุนต่างๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ต่อไป ซึ่งรวมถึงการสร้างความมั่นคงในชีวิตให้เกิดขึ้น ภายใต้ข้อจำกัดที่เกิดขึ้น

¹⁸ Rennie, K. and Singh, N. (1996) Participatory Research for Sustainable Livelihoods: a Guide book for Field Projects. International Institute for Sustainable Development, Manitoba, Canada

¹⁹ FAO, 2007. อ้างแล้ว.

²⁰ Chambers, R. and G.R. Conway. 1992. "Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st Century", in Discussion Paper 296. Brighton, UK: Institute of Development Studies, University of Sussex.

²¹ DAINET. 2007. [online] www.devalt.org/sustain

3. ความมั่นคงทางอาหารในระดับโลก เอเชีย และประเทศไทย

กรอบนโยบายบูรณาการความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน (AIFS) และแผนกลยุทธ์ความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน (SPA-FS) ปี ค.ศ. 2009 – 2013²² เกิดขึ้นจากภาวะปัญหาสถานการณ์ปัจจุบันด้านการตลาดของอาหารและสินค้าเกษตรระหว่างต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่สูงขึ้นกับการลดลงของกำลังผลิตสินค้าเกษตรที่ส่งผลโดยตรงกับราคาอาหารที่สูงขึ้น กรอบนโยบายและแผนกลยุทธ์เกิดขึ้นเมื่อการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสสมัยพิเศษสำหรับรัฐมนตรีอาเซียนด้านเกษตร และป่าไม้ครั้งที่ 29 (Special SOM-29th AMAF)²³ ได้มีการหารือเกี่ยวกับร่างแนวคิดเรื่องการบูรณาการความมั่นคงด้านอาหารของ อาเซียน (AIFS Framework) โดยเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการแก้ปัญหาความมั่นคงด้านอาหารด้วยความเข้าใจร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก ประกอบกับข้อมูลและข่าวสารสำหรับการตัดสินใจด้านนโยบายที่ทันเวลาและเชื่อถือได้ และสร้างการพัฒนาการเกษตรในระยะยาวที่เน้นความยั่งยืนของการผลิตอาหารและการค้า สินค้าอาหาร ดังนั้น เพื่อให้กรอบแนวคิด AIFS เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและมีรายละเอียดที่ชัดเจนมากขึ้น ที่ประชุม จึงจัดให้มีการประชุมเฉพาะกิจเพื่อจัดทำรายละเอียดของแผนการทำงานรวมถึงแผนกลยุทธ์ความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน (SPA-FS) เพื่อเสนอที่ประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านเกษตรและป่าไม้พิจารณาและให้การรับรอง เพื่อเสนอขอการอนุมัติจากที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนในปี ค.ศ. 2008

แผนนโยบายบูรณาการความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียนมุ่งหวังเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงด้านอาหารในระยะยาวในภูมิภาคอาเซียนกระบวนการจัดทำจึงเน้นการพัฒนาความร่วมมือในการจัดทำขอบเขตและวิธีการที่สามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ คำจำกัดความของคำเฉพาะ แนวทาง การอ้างอิง และหลักการ รวมถึงองค์ประกอบ ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยแผนกลยุทธ์ความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน (SPA-FS) และเป้าหมายเพื่อให้มีความมั่นใจในเรื่องความมั่นคงด้านอาหารในระยะยาว และเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรในภูมิภาคอาเซียน

ภายใต้กรอบคำจำกัดความที่ว่าความมั่นคงด้านอาหารเกิดขึ้นเมื่อประชาชนทั้งหลายสามารถเข้าถึงอาหารอย่างปลอดภัย และเพียงพอกับความต้องการทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจ และมีคุณค่าทางโภชนาการต่อความต้องการบริโภค และความพึงพอใจของเขาเพื่อสามารถมีชีวิตอยู่อย่างคล่องแคล่วและมีสุขภาพที่ดีอยู่ตลอดเวลา ในมิติต่างๆ คือ การมีอาหาร การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์ และเสถียรภาพด้านอาหาร ตามความหมายของที่ประชุมสุดยอดอาหารโลก ปี ค.ศ. 1996

อย่างไรก็ดี เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายเพื่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารในระยะยาว และยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกร และมีองค์ประกอบหลัก คือ

วัตถุประสงค์ SPA-FS ประกอบด้วย

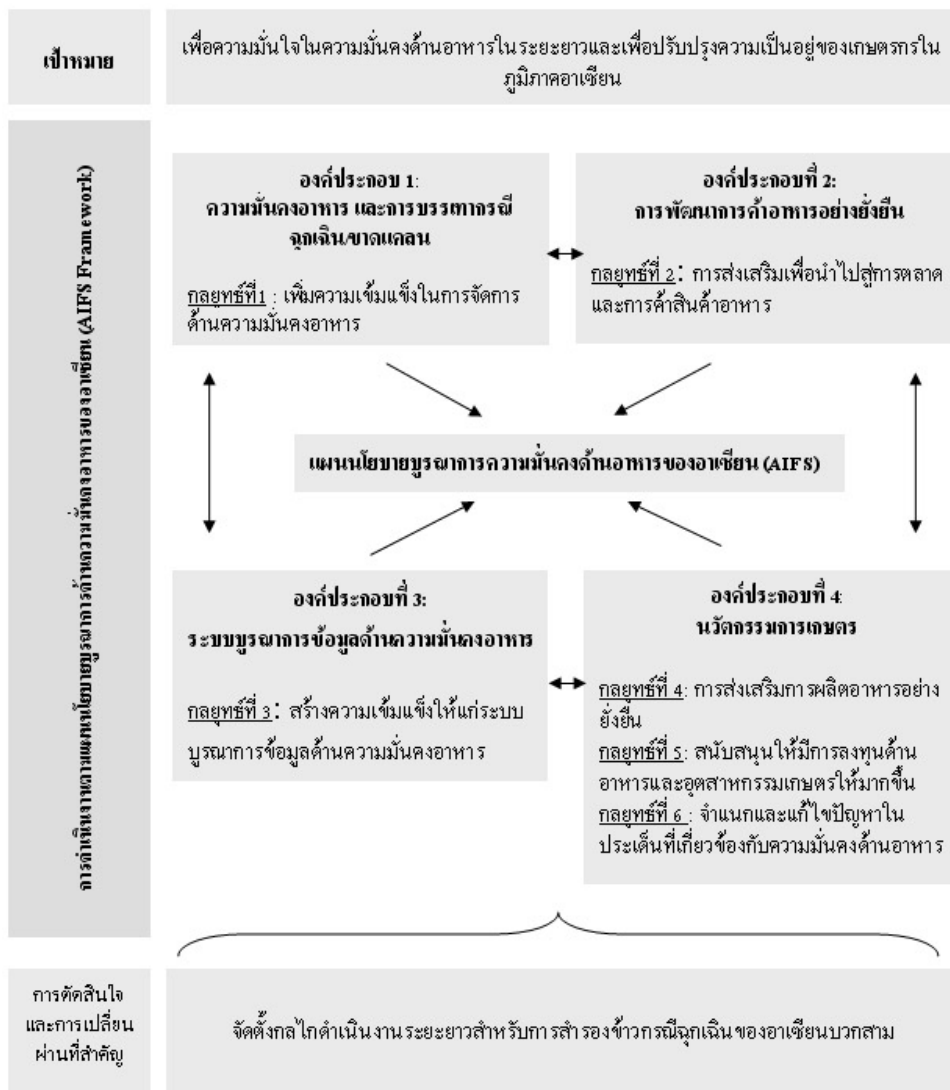
- เพื่อเพิ่มผลผลิตด้านอาหาร;
- เพื่อลดความสูญเสียจากการปฏิบัติการหลังการเก็บเกี่ยว;
- เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงตลาดและการค้าสินค้าเกษตรและปัจจัยการผลิต;
- เพื่อให้มีความมั่นใจในเสถียรภาพด้านอาหาร;
- เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ปัจจัยการผลิตการเกษตร;
- เพื่อการดำเนินการในการจัดการเพื่อบรรเทาความขาดแคลนอาหารในกรณีฉุกเฉิน

²² สรุปรายกรอบนโยบายความมั่นคงทางอาหารของอาเซียน. [ออนไลน์] www.oae.go.th

²³ ระหว่างวันที่ 5-7 สิงหาคม ค.ศ. 2008 ณ จังหวัดเชียงใหม่

- 1) ความมั่นคงอาหารและการบรรเทาความเดือดร้อน/ขาดแคลน
- 2) การพัฒนาการค้าอย่างยั่งยืน
- 3) บูรณาการระบบข้อมูลสารสนเทศด้านความมั่นคงอาหาร และ
- 4) นวัตกรรมด้านการเกษตร

กรอบแนวคิดการสร้างความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียนตามแผนบูรณาการนั้น ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ (ตามภาพที่ 2) ภายใต้องค์ประกอบหลักตั้งที่กล่าวมาแล้ว โดยภาครัฐจะเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานผ่านความร่วมมือของประเทศสมาชิกในอาเซียน

ภาพที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดของแผนนโยบายบูรณาการความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน (AIFS) ที่มา: ดัดแปลงจาก ความมั่นคงทางอาหารของอาเซียน. www.oae.go.th

ประเทศไทยได้ดำเนินการตามมติที่ประชุม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้นดังนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ลงนามในคำสั่ง ที่ 2/2552 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2552 แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนฯ โดยมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่างกรอบยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ เกี่ยวกับความมั่นคงด้านอาหารของประเทศให้สอดคล้องกับ AIFS Framework และพิจารณาจัดทำแผน/โครงการเพื่อให้สามารถรองรับและสนับสนุนกรอบยุทธศาสตร์ เสนอต่อ

คณะกรรมการนโยบายฯ เพื่อติดตาม เร่งรัด การดำเนินงานตามแผนที่ได้กำหนด โดยฝ่ายเลขานุการฯ ได้ยก ร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และจัดประชุมคณะอนุกรรมการฯ เพื่อ ร่วมกันพิจารณาและปรับแก้ไขยุทธศาสตร์ฯ โดยได้ดำเนินการต่อเนื่องระหว่างปีพ.ศ. 2553-2554 และ นำเสนอร่างยุทธศาสตร์ฉบับสมบูรณ์ต่อที่ประชุมคณะกรรมการนโยบายและแผนฯ ครั้งที่ 1/55 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2555 มีมติเห็นชอบร่างกรอบยุทธศาสตร์ฯ และให้จัดทำแผนงาน/โครงการ ต่อมาคณะอนุกรรมการฯ มีการประชุมครั้งที่ 1/55 เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2555 ซึ่งที่ประชุมเห็นชอบแผนงาน/โครงการตามกรอบ ยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (พ.ศ. 2556-2559)

สำหรับความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยสำนักสถิติแห่งชาติระบุว่าครัวเรือนที่ขาดอาหาร ร้อยละ 87 เป็นครัวเรือนเกษตรกรรมและร้อยละ 54 เป็นครัวเรือนที่ปลูกข้าว สิ่งที่น่าวิตกกังวลคือ ผลผลิตภาพ (Productivity) ของประเทศกำลังลดลง เพราะงบด้านการศึกษาวิจัยของประเทศไทยต่ำมากเมื่อเทียบกับ ผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (GDP) คือ ของไทยแค่ร้อยละ 0.2 ในขณะที่มาเลเซีย ร้อยละ 0.7 สิงคโปร์ร้อยละ 2.5 และเกาหลีใต้สูงถึงร้อยละ 3.5 ของ GDP เป็นต้น ผลผลิตข้าวต่อไร่ของประเทศไทยในปัจจุบันต่ำกว่า เวียดนาม ในขณะที่ผลการศึกษาก็เกี่ยวกับความมั่นคงของอาหารในชุมชนทั่วประเทศ²⁴ พบว่า มีการพึ่งพิง อาหารจากตลาดมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง ในขณะที่ชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งอาหารธรรมชาติ พึ่งพิงตนเองและธรรมชาติมากกว่า เช่น ชุมชนที่ตำบลหนองสาหร่ายผลิตอาหารเองร้อยละ 27 เก็บหาจาก ธรรมชาติร้อยละ 8 และซื้อสูงถึงร้อยละ 63 บ้านโนนยาง อ.กุดชุม จ.ยโสธรซื้อเพียงร้อยละ 37 ผลิตเองร้อยละ 47 จากธรรมชาติร้อยละ 13 ในขณะที่บ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน สามารถพึ่งตนเองด้านอาหารได้ ถึงร้อยละ 80 โดยการผลิตเอง แลกเปลี่ยนและจากธรรมชาติ ซื้อจากตลาดเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น

4. นโยบายที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร

4.1 **แผนยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย**²⁵ ได้จัดทำขึ้นภายใต้คณะกรรมการ อาหารแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 จึงได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์ ด้านความมั่นคงอาหาร เพื่อให้ประเทศไทยมีความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน ภายใต้ พ.ร.บ. คณะกรรมการ อาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 มียุทธศาสตร์ครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1) ความมั่นคงทางอาหาร 2) คุณภาพและ ความปลอดภัยอาหาร 3) อาหารศึกษา และ 4) การบริหารจัดการ ซึ่งครอบคลุมตลอดห่วงโซ่²⁶ และเชื่อมโยง ทั้งในระดับนานาชาติ ประเทศ ชุมชน และครัวเรือน เพื่อให้ประเทศไทยผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัย มีความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน เพื่อชาวไทยและชาวโลก ซึ่งความมั่นคงอาหารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ประชาชนทุกคนและทุกวัยสามารถเข้าถึงอาหาร ไม่ว่าจะโดยการเสาะหาจากธรรมชาติ การเพาะปลูก การเลี้ยง สัตว์ การซื้อหา หรือการได้รับโดยทางสังคมและวัฒนธรรม โดยอาหารจะต้องมีคุณภาพและความปลอดภัย รวมถึงระบบการผลิตที่เกื้อหนุน การรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยา และความคงอยู่ของฐานทรัพยากร อาหารทางธรรมชาติ แต่จากปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งผลิตอาหาร การใช้ประโยชน์จากการถือครอง

²⁴ สุภา ไยเมือง. 2555. ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชีวิตวิถี.

²⁵ คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. 2555. กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย. สำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

²⁶ ประภาพร ขอไพบูลย์. 2555. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ความมั่นคงอาหารจากชุมชนสู่ระดับชาติ, ผลการประชุมแสดง ความคิดเห็น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ที่ดิน ปัญหาอุทกภัยและภัยแล้ง สถานการณ์ด้านแรงงานภาคเกษตรลดลง ตลอดจนปัญหาด้านอาหารและโภชนาการ การขาดสารอาหาร ภาวะโภชนาการเกิน ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร

วัตถุประสงค์ของแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงอาหาร

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการฐานทรัพยากรการผลิตให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน
2. เพื่อให้อาหารที่ผลิตในครัวเรือน ชุมชน และภาคอุตสาหกรรมมีเพียงพอ มีคุณภาพปลอดภัยและมีคุณค่าโภชนาการ
3. เพื่อสร้างกระบวนการศึกษาค้นคว้า วิจัย และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับอาหารตลอดห่วงโซ่
4. เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการด้านอาหารให้มีประสิทธิภาพ (โครงสร้างกฎหมาย ระบบสารสนเทศ และอื่นๆ)
5. เพื่อเกิดความมั่นคงด้านอาหารระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ ทั้งภาวะปกติและวิกฤติ

ยุทธศาสตร์ที่จัดทำประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคงอาหาร มี 10 กลยุทธ์ 41 แนวทาง ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร มี 6 กลยุทธ์ 33 แนวทาง ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านอาหารศึกษา มี 5 กลยุทธ์ 17 แนวทาง และยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการบริหารจัดการ มี 3 กลยุทธ์ 12 แนวทาง

รายงานสิทธิมนุษยชนประเทศไทยและกฎหมายระหว่างประเทศที่ไทยร่วมเป็นภาคี ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ ประเทศไทยมีพันธกรณีระหว่างประเทศในการจัดทำรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ การรายงานภายใต้กรอบของพันธกรณีตามสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนแต่ละฉบับ (Treaty Based Mechanism) และภายในกรอบของกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter Based Mechanism) ปัจจุบันประเทศไทยเป็นภาคีสถิติสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนหลักจำนวน 9 ฉบับนั้น ปัจจุบันประเทศไทยมีเพียงอนุสัญญาเดียวที่ไม่ได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาสิทธิมนุษยชน คือ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานย้ายถิ่นและสมาชิกในครอบครัว (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families: CRMW)²⁷

²⁷ องค์การระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ. ประเทศไทยลงนามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ. [ออนไลน์] <http://www.mfa.go.th/humanrights/news/1-latest-news/167--thailand-signs-the-international-convention-on-the-protection-of-all-persons-from-enforced-disappearance> เข้าถึงเมื่อ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2556.

ภาคีสันติสัญญาสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี คือ

- 1) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: CEDAW) ประเทศไทยเป็นภาคีเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2528
- 2) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child หรือ CRC) ประเทศไทยเป็นภาคี เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2535 (ต่อมาประเทศไทยได้ เข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอีกสองฉบับ คือ พิธีสารเลือกรับเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก พิธีสารเลือกรับเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยอาวุธ)
- 3) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ประเทศไทยเป็นภาคี เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2539
- 4) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR) ประเทศไทยเป็นภาคีเมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2542
- 5) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: CERD) ประเทศไทยเป็นภาคีเมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2546
- 6) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT) ประเทศไทยเป็นภาคี เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2550
- 7) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ประเทศไทยเป็นภาคีเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2551
- 8) อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันบุคคลจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance: CED) ประเทศไทยเป็นภาคีเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2555

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจาก*กติการะหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR)* ควบคู่ไปกับ*สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR)* ซึ่งประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีภาคยานุวัติใน พ.ศ. 2542 แต่ตั้งข้อสงวนโดยการทำถ้อยแถลงการณ์ตีความ เกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเองว่าในข้อบทที่ 1 ว่า จะตีความสอดคล้องกับปฏิญญากรุงเวียนนาและแผนปฏิบัติการที่ได้รับรองในการประชุมระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536)²⁸ และในส่วนของ*กติการะหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และ*

²⁸ อัจฉรา ฉายากุล และคณะ. พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศาสนาสา
นักงาน, 2546, หน้า 23-25

วัฒนธรรมนั้นมีข้อคิดเห็นร่วม^{29 30} ว่าด้วยเรื่องสิทธิที่จะมีอาหารที่พอเพียงไว้ โดยสรุปว่า สิทธิดังกล่าวจะต้องเกิดขึ้นได้เมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารอย่างพอเพียง หรือไม่ก็จากการจัดซื้อหาได้ทุกเมื่อ ทั้งในทางกายภาพและในทางเศรษฐกิจ แนวคิดด้านความพอเพียงนั้นต้องมีอาหารแก่คนทุกคน โดยมีสาระสำคัญของสิทธิด้านอาหาร คือ การมีอาหารเพียงพอกับความต้องการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพที่จะสนองความต้องการทางโภชนาการของปัจเจกชนปราศจากสารที่เป็นอันตราย และเป็นที่ยอมรับของวัฒนธรรมนั้นๆ การเข้าถึงอาหารในลักษณะที่ยั่งยืนและไม่แทรกแซงสิทธิมนุษยชนอื่นๆ ที่พึงมีพึงได้ นอกจากนี้ยังมีประเด็น เรื่องอาหารปลอดภัย โภชนาการทางด้านอาหาร การยอมรับของผู้บริโภคหรือวัฒนธรรม และพันธะที่รัฐภาคีต้องให้ความดูแลป้องกันให้เกิดสิทธิที่จะมีอาหารอย่างพอเพียงด้วย

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (CERD) นั้น ในการเข้าเป็นภาคีของประเทศไทยได้จัดทำถ้อยแถลงตีความที่จะไม่ใช้บทบัญญัติของอนุสัญญาเกินกว่ารัฐธรรมนูญและกฎหมายไทย และมีข้อสงวน 2 ข้อ คือ ข้อ 4 และข้อ 22 โดยข้อ 4 การจัดทำให้มีมาตรการเชิงบวกที่จะขจัดการกระตุ้นการกระทำที่เลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติจะกระทำเฉพาะเมื่อพิจารณาเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องออกเป็นกฎหมายเท่านั้น และข้อ 22 ไม่รับผูกพันเกี่ยวกับการตกลงข้อพิพาทระหว่างรัฐภาคีที่จะเสนอต่อการพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในรายงานผลการดำเนินงานของประเทศไทยตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (ฉบับ 1-3)³¹ ระบุว่าประเทศไทยมีกลไกและมาตรการทางด้านนิติบัญญัติ ตุลาการ และการบริหารตลอดจนมาตรการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่เอื้อต่อความกลมเกลียวทางเชื้อชาติอยู่หลายประการ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 และกฎหมายอื่นที่มุ่งเน้นการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติหลายฉบับ อาทิ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 โดยเฉพาะประเทศไทยไม่มีนโยบายหรือกฎหมายแบ่งแยกชนชั้นผิวหรือเชื้อชาติในระบอบการปกครองและในสังคมไทยไม่มีการอุปถัมภ์หรือช่วยเหลือการเลือกปฏิบัติเรื่องนี้โดยบุคคลหรือองค์กรใด

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity: CBD) ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างความร่วมมือของประเทศภาคีในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดความยั่งยืนและเป็นธรรม อนุสัญญานี้ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 2) เพื่อใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และ 3) เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม ส่วน**พิธีสารคาร์ตาเฮนา (Cartagena Protocol)** ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 เป็นความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับความปลอดภัยทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ที่ครอบคลุมไปถึงการเคลื่อนย้ายข้ามแดนส่งผ่าน ดูแล และการใช้ประโยชน์ที่อาจมีผลกระทบที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ให้มีระดับการป้องกันที่เพียงพอในการเคลื่อนย้าย

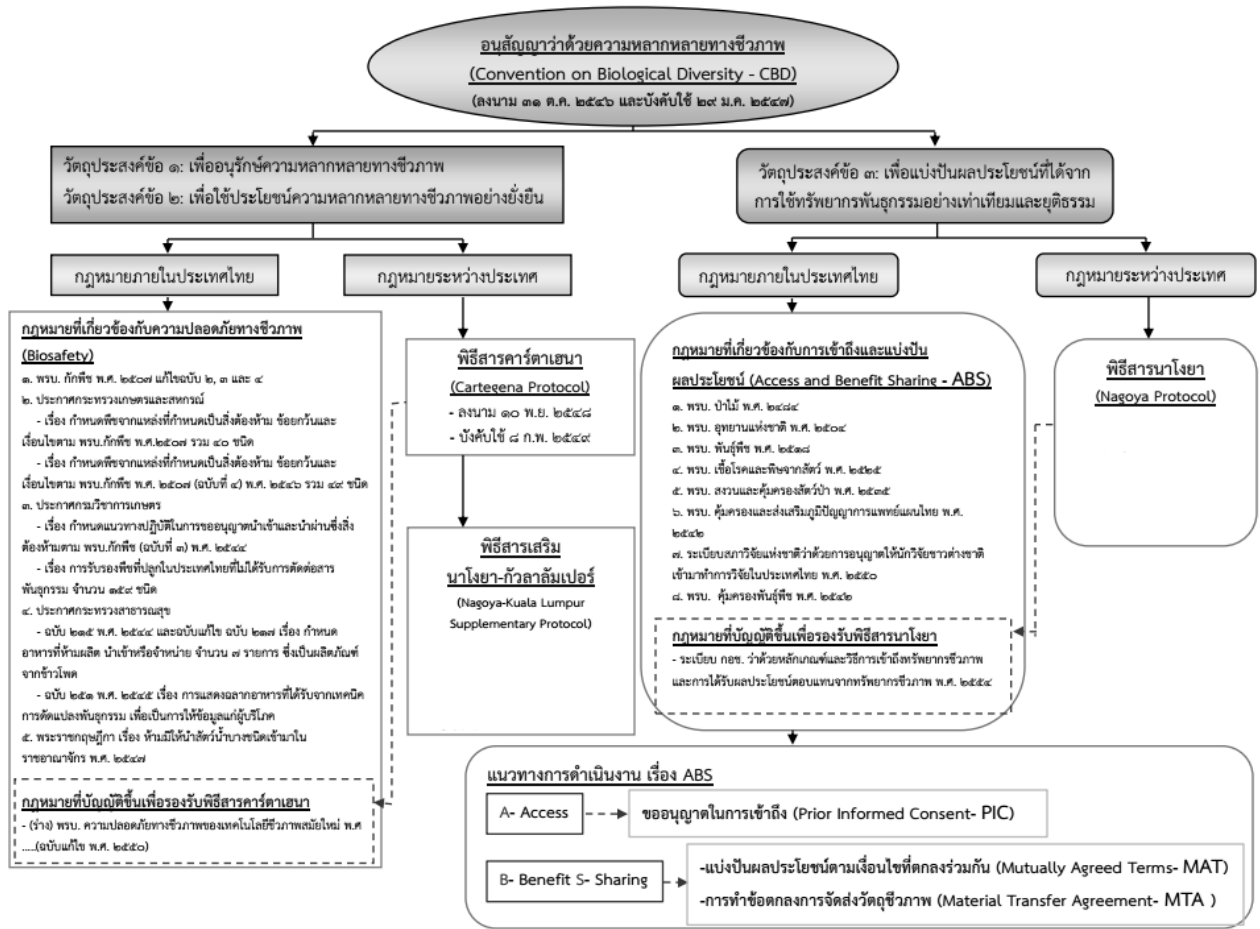
²⁹ มุกดาวรรณ คักด์ บุญและวีระ สมบูรณ์, บรรณาธิ. General Comments on Civil and Political Rights adopted (แปล) by Human Rights Committee

³⁰ ศรีประภา เพชรมีศรี และ ปราณี แก้วเสียน และ วีระ สมบูรณ์. บรรณาธิการ. General Comments on Economic Social and Cultural Rights adopted by the Economic Social and Cultural Rights Human Rights Committee.

³¹ คณะกรรมการการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ. 2554. รายงานผลการดำเนินงานของประเทศไทยตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (ฉบับ 1-3). องค์การสหประชาชาติ.

ดูแลและใช้ประโยชน์สิ่งมีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงพันธุกรรมอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ ที่อาจมีผลกระทบที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพที่ยั่งยืน อย่างปลอดภัย 2) คำนี้ถึงความเสี่ยงต่อสุขอนามัยมนุษย์ และ 3) ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการเคลื่อนย้ายข้ามแดน (Transboundary movement) นอกจากนี้ยังมีพิธีสารอีก 2 ฉบับที่ทำหน้าที่เสมือนกลไกในการบังคับให้พิธีสารคาร์ตาเฮนา สามารถดำเนินการได้ คือ *พิธีสารเสริมนาโงยา-กัวลาลัมเปอร์ (Nagoya-Kuala Lumpur Supplementary Protocol)* ว่าด้วยการรับผิดชอบและชดเชยค่าเสียหายตามของพิธีสารคาร์ตาเฮนา ว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ ประเทศไทยลงนามเมื่อ 6 มีนาคม พ.ศ. 2555 และ *พิธีสารนาโงยา (Nagoya Protocol)* ว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม ซึ่งประเทศไทยลงนามไปเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2555

นอกจากนี้ยังมีอนุสัญญาและปฏิญญาที่เกี่ยวข้องอีก เช่น ปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือนานาชาติด้านวัฒนธรรม พ.ศ.2509 (Declaration on the Principles of International Culture Cooperation 1966) ปฏิญญาออกซากา 1993 (พ.ศ.2536) ของยูเนสโก ซึ่งมีสาระสำคัญว่ารัฐสมัยใหม่จำเป็นต้องมีอุดมการณ์แบบพหุนิยมวัฒนธรรมซึ่งให้ความเคารพวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีการเสวนาระหว่างวัฒนธรรม ที่สำคัญคือยืนยันที่จะให้ความเคารพวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองที่มีความสัมพันธ์พิเศษต่อธรรมชาติ และผลักดันให้ดำเนินการทางกฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิของชนพื้นเมือง ปฏิญญาสากลยูเนสโกว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม พ.ศ.2544 (UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity 2001) ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง พ.ศ.2550 (Universal Declaration on the Rights of Indigenous Peoples 2007) ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาเป็นกติการะหว่างประเทศหรืออนุสัญญาที่มีผลบังคับใช้ในเชิงกฎหมายระหว่างประเทศและแม้ว่าในปัจจุบันปฏิญญาเหล่านี้ยังไม่มีลักษณะเป็นสนธิสัญญาที่มีผลทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ปฏิญญาเหล่านี้เป็นการแสดงเจตจำนงที่จะคุ้มครองสิทธิของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมเฉพาะและแตกต่าง ชนกลุ่มใหญ่ของรัฐประชาชาติต่างๆ (ซึ่งโดยปกติในทางวิชาการมักเรียกว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” หรือ “ชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย”) จึงเป็นการแสดงพลังเชิงคุณธรรมและจริยธรรมที่รัฐประชาชาติต่างๆ พึงพิจารณาถือเป็นหลักปฏิบัติ แนวคิดต่างๆ เหล่านี้ ได้ปรากฏในรัฐธรรมนูญไทย ฉบับปี พ.ศ.2550 เป็นต้น

ภาพที่ 3 แสดงกรอบความสัมพันธ์ระหว่างอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ พิธีสารคาร์ตาเฮนา พิธีสารเสริมนาโงยา-กัวลาลัมเปอร์ และพิธีสารนาโงยากับกฎหมายในประเทศไทย
ที่มา: ดัดแปลงจาก พิมพ์ประไพ ธีระชีพ, ศูนย์บริหารทรัพย์สินทางปัญญา มหาวิทยาลัยมหิดล
<http://www.vs.mahidol.ac.th/th/images/stories/Research/Biodiversity%20MTA.PDF>

4.2 นโยบายว่าด้วยการจัดการป่าไม้ของไทยตั้งแต่ก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 รัฐบาลไม่ได้มีบทบาทในการยุ่งเกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ของประชาชนในแต่ละชุมชน การดูแลรักษาจึงพึ่งหลักจารีตประเพณีของแต่ละพื้นที่ トラบหลังการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 ถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญในโครงสร้างอำนาจในการบริหารจัดการที่มีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (Centralization) และการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัย (Modernization) ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้มีการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นในปี พ.ศ. 2439 และได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติและกฎหมายต่างๆ เพื่อควบคุมกิจการป่าไม้และที่ดิน³² เกิดระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินด้วยการออกโฉนดให้กับเอกชน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองป่า พ.ศ. 2481 พ.ร.บ. ให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน และประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และโดยเฉพาะการออก พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ที่มีการให้ความหมายของ “ป่า” เป็นครั้งแรก โดยได้

³² เสน่ห์ จามริก และยศ สันตिसัมบัติ, *ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนาเล่ม 1* (กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2538), หน้า. 68-74

ให้นิยามว่า “ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน”³³ ส่งผลให้รัฐสามารถขยายอำนาจเข้าไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างกว้างขวาง เมื่อ พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ประกาศจำนวนป่าไม้ของประเทศที่ต้องรักษาไว้ นำไปสู่การออกกฎหมายเพื่อครอบคลุมป่าอนุรักษ์ในพื้นที่ป่าโดยไม่คำนึงถึงการอาศัยอยู่ของชุมชนก่อนการประกาศเขตอุทยานที่เป็นฉนวนความขัดแย้งระหว่างชุมชนและรัฐ และเป็นการเริ่มสถานการณ์ที่คนในชุมชนไม่สามารถเข้าไปจัดการทรัพยากรในชุมชนได้อีก

สาระสำคัญของกฎหมายหรือกฎระเบียบแต่ละฉบับโดยสังเขปดังนี้คือ

1. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งกำหนดความหมายของ“ป่า” ว่าที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ยังผลในการขยายขอบเขตของป่าเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ครอบคลุมที่ดินในบริเวณดังกล่าวเป็นที่ดินที่บุคคลยังมิได้กรรมสิทธิ์มาตามกฎหมาย ที่ดินนับเป็นการขยายอำนาจรัฐเหนือพื้นที่ดินที่อาจจะไม่มี “ป่า” อยู่จริง พื้นที่ทุกพื้นที่ที่ยังไม่มีโฉนดจะกลายเป็น “ป่า” ไปตามความหมายของกฎหมายฉบับนี้ทันที ซึ่งรวมถึงพื้นที่สูง แม้ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดินและประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ก็ตาม แต่ไม่มีผลต่อที่ดินในเขตป่าใดๆ
2. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 ซึ่งได้กำหนดบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปครอบครองยึดถือที่ดิน ตัดโค่น แคว้ ถางในเขตที่สงวนไว้ให้คุ้มครองสัตว์ป่า
3. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 กำหนดเงื่อนไขให้มีการกระทำใดๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยที่ไม่ได้มีการแจ้งให้ชุมชนที่ได้รับผลกระทบรับทราบ และกันพื้นที่ทำกินออกอย่างชัดเจนก่อน
4. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 วิธีการที่ใช้ในการกำหนดเขตป่าสงวนโดยการกำหนดการเองในแผนที่ ไม่มีกระบวนการประกาศให้ราษฎรในพื้นที่รับทราบแต่อย่างใด จึงทำให้เขตป่าสงวนฯ ที่ประกาศออกมาทับซ้อนพื้นที่ที่ราษฎรอาศัยทำกิน ทำให้ราษฎรกลายเป็นผู้บุกรุกป่าสงวนโดยปริยายในทางกฎหมาย
5. นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 ให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี 25 กันยายน พ.ศ. 2528 ตามข้อเสนอของคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้
 - กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ เพื่อประโยชน์ 2 ประการคือ เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ ในอัตราร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ และเป็นป่าเศรษฐกิจ ในอัตราร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ
 - ส่งเสริมการสนับสนุนให้มีความสนใจในการปลูกป่าภาคเอกชนเพื่ออุตสาหกรรมต่อเนื่องและโรงงานเยื่อกระดาษ
 - จัดให้มีแผนพัฒนาป่าไม้ เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และจัดให้มีการออกกฎหมายจัดตั้ง “คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ” เป็นการเฉพาะ

ปัญหาของกะเหรี่ยงหรือกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะบนที่สูงที่สูญเสียพื้นที่ทำกินและนำไปสู่ชุมชนล่มสลายอันเนื่องมาจากนโยบายการปฏิบัติของรัฐอาจจะมีหลากหลายและรุนแรงมากขึ้นไปในแต่ละท้องถิ่น แม้ว่าในปัจจุบันจะมีมติคณะรัฐมนตรีเรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง เมื่อ พ.ศ. 2553 แต่ในเชิงรูปธรรมก็ยังมีได้มีการดำเนินการเพื่อเป็นการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง และผลกระทบดังกล่าวมิได้ผูกติดอยู่เพียงแค่กลุ่มกะเหรี่ยงเท่านั้น

³³ สุนทร มณีสวัสดิ์, บทบาทของกฎหมายในฐานะเครื่องมือของรัฐที่มีต่อการป่าไม้, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2539, หน้า. 36-38.

4.3 **มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง แนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง** เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการกำหนดวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง โดยตามมติได้กำหนดมาตรการในการฟื้นฟูและช่วยเหลือเป็น 2 มาตรการ ได้แก่ มาตรการระยะสั้น ระยะเวลา 6-12 เดือน และมาตรการระยะยาว ระยะเวลา 1-3 ปี เน้นประเด็นเรื่อง อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากร สิทธิในสัญชาติ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และการศึกษา ดังนี้³⁴

1. ผลการดำเนินการตามมาตรการระยะสั้น

1.1 ประเด็นอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม การดำเนินการในระดับพื้นที่ที่มีโครงการที่หลากหลาย ได้แก่ ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีกะเหรี่ยง เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน ด้านการรวบรวมองค์ความรู้ เช่น จัดทำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวกะเหรี่ยง และด้านการเพิ่มพูนทักษะชีวิตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น ฝึกอบรมการทำอูฐ

1.2 ประเด็นการจัดการทรัพยากร การดำเนินการในระดับพื้นที่ที่มีกิจกรรมที่ขับเคลื่อนเรื่องการจัดการทรัพยากร ได้แก่ กิจกรรมด้านการแก้ไขปัญหาที่ดินและการสำรวจการถือครองที่ดิน เช่น โครงการจัดทำโฉนดชุมชน กิจกรรมด้านการยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครองกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงท้องถิ่นดั้งเดิม เช่น นโยบายยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครองกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และกิจกรรมการส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น การให้ความรู้ทางการเกษตรชีวภาพ

1.3 ประเด็นสิทธิในสัญชาติ ได้ดำเนินการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการให้สิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น ทำบัตรประจำตัวให้กับชาวกะเหรี่ยง ประชาสัมพันธ์ให้ชาวกะเหรี่ยงนำเอกสารหลักฐานมาขอลงทะเบียนผู้มีสิทธิประกันสุขภาพ รวมถึงสำรวจและทำทะเบียนประวัติบุคคลที่มีปัญหาสถานะและสิทธิ

1.4 ประเด็นการสืบทอดมรดกวัฒนธรรม การดำเนินงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชนชาวกะเหรี่ยง เช่น จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนกะเหรี่ยง กิจกรรมส่งเสริมและสืบทอดศิลปวัฒนธรรม เช่น ส่งเสริมเวทีลานวัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยงในวันสำคัญ และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะชีวิต เช่น ส่งเสริมการเรียนรู้การประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริ

1.5 ประเด็นการศึกษา มีการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพชาวกะเหรี่ยง/บุคลาการ/ครู/คณะกรรมการสถานศึกษา และการสนับสนุนทุนการศึกษา เช่น อบรมเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมและด้านอาชีพ การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกะเหรี่ยง เช่น พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยปรับสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง

2. **ปัญหาและอุปสรรค** ได้แก่ การไม่มีเป้าหมายและแผนการดำเนินการอย่างชัดเจน ความไม่เข้าใจของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในมาตรการการฟื้นฟู การไม่มีงบประมาณดำเนินงาน เนื่องจากไม่ได้เสนอไว้ล่วงหน้า และบางหน่วยงานไม่สามารถเจียดจ่ายเงินจากงบปกติได้ การยึดถือกฎระเบียบของหน่วยงานของตนที่มีอยู่แล้วและไม่สอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรี รวมทั้งการขาดแนวคิดและทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการในระดับต่างๆ

³⁴ กระทรวงวัฒนธรรม. 2555. รายงานผลการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เรื่อง แนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง. ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสาร สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

3. ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการทำงานฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยง

3.1 ควรตั้งหน่วยงานสำหรับการผลักดันเรื่องนี้โดยเฉพาะ พร้อมทั้งการจัดสรรงบประมาณพิเศษ โดยหน่วยงานนี้มีบทบาทในการทำงานเชิงบูรณาการ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการหลัก (Master plan) ที่มีเป้าหมาย แผนการดำเนินการและการประเมินผลอย่างชัดเจนที่ทุกหน่วยงานสามารถปฏิบัติการได้ และมีงบประมาณสนับสนุน เพื่อประกันว่ามติคณะรัฐมนตรีจะได้ผลในระยะ 3 ปีภายใน

3.2 การดำเนินงานของคณะกรรมการระดับจังหวัดควรมีทิศทางที่สอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรีมากขึ้น มีการกำหนดแผนงานการดำเนินงาน ติดตามแก้ปัญหาในพื้นที่ โดยวางแผนให้มีความสอดคล้องกับแผนระดับชาติ และได้รับงบประมาณสนับสนุน

3.3 ดำเนินแผนการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารกับสังคม รวมทั้งการอบรม และการสร้างความเข้าใจในรูปแบบอื่นๆ ทั้งกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ชุมชน นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไป ในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูวิถีชีวิตของกระเหรี่ยง เช่น ประเด็นอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ มรดกทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการทรัพยากร ระบบไร่หมุนเวียน การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับภูมิปัญญา และวัฒนธรรม

3.4 การเพิ่มพื้นที่และโอกาสการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และลดอคติที่มีต่อกันทั้งในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวางแผน การทำกิจกรรม และการติดตามประเมินผลร่วมกัน

ต่อมาการติดตามมติคณะรัฐมนตรี ในส่วนผลการดำเนินงาน 5 เรื่องหลักนั้น คณะกรรมการอำนวยการบูรณาการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยง มีรายงานความคืบหน้าของการดำเนินการเพิ่มเติม ดังนี้³⁵

1. เรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์วัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากร พบว่า ชาวกระเหรี่ยงต้องการให้หน่วยงานภาครัฐมองเห็นความสำคัญ เคารพในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยง โดยเฉพาะความเป็นอยู่ ซึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานภาครัฐจะเข้าไปแทรกแซงการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งตามวิถีดั้งเดิมเมื่อมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ปลูกในแต่ละพื้นที่แล้ว ชาวกระเหรี่ยงจะเคลื่อนที่ไปหาพื้นที่ใหม่ โดยจะมีการปลูกพืชชนิดอื่นๆ ทดแทน เพื่อคืนความสมบูรณ์ให้หน้าดินและอนุรักษ์ผืนป่า แต่เมื่อย้ายกลับมาพื้นที่เดิมจะถูกเจ้าหน้าที่รัฐจับกุมโดยอ้างว่าเป็นการบุกรุกพื้นที่

2. การจัดการทรัพยากร พบว่า กลุ่มนายทุนเข้ามาทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ เปลี่ยนให้เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ยางพารา ข้าวโพด แทนการปลูกพืชหมุนเวียน

3. สิทธิในสัญชาติ ที่ขณะนี้ชาวกระเหรี่ยงยังไม่ได้รับสัญชาติกว่า 4 หมื่นราย ส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ ทั้งการรักษาพยาบาล การคุ้มครองทางกฎหมาย เป็นต้น โดยในเรื่องนี้กระทรวงมหาดไทย และ สธ. แจ้งว่า จะเร่งดำเนินการเรื่องดังกล่าวให้เร็วที่สุด

4. การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม โดยได้มีการขอให้กำหนดพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษให้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน 4 พื้นที่นำร่อง ได้แก่ 1.บ้านหินลาด อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย 2. ต.โลโว อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี 3.บ้านมอวาคี อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ และ 4 บ้านเลตอวอ อ.อุ้มผาง จ.ตาก และ

5. ด้านการศึกษาขอให้รัฐจัดการศึกษาให้ทั่วถึง และบรรจุหลักสูตรการเรียนวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยงเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้มีความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย

³⁵ เติลินิวส์.2556. วธ. เร่งสรุปงานฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยงใน 3 เดือน. 28 ตุลาคม 2556. <http://www.dailynews.co.th/Content.do?contentId=190816>.

5. วิถีชีวิตกะเหรี่ยงและการจัดการทรัพยากร

ประเด็นการจัดการทรัพยากรของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมือง ต้องเผชิญหน้ากับแนวนโยบายของรัฐ อยู่ตลอดเวลาภายใต้ข้อจำกัดของการเป็นพื้นที่อนุรักษณ์ หรือเขตป่าที่สงวนไว้สำหรับชาติ ในขณะที่แนวการจัดการทรัพยากรของกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะกะเหรี่ยงมีความผูกพันกับธรรมชาติตามวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับป่ามาช้านาน การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูล และใช้ระบบความเชื่อเป็นเสมือนกฎหมายในการควบคุมและจัดการทรัพยากร³⁶ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็นระดับต่างๆ คือพื้นที่ใช้สอย และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่มีการใช้ประโยชน์แตกต่างกัน กระบวนการแบ่งพื้นที่ในการใช้ที่ดินเช่นนี้นำไปสู่กระบวนการจัดการและดูแลทรัพยากรของชุมชนที่ทรงประสิทธิภาพ

ปัญหาการไม่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาติพันธุ์เริ่มเด่นชัดเมื่อมีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง การประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษณ์เป็นจุดเริ่มต้นของสถานการณ์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมหลังการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินหลังรัชกาลที่ 5³⁷ และยิ่งเด่นชัดเมื่อมีการประกาศออกกรรมสิทธิ์ในที่ดินของเอกชน ร่วมกับการประกาศเขตพื้นที่ป่าที่ต้องอนุรักษณ์ตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484³⁸ และการประกาศใช้ พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ความพยายามของรัฐในการเข้ามาจัดการป่าไม้ของชุมชนด้วยการอนุญาตให้เอกชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า โดยไม่คำนึงถึงชุมชนที่ตั้งอยู่มาก่อน³⁹ รัฐผูกขาดการครอบครองทรัพยากรในประเทศมาโดยตลอด และยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อมีการออกแผนแม่บทป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 ที่ถือเป็นแนวทางจัดการป่าไม้ที่มุ่งผลประโยชน์ในเรื่อง การอนุรักษณ์สิ่งแวดล้อมและการให้สัมปทานปลูกป่าเพื่อทำเหมืองแร่แก่ธุรกิจเอกชน ในขณะที่ชุมชนถือว่าทรัพยากรธรรมชาติอยู่ภายใต้ระบบคุณค่าจารีตประเพณีและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมภายในชุมชน ส่วนประเด็นเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรและการจัดการ รัฐเป็นผู้กำหนดระบบกรรมสิทธิ์ โดยแบ่งออกเป็นสองระบบ ได้แก่ ระบบกรรมสิทธิ์โดยรัฐ (State property) และระบบกรรมสิทธิ์โดยเอกชน (Private property) รัฐเริ่มเห็นความสำคัญของป่าหลังจากที่ให้สัมปทานการทำไม้พร้อมๆ กับการส่งเสริมพืชเชิงพาณิชย์และโครงการพัฒนาขั้นพื้นฐาน ทำให้เกิดการสูญเสียป่าอย่างรวดเร็ว⁴⁰ วาทกรรมการมีส่วนจากภาครัฐในการสร้างความชอบธรรมในการเข้ามาจัดการพื้นที่ที่ไม่สามารถเป็นทางเลือกให้กับการแก้ปัญหาเรื่องการสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริงและยังเป็นการสร้างความไม่ไว้วางใจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และรัฐ เช่น กรณีอำเภอภักดีชุมพล⁴¹ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป เช่นที่ **ซูพินิจ** (อ้างแล้ว, หน้า1) ได้อธิบายว่า มโนทัศน์ของ กลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาและทรัพยากรต่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยระบบคิดและการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าของกะเหรี่ยงดำรงอยู่ได้เพราะกฎระเบียบที่กำหนดโดยความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งเชื่อมโยงไปสู่วิถีชีวิตของชุมชนทั้งหมด

³⁶ ซูพินิจ เกษมณี. 2539. ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรดิน-น้ำ-ป่า ของชาวกะเหรี่ยง. สถาบันวิจัยชาวเขา.

³⁷ สุนทร. อ้างแล้ว

³⁸ แก้วไข่มุกเพิ่มเติม พ.ศ. 2532

³⁹ นภัส กอร์ดอน, การวิเคราะห์นโยบายและการปฏิบัติของรัฐในการอนุรักษณ์ทรัพยากรป่าไม้และผลกระทบต่อการพัฒนา, วารสารวิจัยสังคม, 22.1-2 (2542): 86.

⁴⁰ สมนึก ทับพันธุ์ และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2535. "วิวัฒนาการของการบุกรุกที่ดินทำกินในเขตป่าภาคใต้" วิวัฒนาการของการบุกรุกที่ดินทำกินในเขตป่า. กรุงเทพฯ: สถาบันท้องถิ่นพัฒนา

⁴¹ มาลี สิทธิเกรียงไกร. 2555. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษชาติพันธุ์: กรณีศึกษา อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

การผลิตอาหารตามวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงโดยเฉพาะข้าวไร่แบบดั้งเดิมเป็นปัญหาที่ฝ่ายราชการมองว่าเป็นการบุกรุกและทำลายป่าขึ้น เกิดจากรูปแบบการตั้งบ้านเรือนและการเลือกพื้นที่และวิธีการเพาะปลูก ไม่ใช่การตัดไม้ทำลายป่าแต่เป็นการทำเกษตรกรรมรูปแบบหนึ่งที่อาศัยองค์ความรู้พื้นบ้านเน้นเพื่อการยังชีพเป็นหลัก การตัดฟันและเผาป่าที่ปล่อยทิ้งไว้เพื่อมาทำเป็นไร่ จะช่วยให้ผิวดินมีความอุดมสมบูรณ์สูงสุด โดยไม่ต้องนำปุ๋ยเคมีมาใส่เพิ่มธาตุอาหารต่างๆ จะกลับคืนสู่ดินในรูปของเถ้าจากการเผาไร่ และการทับถมของใบไม้ที่ปล่อยที่ทิ้งไว้ภายใต้ระบบหมุนเวียน^{42 43} การทำไร่หมุนเวียนเป็นกระบวนการสำคัญในการรักษาความหลากหลายพันธุ์พืชและแหล่งอาหารตลอดทั้งปี และมีความหลากหลายของพันธุ์พืชที่อยู่ในไร่หมุนเวียน มีสูงถึง 207 สายพันธุ์ ในภูมินิเวศไร่หมุนเวียน^{44 45} เช่นเดียวกับงานของ ถาวร⁴⁶ ที่บ้านแม่จอกหลวง หมู่ 8 ต.ป่าแป๋ อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่ พบว่ามีการปลูกพันธุ์พืช 40 ชนิด 130 สายพันธุ์ เพราะระบบนี้เป็นการเก็บรักษาพันธุ์ผ่านกระบวนการปฏิบัติการ หรือ In Situ นั่นเอง พื้นที่ไร่หมุนเวียนไม่ได้ผลิตแต่ข้าวอย่างเดียวเท่านั้น แต่ผลิตพืชผักอื่นๆ อีกหลากหลายชนิด สามารถยังชีพให้กับครอบครัวผู้ทำไร่หมุนเวียนได้ตลอดทั้งปี และมีความแตกต่างในแต่ละช่วงเวลา

การก้าวเข้าสู่สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ไม่ว่าจะเป็น ผลกระทบจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม นโยบายการเกษตร ระบบการศึกษา และความต้องการจะสะดวกสบายของชาวบ้าน ทำให้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่เฉพาะแต่กะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงกลายเป็นชนชั้นกลางในเมือง เปลี่ยนที่ทำงานจากป่ามาสู่เมืองใหญ่ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากผลกระทบจากการพัฒนาบนที่สูงของรัฐ⁴⁷ และนโยบายที่สนับสนุนโดยรัฐ⁴⁸ สถานการณ์เหล่านี้บีบคั้นให้กลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นคนชายขอบที่ไม่มีความมั่นคงในชีวิต⁴⁹

⁴² ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2547. ภูมิปัญญานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกระเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์โลกดุษฎีภาพ

⁴³ นฤมล อรุโณทัยและคณะ. 2553. การศึกษาเปรียบเทียบ “เศรษฐกิจพอเพียง” ในบริบทของชุมชนพื้นเมืองที่อยู่กับป่าและทะเล. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁴⁴ อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2547. “ทิศทางและปัญหาการจัดการที่ดินในสังคมไทย” ใน รวมบทความ วิพากษ์แนวคิดแปลงสินทรัพย์เป็นทุนถึงปัญหาการจัดการที่ดินในสังคมไทย เชียงใหม่: โครงการพื้นที่ทางสังคมและสื่อทางเลือก

⁴⁵ อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2547. รายงานวิจัยระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน เล่ม 1 สถานภาพและความเปลี่ยนแปลง. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

⁴⁶ อ่างใน แนวนโยบายและหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยง. 2554. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁴⁷ ขวัญชีวัน บัวแดง. 2549. กะเหรี่ยง: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง. ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

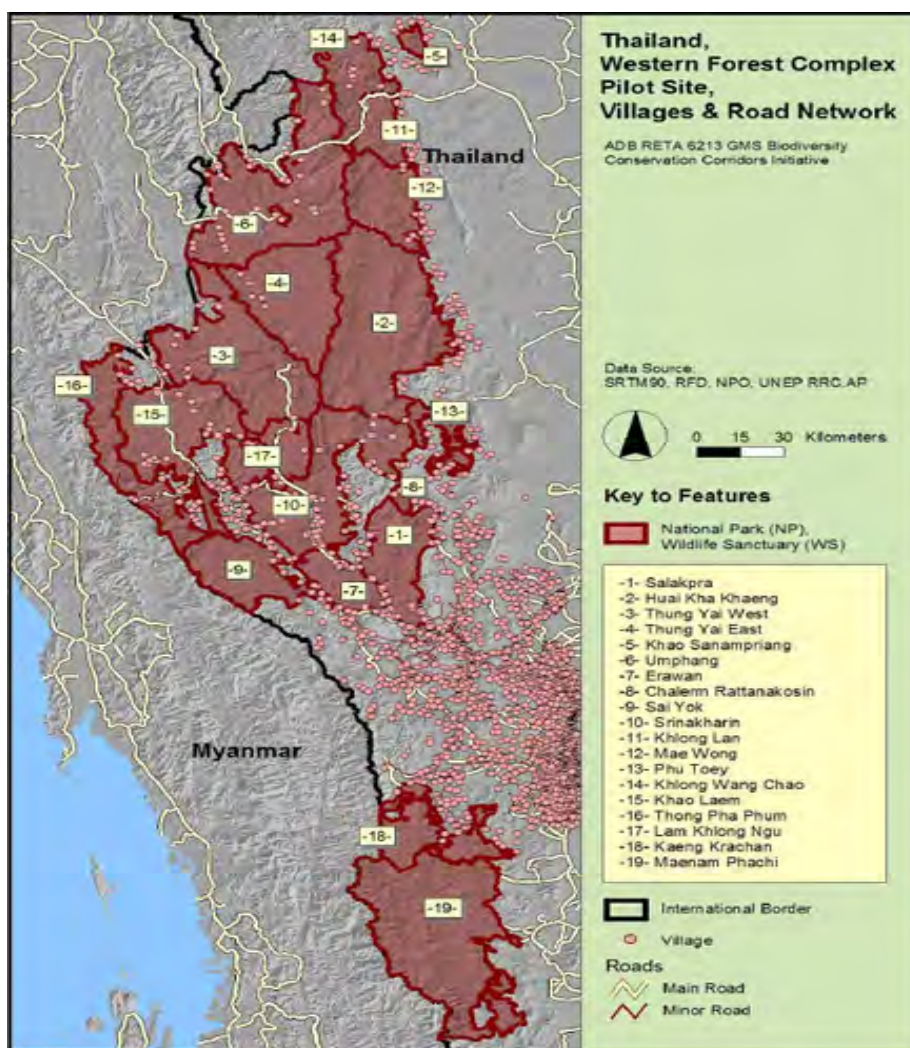
⁴⁸ กัลยา หอมเกตุ. 2548. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กระเหรี่ยงท่ามกลางวิถีชีวิตแบบใหม่: กรณีศึกษาบ้านห้วยสัตว์ใหญ่ หมู่ที่ 6 ตำบลป่าเต็ง อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วัฒนธรรมศึกษา, มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

⁴⁹ มุกดาวรรณ ตักดีบุญ. 2553. ชาติพันธุ์สัมพันธ์ในเมือง: บทสำรวจทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง. ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา

บทที่ 2 ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

2.1 ผืนป่าตะวันตกและจังหวัดกาญจนบุรี

ผืนป่าตะวันตกประกอบด้วย เขตคุ้มครองสัตว์ป่าทางภาคตะวันตก จำนวน 17 แห่ง และอีก 2 แห่ง¹ อยู่ทางใต้ของประเทศไทย รวมเป็น 19 แห่ง โดยแบ่งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ 12 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอีก 7 แห่ง

แผนที่ 3 ผืนป่าตะวันตก พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าของ ADB จำนวน 19 แห่ง
ที่มา: แผนที่ของ ADB

¹ ตามการแบ่งของ ADB ที่แบ่งเป็น 19 แห่งโดยรวมเอาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เฒ่าพาลี และอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่อยู่ทางภาคใต้เข้าไปด้วย

2.2 พื้นที่ศึกษา

“เมืองกาญจน์” หรือจังหวัดกาญจนบุรี เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ที่หลากหลายทางทิศตะวันตกของประเทศไทยมาตั้งแต่อดีต ผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ส่งผลให้ระบบอุตสาหกรรมได้เข้ามากระจายอิทธิพลในจังหวัดกาญจนบุรี โดยเริ่มจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตของประชากรและฐานการผลิตเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะทางกายภาพของจังหวัดที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และหลากหลายทำให้วิถีชีวิตของชุมชนมีความผูกพันกับธรรมชาติและทรัพยากรสูง ประกอบกับจำนวนประชากรส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเป็นชนกลุ่มน้อย หรือคนสองสัญชาติ ทำให้แนวคิดเรื่อง “การอยู่ร่วมกับป่า” ปรากฏขึ้นมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง

แม้ว่าการรุกคืบของภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการจะกระจายความสำคัญเข้าไปในจังหวัดมากขึ้นในช่วงสิบปีที่ผ่านมา แต่ชุมชนในแต่ละท้องถิ่นยังมีความพยายามที่จะคงวิถีความผูกพันกับป่าไว้บนฐานคิดที่ว่า “ป่าคือชีวิต” และทำให้เกิดแนวคิดป่าชุมชนขึ้นมากมายในจังหวัดกาญจนบุรี เช่นที่บ้านห้วยสะพาน ในอำเภอพนมทวน เป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านที่ก้าวผ่านกระบวนการปรับเปลี่ยนจากนายทุนอุตสาหกรรมจากภายนอกที่เข้ามาใช้ทรัพยากรในหมู่บ้านนำไปสู่การสูญเสียป่ารอบชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ไม่มีป่า ไม่มีน้ำ ไม่มีชีวิต ไม่มีชุมชน” (สัมภาษณ์ ลุงเปียง, บ้านห้วยสะพาน, ตุลาคม 2551) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นรุนแรงกระทั่งนำไปสู่การร่วมมือกันในการรักษาป่าจนกลายเป็นป่าชุมชน ในขณะที่ในกลุ่มชาติพันธุ์อย่างชาวบ้านที่บ้านแม่กระบุงที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับป่าตามหลักคิดของคนกระเหรี่ยง ที่เชื่อว่า “อ้อที่กะต้อที่อ้อก่อ กะต้อก่อ” หรือ เมื่ออยู่ในป่าต้องรักษาดูแลป่า และเมื่อใช้น้ำก็ต้องดูแลรักษา (สัมภาษณ์ประวิทย์ ทองเปราะ, บ้านแม่กระบุง, มีนาคม 2552) แนวคิดนี้เป็นหลักปรัชญาหนึ่งของคนกระเหรี่ยงที่ต้องดูแลรักษาต่อผู้ที่ให้ชีวิตและอาหาร ดังนั้นความผูกพันระหว่างคนกับป่านี้จึงเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของคนกระเหรี่ยงที่บ้านแม่กระบุงมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับบ้านกอม่มองทะ และบ้านหนองบางก็ไม่แตกต่างกับที่บ้านแม่กระบุง ในเรื่องแนวทางในการอนุรักษ์หรือรักษาการอยู่ร่วมกับป่า เพราะต่างก็เป็นคนกระเหรี่ยงที่มีวิถีผูกพันกับป่า อาศัยพึ่งพิง และดูแลอย่างเกื้อกูลเช่นกัน

ความผูกพันของคนและป่าที่กล่าวมาข้างต้นเป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์ที่มีลักษณะให้และรับอย่างเกื้อกูลในการยังชีพ เพื่อคงอยู่ได้ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งมีทั้งแนวการดำเนินการจัดการ และข้อห้ามที่มีความเหมือนและต่างกันออกไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจในกระบวนการและความคิดของแต่ละชุมชนนั้น การเข้าใจในบริบทของพื้นที่แต่ละแห่งจึงเป็นการแสวงหาคำตอบที่เหมาะสม เพื่อเข้าใจวิถีคิดของแต่ละชุมชน การศึกษาครั้งนี้ได้อธิบายสภาพทั่วไป สิ่งที่เกิดขึ้นและมีอยู่ในชุมชน ในช่วงเวลาของการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2550-2553 ดังนี้

ข้อมูลจากการสังเกตและสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทั้ง 3 แห่งพบว่าแต่ละชุมชนมีระบบสาธารณูปโภคที่แตกต่างกันดังที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงสาธารณูปโภคในชุมชนแยกตามรายหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	สาธารณูปโภค	วัด	โรงเรียน	สถานี อนามัย	ระบบ ไฟฟ้า	ระบบ ประปา หมู่บ้าน	ระบบ ประปา ของรัฐ	ถนนลาด ยาง	ระบบ ขนส่ง สาธารณะ	โทรศัพท์ สาธารณะ
	บ้านแม่กระบุง		x	x			x		x	x
บ้านกอม่องทะ		x	x	x		x				
บ้านหนองบาง		x	x	x	x		x	x	x	x

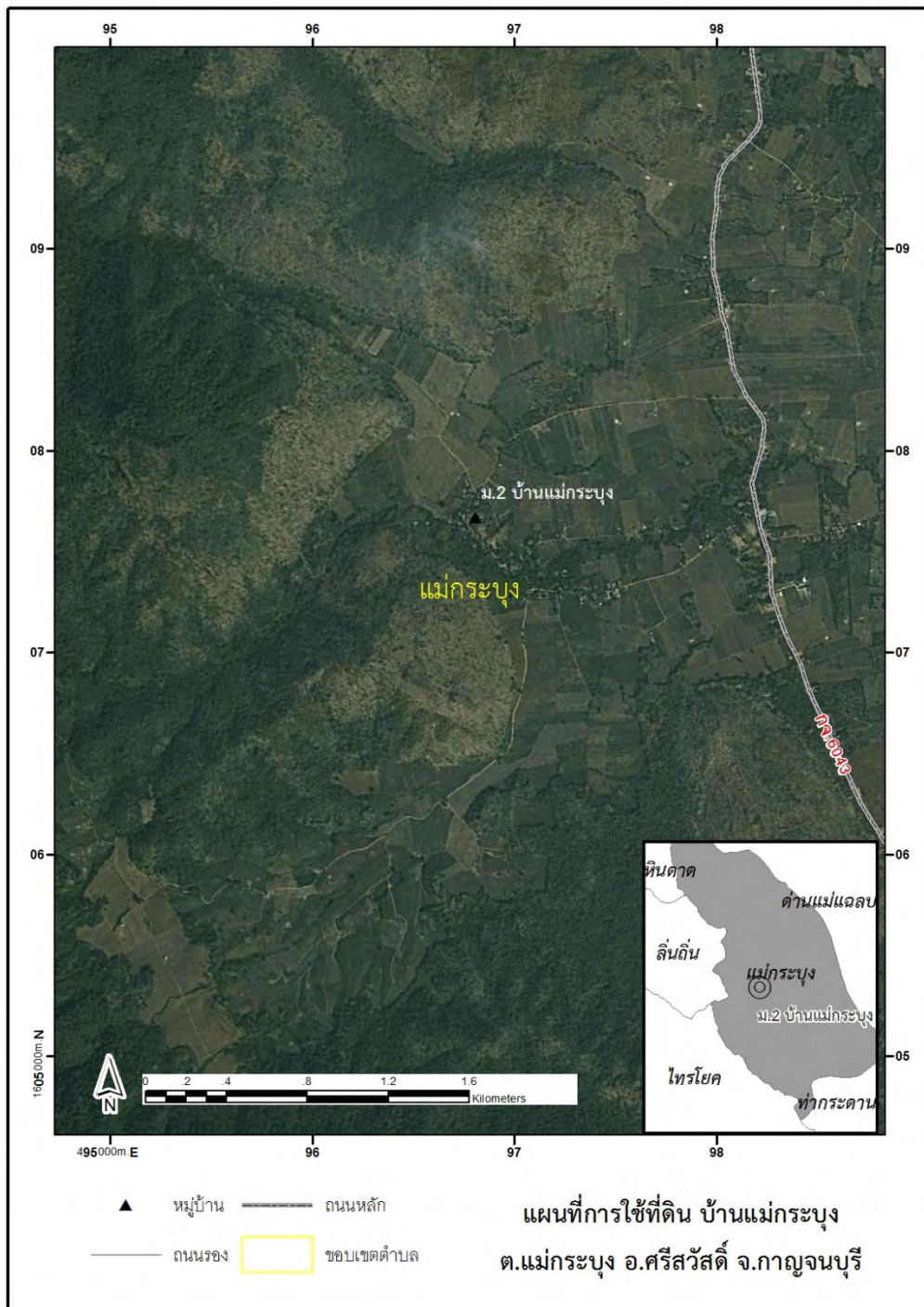
พื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่งมีความแตกต่างกันตามลักษณะภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และชาติพันธุ์ แต่พบว่าทุกหมู่บ้านมีพื้นที่ป่าชุมชนที่เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การเก็บหาของป่า เป็นต้น ภายใต้กฎเกณฑ์ที่เน้นการใช้เพื่อคนรุ่นหลัง ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า แต่ละชุมชนมีรูปแบบการอนุรักษ์ที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ อย่างไรก็ตามการอธิบายถึงสภาพทั่วไปจะไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงปัจจัยของพื้นที่เพียงประเด็นเดียว ดังนั้นการเข้าใจถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมจึงเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญในการทำความเข้าใจสภาพพื้นที่ในการศึกษา

2.3 บ้านแม่กระบุง ต.แม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

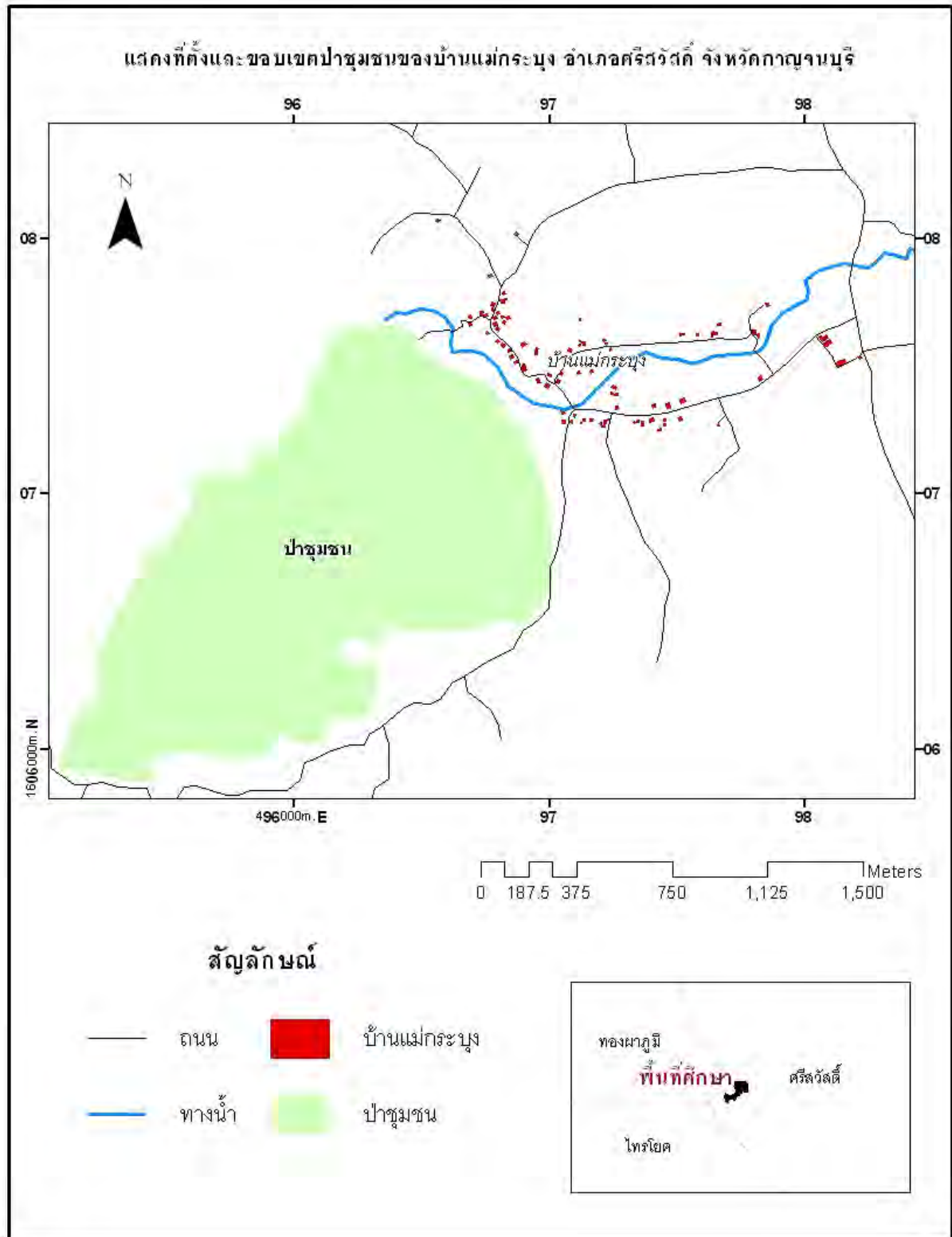
ลักษณะทางกายภาพ บ้านแม่กระบุงหมู่ที่ 2 เป็นหนึ่งใน 6 หมู่บ้านของตำบลแม่กระบุง บ้านแม่กระบุงเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงเก่าแก่ที่มีอายุราว 200 ปี ที่ตั้งของหมู่บ้านมีเขาลูกหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกระบุงขนาดใหญ่ และเปลี่ยนชื่อจากบ้านต้นมะพร้าวเป็น บ้านแม่กระบุง

ลักษณะภูมิประเทศ บ้านแม่กระบุงมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบภูเขาและป่าไม้ พื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ พื้นที่ทั้งหมด 5,000 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่า 1,060 ไร่ สภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านก่อนนั้นเป็นป่าเสียส่วนใหญ่ มีหนองน้ำและห้วยน้ำไหลผ่าน มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบเหมาะต่อการเพาะปลูก ทั้งพืชไร่และพืชสวน ไม้ยืนต้น ผู้คนที่อพยพมาจึงเลือกสถานที่นี้เป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ปัจจุบันป่าไม้ หนองน้ำและห้วยน้ำยังคงมีอยู่ แต่ปริมาณน้ำในหนองน้ำและห้วยน้ำได้ลดน้อยลงมากว่าในอดีต โดยเฉพาะในฤดูแล้ง ทางหมู่บ้านจึงหาวิธีการและแนวทางแก้ไขบรรเทาความเดือดร้อนให้กับสมาชิกในชุมชน โดยการหาแหล่งน้ำและทำการต่อท่อมาจากแหล่งน้ำให้กับครัวเรือนในชุมชนจนเกิดเป็นโครงการน้ำประปาภูเขา และใช้สืบทอดมาจนปัจจุบัน

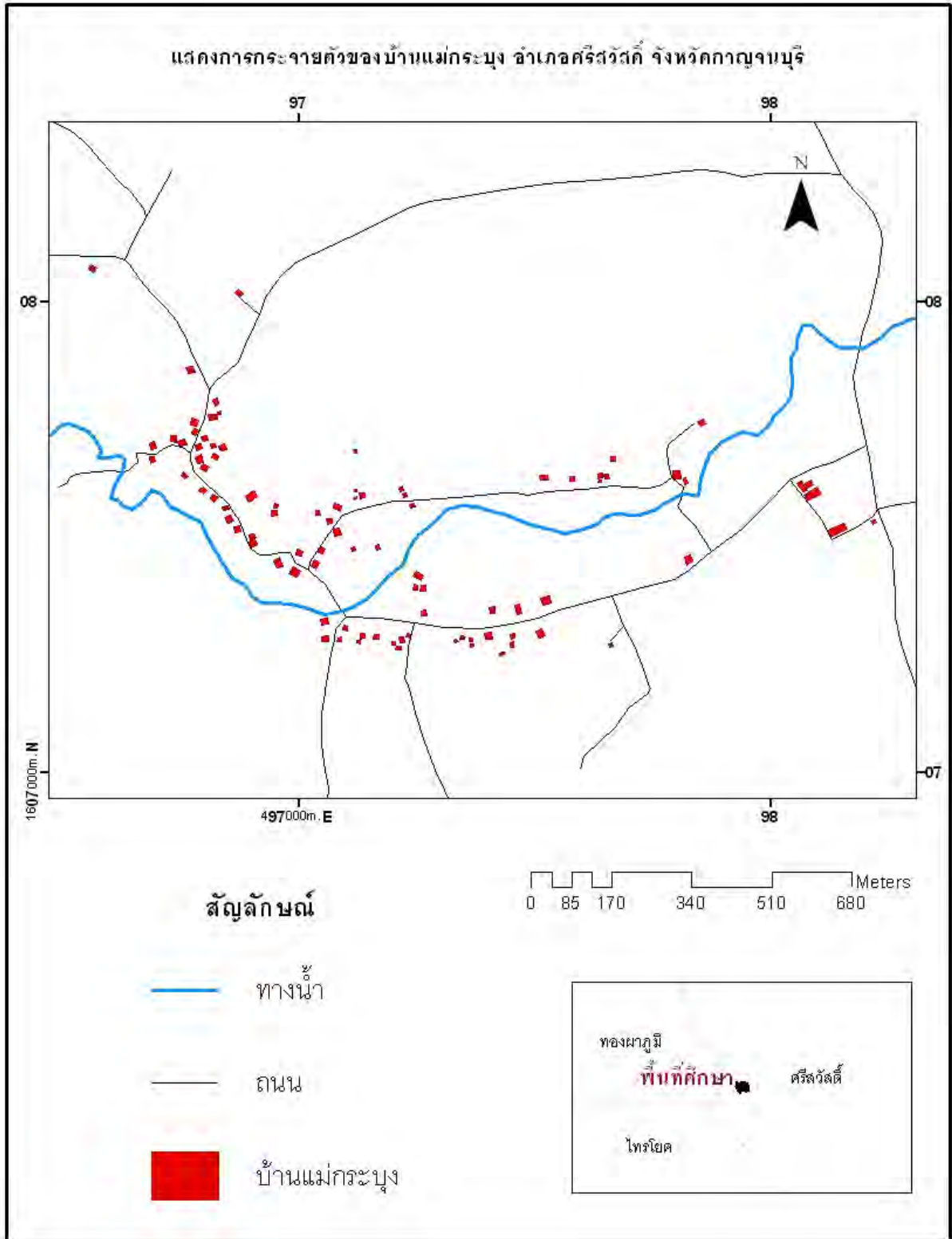
ป่าชุมชนของบ้านแม่กระบุงเป็นภูเขาที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เขาพลวง” สภาพป่าเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านถือว่าเป็นป่าชุมชนที่ต้องรักษาไว้ และจะไม่ตัดไม้หรือใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เนื่องจากมีพื้นที่บางส่วนของหมู่บ้านที่มีป่าโปร่ง และมีพื้นที่ป่าในเขตอุทยานที่สามารถเข้าไปเก็บของป่าได้ตามวิถีชีวิตดั้งเดิมอยู่แล้ว กฎเกณฑ์ของการรักษาป่าและป่าชุมชนนั้นไม่ได้มีกฎข้อบังคับที่ชัดเจน เป็นเพียงข้อห้ามตามประเพณีบางข้อที่คนกะเหรี่ยงยังยึดถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน เช่น ไม้บางชนิด จำพวกตะเคียน ว่าน จะห้ามตัดโค่นเพื่อนำมาใช้ เป็นต้น

ภาพที่ 4 ภาพถ่ายทางอากาศของบ้านแม่กระบุง จ.กาญจนบุรี

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงขอบเขตและทรัพยากรจากภาพถ่ายดาวเทียม บ้านแม่กระบุง

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงหมู่บ้านหมู่ 2 บ้านแม่กระบุง ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์

ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน แหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นที่บ้านแม่กระบุงมีต้นแม่น้ำที่ไหลมาจากบริเวณป่าไหล่กลางหมู่บ้าน และยังมี การทำระบบประปาหมู่บ้านจากน้ำตกเพื่อใช้สอยในครัวเรือน

สภาพพื้นที่ของชุมชน บ้านแม่กระบุงสามารถจำแนกพื้นที่ได้ตามประโยชน์การใช้งาน ประกอบด้วยพื้นที่เพื่อการเกษตร พื้นที่ป่า พื้นที่ป่าอนุรักษ์ หรือป่าชุมชน พื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่อื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่า เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และพื้นที่ในการเกษตรเป็นการทำไร่ข้าวที่มีลักษณะผสมผสาน มีการปลูกพืช ผักชนิดอื่นแทรกในแปลงนา เช่น พริก พักทอง แตงเปรี้ยว ข้าวโพด เป็นต้น นอกนั้นเป็นการปลูกพืชในที่ลุ่มประกอบด้วย ขมิ้น ข้าวโพด และพริกเพื่อการค้า ลักษณะการตั้งบ้านเรือนมีการกระจายตัวตามแนวของถนน เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ จากภาพที่ 5 และ 6 แสดงให้เห็นว่าบ้านเรือนส่วนมากตั้งอยู่กระจุกตัวบริเวณใกล้แม่น้ำ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและบริโภคในครัวเรือน ป่าชุมชนอยู่ค่อนข้างห่างจากชุมชน

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน บ้านแม่กระบุง มีสภาพภูมิประเทศเป็นเขาและที่ราบแคบๆ ที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดกับภูเขาสูงหนึ่งชื่อว่า “ภูเขาแม่กระบุง” เนื่องจากลักษณะที่คล้ายกระบุงขนาดใหญ่คว่ำลง ภูเขาแห่งนี้ทุกคนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อว่ามีส่วนศักดิ์สิทธิ์สิ่งสถิตย์อยู่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นก็ให้ความคุ้มครองปกป้องหมู่บ้านและคนในหมู่บ้านจากเหตุเภทภัยต่างๆ ตลอดมา จึงได้นำชื่อของภูเขาสูงนี้มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านแทนบ้านต้นมะพร้าว

ชุมชนเริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2385 หรือประมาณ 165 ปีมาแล้ว (นับถึงปี พ.ศ. 2550) คนกลุ่มแรกที่มาเริ่มก่อตั้งชุมชน คือ บิดาของนายตู้ เขียวเหลือง และนายตู้ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้าน คนกลุ่มนี้อพยพมาจากบ้านเฉเล จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งก่อนนี้ยังไม่มี การแบ่งเขตตำบลหรืออำเภอ เพราะเป็นเขตพื้นที่ป่าเกือบทั้งหมด ดังนั้น คนกะเหรี่ยงจึงเดินทางข้ามภูเขาและเริ่มตั้งหลักปักฐานในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ การย้ายถิ่นไปเรื่อยๆ เพื่อหาพื้นที่ที่มีทำเลในการปลูกสร้างบ้านเรือนและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมและมั่นคง อีกทั้งยังต้องการหนีจากภัยธรรมชาติและโรคระบาดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเดิม จนพืชไร่เสียหายและสัตว์เลี้ยงล้มตายเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมาบริเวณนี้เรียกว่าบ้านต้นมะพร้าว หมู่ 7 ตำบลหนองเป็ด ต่อมาเมื่อมีการเริ่มสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ หรือเขื่อนเจ้าเพชร เมื่อปีพ.ศ. 2516 ชาวบ้านในหลายหมู่บ้านเริ่มอพยพหนีพื้นที่น้ำท่วมไปตามหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ไกลออกไปและน้ำท่วมไม่ถึง และบ้านต้นมะพร้าวก็นับเป็นหมู่บ้านหนึ่งในนั้น เมื่อเขื่อนเสร็จและน้ำเริ่มท่วมพื้นที่ในปี พ.ศ. 2516 จึงมีชาวบ้านอพยพออกจากพื้นที่น้ำท่วมถึงมายังบ้านต้นมะพร้าวตะวันออกนี้จำนวนหนึ่งที่เป็นคนไทย แต่ต่อมาเมื่อมีการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ ในปีพ.ศ. 2524 ทำให้เกิดปัญหาว่าเขตอุทยานดังกล่าวนั้นประกาศซ้อนทับที่ดินที่ทำกินของชาวบ้าน และในปี พ.ศ. 2528 บ้านต้นมะพร้าวตะวันตกจึงมีการแยกและเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านออกมาเป็นบ้านแม่กระบุง หมู่ 2

ลักษณะประชากรและชาติพันธุ์ มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 88 ครัวเรือน และเป็นคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง 80 ครัวเรือน อีก 8 ครัวเรือน เป็นคนไทย มีประชากรทั้งหมด 352 คน แยกเป็นเพศชาย 181 คน เพศหญิง 171 คน

อาชีพและสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือน อาชีพแรกที่ราษฎรในหมู่บ้านทำก็คือ ไร่ข้าว ซึ่งทำไว้กินเองทั้งหมด ไร่ข้าวเป็นการปลูกพืชผสมผสานในไร่ที่ปลูกข้าวบนที่สูง หรือที่ลาดเทบริเวณเชิงเขา ผลผลิตส่วนมากเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน มีบางส่วนเหลือใช้ หรือต้องนำไปแลกเปลี่ยนและนำตาลมาใช้ในครัวเรือน อาชีพทำไร่ ฝ้าย เป็นอีกอาชีพดั้งเดิม ซึ่งมักจะปลูกเอาไว้เพื่อนำมาทอเป็นเสื้อผ้าเอาไว้ใช้ในครัวเรือน แต่ครั้ง

พอยุ่ไปนานๆ เข้าเมื่อสังคมไม่ขยายตัวแต่ประชากรเพิ่มมากขึ้น อาชีพเดิมเหล่านี้จึงลดน้อยลงและล้มเลิกไป เพราะให้ผลตอบแทนต่ำ ดังนั้น ชาวบ้านจึงหันมาปลูกพืชทางเศรษฐกิจ เพื่อนำไปขายซึ่งจะให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าอาชีพเดิม เช่น พริก ข้าวโพด มะละกอ และมีการทอผ้าทอมือขาย

ภาวการณ์ถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ดังนั้นจึงไม่มีการถือครองที่ดินในรูปของกรรมสิทธิ์ที่สามารถซื้อขายได้ เป็นการให้สิทธิ์ทำกินที่ตกทอดสู่ลูกหลาน แต่ในความเป็นจริงยังมีการขายที่ดินให้แก่คนในหมู่บ้านในลักษณะการเข้าไปจับจองเพื่อทำกิน ป่าชุมชนบ้านแม่กระบุงอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั้งหมดรวมถึงพื้นที่หมู่บ้านด้วย

วัฒนธรรมและประเพณี บ้านแม่กระบุงเป็นชุมชนที่มีความเป็นชนกะเหรี่ยงสูง ยังคงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อของกะเหรี่ยงไว้อย่างเหนียวแน่น วัฒนธรรมที่ชัดและสืบทอดให้เยาวชน คือ การรำตง การเล่นเพลง พิธีกรรมเกี่ยวกับกระบวนการปลูกและเก็บเกี่ยวข้าว และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับป่า และการเกษตร เช่น การไหว้แม่โสภ หรือการบูชานาข้าว เป็นต้น

บ้านแม่กระบุง เป็นชุมชนกะเหรี่ยงพุทธที่มีถิ่นฐานตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาเตี้ยๆ และที่ราบเชิงเขา ขาดแคลนระบบสาธารณูปโภค และไม่มีไฟฟ้าใช้เนื่องจากเป็นข้อห้ามในเขตอุทยานแห่งชาติ มีบ้านเพียง 3 หลังคาเรือน วัด โรงเรียน และสถานที่ราชการ เท่านั้น ที่มีไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ใช้ อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร และเก็บหาของป่า ยังมีการปลูกไร่ข้าวดั้งเดิมที่มีลักษณะ เกษตรผสมผสานในพื้นที่การเกษตร ไร่พริก ไร่ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ และไร่สมุนไพร เช่น ข่า ขมิ้น ชุมชนเก็บหาของป่าเพื่อการบริโภคและขายส่วนเกินในปริมาณน้อย เดิมมีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริมแต่ปัจจุบันมีเพียงไม่กี่หลังคาเรือนที่ยังทอผ้าขาย

สำหรับการใช้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น สืบเนื่องจากคนกะเหรี่ยงมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติมาตั้งแต่อดีต ดังนั้น การดำเนินชีวิตจึงพึ่งพิงกับป่าไม้และลำน้ำสูง กฎเกณฑ์ในการดูแลรักษาเกิดขึ้นตามหลักคำสอนที่สืบทอดต่อกันมา เป็นความเชื่อในการใช้ และห้ามใช้ หรือทำ ดังนั้นกฎข้อห้ามของกะเหรี่ยงที่เกี่ยวกับชีวิตจึงเป็นเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติแทบทั้งสิ้น โดยเนื้อหาใจความมีความประสงค์ที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์และสามารถใช้ได้ต่อไปในอนาคต สมาชิกชุมชนทุกคนร่วมมือกันให้ประโยชน์จากป่า ในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน ระยะทางระหว่างป่าและบ้านเรือนของชุมชนนี้แทบจะไม่มีผลต่อปริมาณการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมาชิกชุมชนกับเจ้าหน้าที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งเนื่องจากเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แต่ปัญหาในปัจจุบันไม่รุนแรงเท่าในอดีต

2.4 บ้านกอม่องทะ ตำบลไลโว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ลักษณะกายภาพ บ้านกอม่องทะหมู่ที่ 2 ตำบลไลโว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ห่างจากจังหวัดกาญจนบุรี ประมาณ 200 กิโลเมตร และอยู่ห่างอำเภอสังขละบุรี ประมาณ 23 กิโลเมตร ชุมชนหมู่บ้านกะเหรี่ยง ตั้งอยู่บนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันตก มีอาชีพทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ไม่มีไฟฟ้าใช้ การคมนาคม ไม่สะดวก มีแม่น้ำรันตีไหลผ่าน

ลักษณะภูมิประเทศ บ้านกอม่องทะตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันตก และเขตอุทยานแห่งชาติเขาแหลม โดยมีลำห้วยรันตีเป็นแนวแบ่งเขตพื้นที่อนุรักษ์ทั้ง 2 พื้นที่ คำว่า “กอม่องทะ” เป็นภาษากระเหรี่ยง แยกออกมาเป็น 2 คำศัพท์ คือ “กอม่อง” เป็นชื่อห้วยน้ำ ส่วนคำว่า “ทะ” แปลว่า “บรรจบ” เพราะฉะนั้นกอม่องทะจึงแปลว่า “ห้วยน้ำที่ไหลลงมาบรรจบกับแม่น้ำรันตี”

ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ประกอบด้วยแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

สภาพพื้นที่ของชุมชน เดิมทีชาวบ้านในหมู่บ้านกอม่องทะ สามารถหาอาหารการกินในพื้นที่ ไม่ว่าจะป็นขนม หรืออะไรต่างๆ จากแหล่งอาหารตามธรรมชาติในป่าและบริเวณรอบๆ หมู่บ้าน ซึ่งประกอบไปด้วย หมูป่า ปลา ผักต่างๆ เช่น ผักกูด ผักบ้านหนู ผักขึ้นาค (ผักขี้เกียจ) เป็นต้น ซึ่งอาหารเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องซื้อ

การดำรงชีวิตในปัจจุบันไม่ได้แตกต่างจากในอดีตมากนัก แต่ในปัจจุบันเริ่มมีอาหารจากข้างนอกเข้ามาขายในหมู่บ้านบ้างซึ่งทำให้ชาวบ้านมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ถ้าเทียบกับเมื่อก่อนนั้นแทบไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายอะไรเลย แต่อาหารจำพวกผักและปลาต่างๆ ยังพอหาได้ในบริเวณหมู่บ้าน แต่จะมีการหาซื้อสินค้าประเภทเครื่องปรุงรสเพิ่มเติมนั่นเอง นอกจากนี้จะมีในเรื่องของการประมงที่เขาที่เข้ามาเสริมคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้เพิ่มขึ้น และยังมีในเรื่องของการศึกษาที่เพิ่มขึ้น

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน กอม่องทะ ชื่อนี้มีที่มาจากภาษากระเหรี่ยง คือ กอม่องเป็นชื่อของลำห้วย ส่วน ทะ แปลว่าบรรจบ กอม่องทะ ก็คือลำห้วยกอม่องที่มาบรรจบกับแม่น้ำรันตีเกิดเป็นทำน้ำ ตรงบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านพอดี จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านกอม่องทะ

ชุมชนกอม่องทะเป็นชุมชนของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง ซึ่งตั้งรกรากอยู่ที่บ้านกอม่องทะ และชุมชนต่างๆ แถบทุ่งใหญ่นเรศวร² เป็นคนเชื้อสายกะเหรี่ยงที่ย้ายข้ามฝั่งมาจากพม่า โดยอพยพหนีสงครามครั้งใหญ่ของชาวกะเหรี่ยงเกิดขึ้นในตอนปลายกรุงศรีอยุธยา ชาวมอญและชาวกะเหรี่ยงจึงอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2318 โดยมีผู้นำชื่อ ป่วยโขง เข้ามาเป็นกลุ่มแรก หลังจากนั้นก็มีกลุ่มย่อยทยอยกันเข้ามาเรื่อยๆ และอพยพครั้งใหญ่อีกครั้งประมาณปี 2395 ผู้ที่เข้ามาก่อตั้งหมู่บ้านกลุ่มจะเป็นชาวกะเหรี่ยงที่ย้ายมาจากบ้านสน่ห์พอง บ้านทีโล่ป่า บ้านจะแก และหมู่บ้านในละแวก ตำบลไลโว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เหตุที่แต่ละกลุ่มนี้อพยพมาจากบ้านเดิม เนื่องมาจากการย้ายถิ่นฐานมาหาที่ทำกินใหม่เพราะอาชีพหลักของคนกลุ่มนี้ คือ การทำไร่เลื่อนลอย จะย้ายทีไปเรื่อยๆ ไม่มีรากฐานมั่นคง พอมาเจอกับทำเลที่ตั้งของบ้านกอม่องทะ จึงตัดสินใจลงหลักปักฐานที่นี่ เพราะมีลำน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ที่ดินเหมาะแก่การเพาะปลูก สำหรับในช่วงแรกๆ ก็มีการย้ายไปมาระหว่างหมู่บ้านในละแวกนั้น ไม่มีการตั้งถิ่นฐานถาวร โดยหมู่บ้านสน่ห์พองถือเป็นหมู่บ้านแรก

² ที่มา : เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์คุณกิตติศักดิ์ ธาราวนารักษ์ (ลุงเนซิง) ผู้บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาในชุมชน ณ บ้านกอม่องทะ วันที่ 22 เมษายน 2556

ที่มีการตั้งถิ่นฐานถาวรก่อนหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลไล่โว่ รวมทั้งบ้านกองม่องทะด้วย สำหรับหมู่บ้านกองม่องทะ เพิ่งจะมีการตั้งเป็นหมู่บ้านถาวรประมาณ ปี พ.ศ. 2500

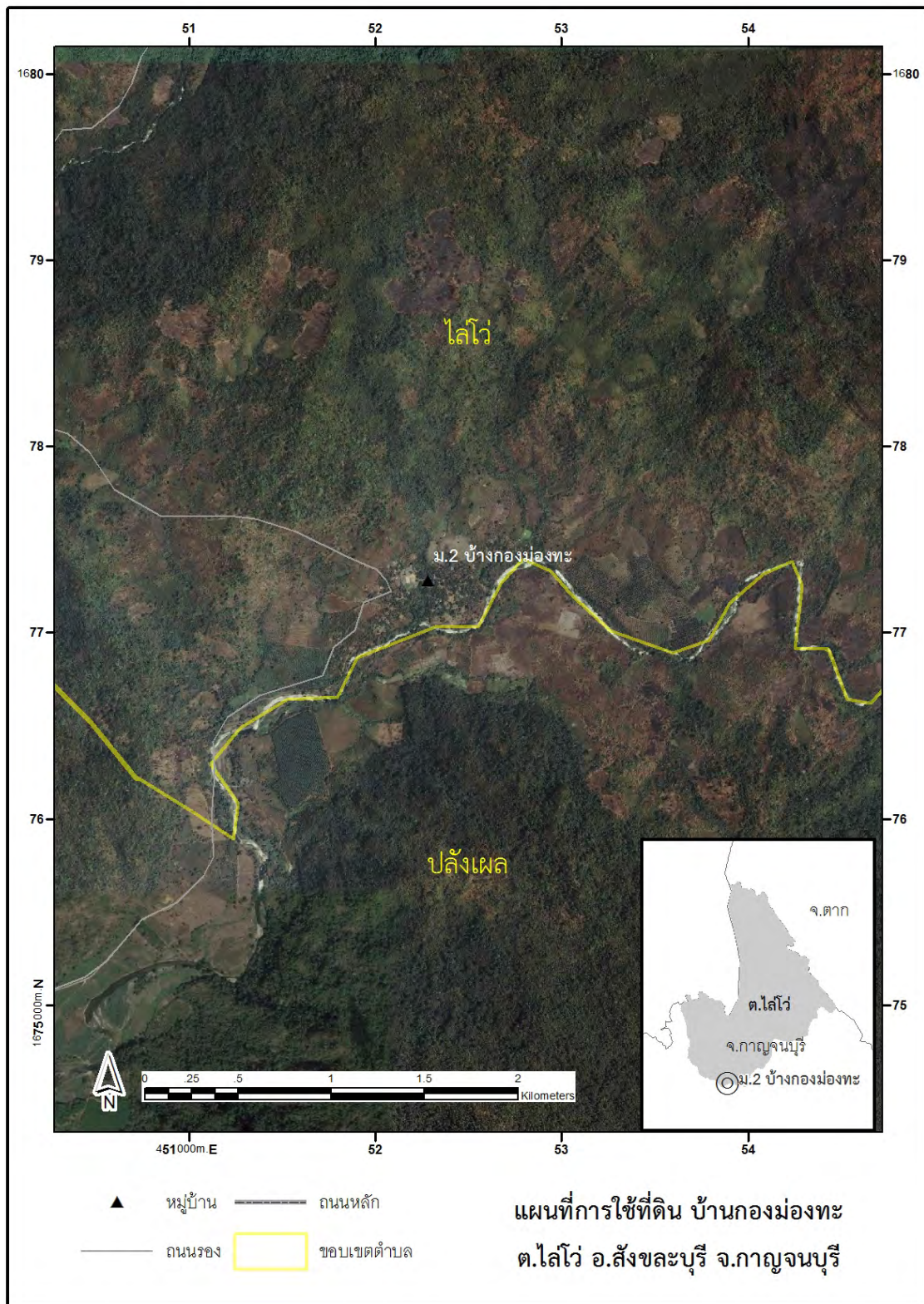
ผู้ที่อพยพมาก่อตั้งชุมชน กองม่องทะเป็นกลุ่มแรกนั้น มีผู้นำคือ พูวี เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในสมัยนั้น โดยการจะเป็นผู้นำได้นั้นสมัยก่อนจะต้องเป็นคนเก่งในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นไสยศาสตร์ ความรู้เรื่องพืชสมุนไพร และที่สำคัญที่สุดคือต้องมีคุณธรรมและมีบารมีทำให้ลูกบ้านเชื่อฟังและอยู่กันอย่างมีความสุข

ช่วงแรกๆ ของการก่อตั้งหมู่บ้านประมาณ ปี พ.ศ.2500 มีบ้านเรือนเพียงแค่ 7 หลังคาในหมู่บ้านนี้ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2520 เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 10 - 12 หลังคาเรือน โดยอดีตบ้านเรือนจะเป็นบ้านไม้ไผ่สานมุงด้วยใบตาล ได้ถุนสูงมีบันไดอย่างน้อย 12 ขั้นขึ้นไป และจะมีการกระจุกตัวของบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อที่จะได้คอยระวังอันตรายให้แก่กัน เพราะสมัยก่อนมีสัตว์ป่าชุกชุม สำหรับอาชีพในสมัยนั้นชาวบ้านจะหาไร้หมุนเวียน และเมื่อถึงเวลาทำไร่ก็ต้องทิ้งบ้านเป็นเวลานานๆ เพื่อที่จะไปทำไร่เพราะการเดินทางจากบ้านไปไร่่นั้นลำบากและไกล โดยจะมีการสร้างที่พักไว้ที่บริเวณไร่ข้าวอีกที่หนึ่ง ในหมู่บ้านยังมีวัดอยู่ 1 วัด ตั้งแต่สมัยก่อตั้ง จะมีพระจำพรรษาอยู่แค่ 1 - 2 องค์เท่านั้น เพราะคนในหมู่บ้านที่ต้องการบวชพระจะต้องไปประกอบพิธีอุปสมบทที่อื่นหรือข้ามฝากไปบวชมาจากฝั่งพม่า

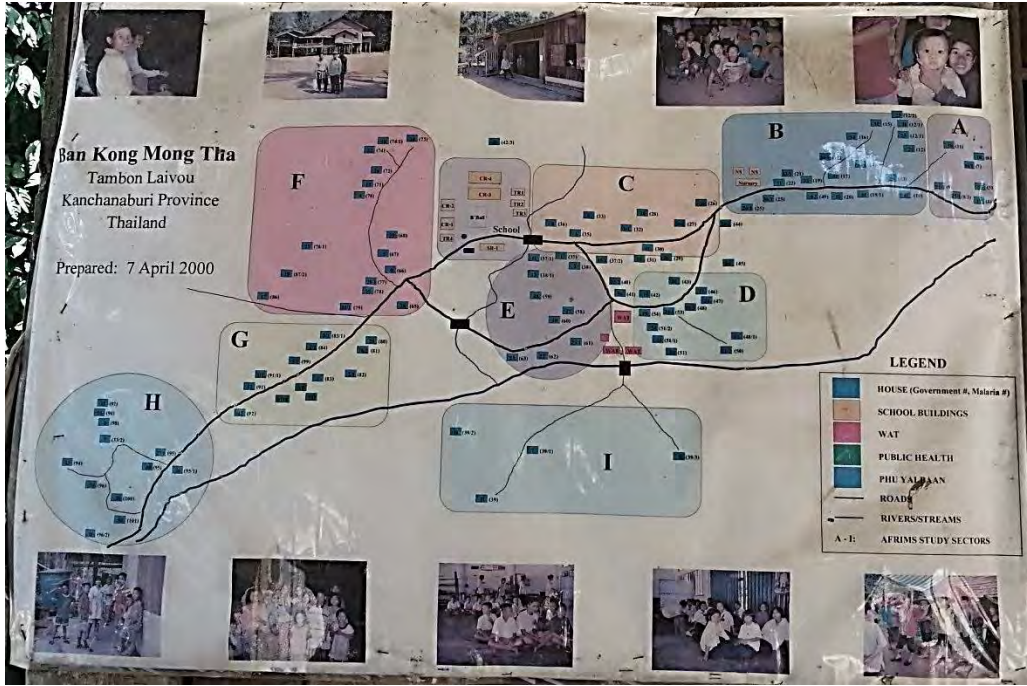
ต่อมาในช่วงที่มีการสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ์ หรือเขื่อนเขาแหลม ในช่วงปี พ.ศ. 2522 ทางรัฐบาล มีการเวนคืนที่ดินบริเวณนั้น ส่งผลให้ผู้คนที่อยู่ละแวกนั้นต้องอพยพย้ายถิ่นขึ้นมายังตำบลไล่โว่ และย้ายเข้ามาในหมู่บ้านกองม่องทะ ถือได้ว่าครั้งนั้นทำให้นกอพยพเข้ามายังกองม่องทะจำนวนมาก และมีการเพิ่มจำนวนครัวเรือนอย่างรวดเร็วในช่วงนั้น จนมาถึงปัจจุบันก็ยังมีคนย้ายเข้ามาอยู่บ้าง โดยในปัจจุบันทางหมู่บ้านมีกฎหมายห้ามคนนอกพื้นที่เข้ามาซื้อที่ดินภายในชุมชน

อาชีพและสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือน การทำการเกษตรของชุมชน อันดับหนึ่งของตำบลไล่โว่ คือปลูกผลไม้ ในสมัยก่อนนั้นจะซื้อทุเรียนจากเสน่ห์ฟ่อง แกะสะดา แต่ในปัจจุบันปลูกพวก เงาะ ทุเรียน กินกันเองแล้ว ที่นี้จะอุดมสมบูรณ์ด้วยผลไม้การปลูกพืชผักของที่นี่จะผสมผสานกัน มีทั้งพริก ขมิ้น มะนาว มะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น นอกนั้นก็จะเป็นการปลูกพืชตามฤดูกาล เช่น ปลูกข้าว พืชผักสวนครัว เป็นต้น ส่วนพืชเศรษฐกิจหลักของที่นี่อันดับหนึ่งคือ มะนาว อันดับสองมะม่วงหิมพานต์ นอกนั้นก็จะมีปลูกกาแฟบ้าง และยังมีปลูกยางบ้างแล้ว `พอถึงช่วงหน้าหนาวช่วงหลังธันวาคม ก็มีการปลูกผักกาด ผักบู้ ผักจำพวกนี้จะปลูกไว้กินเอง สำหรับขมิ้นก็มีการปลูกไว้ขาย ในภาคเกษตรไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาสนับสนุนต้องหาตลาดกันเอง

นโยบายของภาครัฐในอดีตนั้นถือว่าแทบไม่ได้ให้การสนับสนุนอะไรเลยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะสรรหากันเองมากกว่า แต่ในปัจจุบันยังให้การสนับสนุนในเรื่องของพันธุ์พืชไม้ต่างๆ เล็กๆ น้อยๆ บ้าง เช่น กาแฟ ขมิ้น แต่จริงๆ แล้วชาวบ้านส่วนใหญ่จะหาปลูกกันเองมากกว่า

ภาพที่ 7 แสดงภาพถ่ายทางอากาศของบ้านกองม่องทะ

แผนที่ 4 แสดงที่ตั้งบ้านเรือนและสถานที่สำคัญในหมู่บ้านกวมองทะ

ภาวการณ์ถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน สมัยก่อนก็มีปัญหาเกี่ยวกับอุทยานบ้าง ซึ่งจะเกิดในช่วงที่ยังไม่ได้ขีดเส้นแบ่งโซนที่ชัดเจน แต่มาพอช่วงหลังก็ดีขึ้นเนื่องจากมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยการแบ่งพื้นที่ออกเป็นป่า 3 ชั้น ในการแก้ปัญหาที่ดิน ป่าสามชั้นจะมีชั้นที่ 1 คือ บริเวณที่เป็นบ้านที่อยู่อาศัย ชั้นที่ 2 เป็นสวน สำหรับสวนนี้จะเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคล ชั้นที่ 3 เป็นไร่หมุนเวียนจะเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันไม่ให้ใครครอบครอง และยังถือว่าพื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ คือ จะมีการเข้าไปประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีการไหว้บรรพบุรุษตามแบบของชาวกระเหรี่ยง เป็นต้น เหตุผลที่ทำให้มีการแบ่งโซนให้ชัดเจนเนื่องจากว่าในสมัยก่อนจะมีปัญหาเรื่องชาวบ้านเข้าไปฟันป่าเพื่อปลูกพืชทำให้มีปัญหากับเจ้าหน้าที่เป็นประจำ แต่หลังจากที่มีการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการแบ่งโซนพื้นที่ชัดเจนแล้วก็ไม่เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตแบบเดิมๆ ของหมู่บ้านอีก

วัฒนธรรมและประเพณี³ ชาวบ้านกวมองทะ มีความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่ กล่าวคือ จะต้องมีการพิธีบูชาผืนดินซึ่งเรียกว่า “ซ่งทะรี” (บูชาแม่ธรณี) ก่อนการทำข้าวไร่ เพื่อขอที่ทางในการปลูกข้าวไร่ให้อุดมสมบูรณ์แล้วนั้นยังเป็นการบูชาเจ้าที่เจ้าทาง รวมทั้งงู เสือ หมี ผีป่า ผีโป่ง รวมทั้งหมดทั้งสิ้นไปในตัวด้วย

ประเพณีสงกรานต์ของชุมชน บ้านกวมองทะจะมีการจัดพิธีสงกรานต์ตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ ถึง แรม 1 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี ซึ่งจะถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวกระเหรี่ยงหรือวันสงกรานต์นั่นเอง สำหรับสงกรานต์แบบกระเหรี่ยงจะมีการจัดหลังจากสงกรานต์ของไทยเสร็จสิ้นไปแล้วประมาณอาทิตย์กว่าๆ ซึ่งในปีนี้ วันสงกรานต์ของชาวกระเหรี่ยงบ้านกวมองทะตรงกับวันที่ 23 - 26 เมษายน 2556

นอกจากนี้ยังมีประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา ทำบุญกลางพรรษา และประเพณีวันออกพรรษา มีรายละเอียดดังนี้คือ การทำบุญของชาวกระเหรี่ยงจะแตกต่างจากประเพณีของไทยพุทธตรงที่การทำบุญ

³ ที่มา: เรียบเรียงจากคำบอกเล่าและการสัมภาษณ์ คุณตาโตลา ไทรสังขวลิน มัคทายกประจำวัดกวมองทะ อายุ 74 ปี เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2556

ต่างๆ จะเริ่มขึ้นตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ ของทุกเทศกาล โดยวันเข้าพรรษาจะมีการทำบุญตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 8 โดยจะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า กลางคืนก็มีการสวดมนต์ไหว้พระ และพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ในวันขึ้น 14 ค่ำก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับขึ้น 13 ค่ำ พอวันขึ้น 15 ค่ำ ช่วงเช้าจะมีการทำบุญตักบาตร ช่วงเย็นจะมีการไหว้พระโดยมีการนำกระทงดอกไม้ ซึ่งในแต่ละกระทงจะมีเทียน 3 เล่ม ดอกไม้ 3 ดอก โดยจะไหว้พระสามรอบ แต่ละรอบจะจุดเทียนเล่มหนึ่ง พอถึงวันแรม 1 ค่ำ ก็จะมีการทำบุญตักบาตร ถวายปัจจัย และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลในช่วงเช้าก็เป็นอันเสร็จพิธี

ส่วนประเพณีการทำบุญกลางพรรษานั้น มีกิจกรรมที่สำคัญคือการทำบุญถวายเรือสำเภาให้พระสงฆ์ และการตักบาตรน้ำตาลผึ้ง จะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 10 โดยจะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า กลางคืนก็มีการสวดมนต์ไหว้พระและพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ในวันขึ้น 14 ค่ำก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับขึ้น 13 ค่ำ พอวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 มีการตักบาตรในตอนเช้า ก่อนพระฉันท์เพลก็มีการตักบาตรน้ำผึ้ง สมัยก่อนมีน้ำผึ้ง เยอะจึงนำมาตักบาตรถวายพระ ให้พระได้นั้นเป็นยา แต่สมัยนี้น้ำผึ้งหายากถ้าหาไม่ได้จริงๆ ก็ใช้น้ำหวานแทนได้ มีการไหว้พระ รัชสีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ในตอนเย็น พระสงฆ์จะเจริญพุทธมนต์ที่วัด แรม 1 ค่ำ ซึ่งถือเป็นวันโกน เวลาตีสี่ห้ามีการทำบุญขนนม โดยมีการตั้งหิ้งขนมไว้ในวัดให้วิญญาณได้มากิน ช่วงเช้าจะมีการทำบุญตักบาตร เสร็จแล้วก่อนเที่ยงชาวบ้านจะร่วมกันนำเอาไม้ไผ่มาทำเป็นรูปเรือลำใหญ่ ที่เรียกว่า “กะบ่อง” หมายถึงเรือสำเภาไว้ที่ลานบริเวณวัด จากนั้นจะนำเอาพืชไร่มาใส่ไว้ในท้องเรือ เช่น แดง พัก ถั่ว งา พริก เผือก มัน กล้วย ต้นข้าวเจ้า ต้นข้าวเหนียว แล้วยังใส่เทียน 1,000 เล่ม (ที่ทำจากขี้ผึ้ง) ดอกไม้ 1,000 ดอก หมาก 1,000 ค่ำ บุหรี่ 1,000 มวน ในช่วงกลางคืนจะมีการนำพืชพรรณต่างๆ จากไร่มาใส่ในเรือสำเภา นั้น โดยเชื่อกันว่าเรือจะบรรทุกทรัพย์สะสมเป็นบารมีไว้ใช้จนถึงยุคพระศรีอารีย์ และยังเป็นพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่ด้วย

การทำบุญวันออกพรรษาของชาวกะเหรี่ยง จะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 มีการไหว้พระ รัชสีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ในตอนเย็น พระสงฆ์จะเจริญพุทธมนต์ที่วัดและมีการจุดโคมลอยในตอนกลางคืน แต่จะมีกิจกรรมพิเศษในวันขึ้น 15 ค่ำ คือการไหว้เจดีย์ไฟในคืนขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งเจดีย์ไฟนั้นจะทำจากต้นระกำกับไม้ไผ่ ชาวบ้านจะนำดอกไม้กับเทียนมาคนละชุด ซึ่งเทียนนั้นแต่ละคนต้องทำขึ้นมาเองจากขี้ผึ้ง โดยใส่เทียนจะต้องมีจำนวนเส้นด้ายมากกว่าอายุจริงของเจ้าของ 1 เส้น ชื่อของเจดีย์ไฟมาจากการที่ชาวบ้านทุกคนจะนำเทียนของตนเองไปประดับบนเจดีย์ ทำให้เจดีย์ส่องสว่างสวยงามในตอนกลางคืน มีการไหว้เจดีย์ในแต่ละท่าตามแบบของชาวกะเหรี่ยง ทั้งทำยืนทำนั่ง และทำโก่งโค้ง ไหว้เสร็จแล้วก็มีกรวยเทียนรอบโบล้อสามรอบ ความเชื่อของการไหว้เจดีย์ไฟคือเพื่อความ เป็นสิริมงคล และเป็นการขอพรจากเทวดา ส่วนในเดือน 12 ก็มีการลอยกระทงเพื่อขอขมาต่อพระแม่คงคาเหมือนกับของคนไทย

2.5 บ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอดงพญาณี จังหวัดกาญจนบุรี

ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะภูมิประเทศ บ้านหนองบางมีอาณาเขตทางทิศเหนือติดกับบ้านลิ้นถิ่น หมู่ 4 ทิศตะวันออกติดกับอำเภอศรีสวัสดิ์ ทิศใต้ติดกับไทรโยคและสหกรณ์นิคม สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านอยู่ในหุบเขามีสถารไหลผ่าน และเป็นแหล่งต้นน้ำแม่กลอง

ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บ้านหนองบางมีแหล่งน้ำ ได้แก่ สระน้ำ หนองน้ำ อ่างเก็บน้ำ และลำห้วยซึ่งประกอบไปด้วย ห้วยนิคสุ ห้วยตาทะ ห้วยไทย และห้วยตาอ้อ แหล่งน้ำเหล่านี้ใช้ในการอุปโภคและเพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร และยังใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว 2 แห่ง คือ น้ำตกนิคสุ ต้นทุเรียนยักษ์และยังมีการชั่งล่องแพ ซึ่งเป็นของภาคเอกชนภายในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องป่าไม้เสื่อมโทรมและมีการบุกรุกป่าบ้าง แต่ในปัจจุบันหลังจากที่มีการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์แล้วปัญหาเหล่านี้ก็เริ่มหมดไป

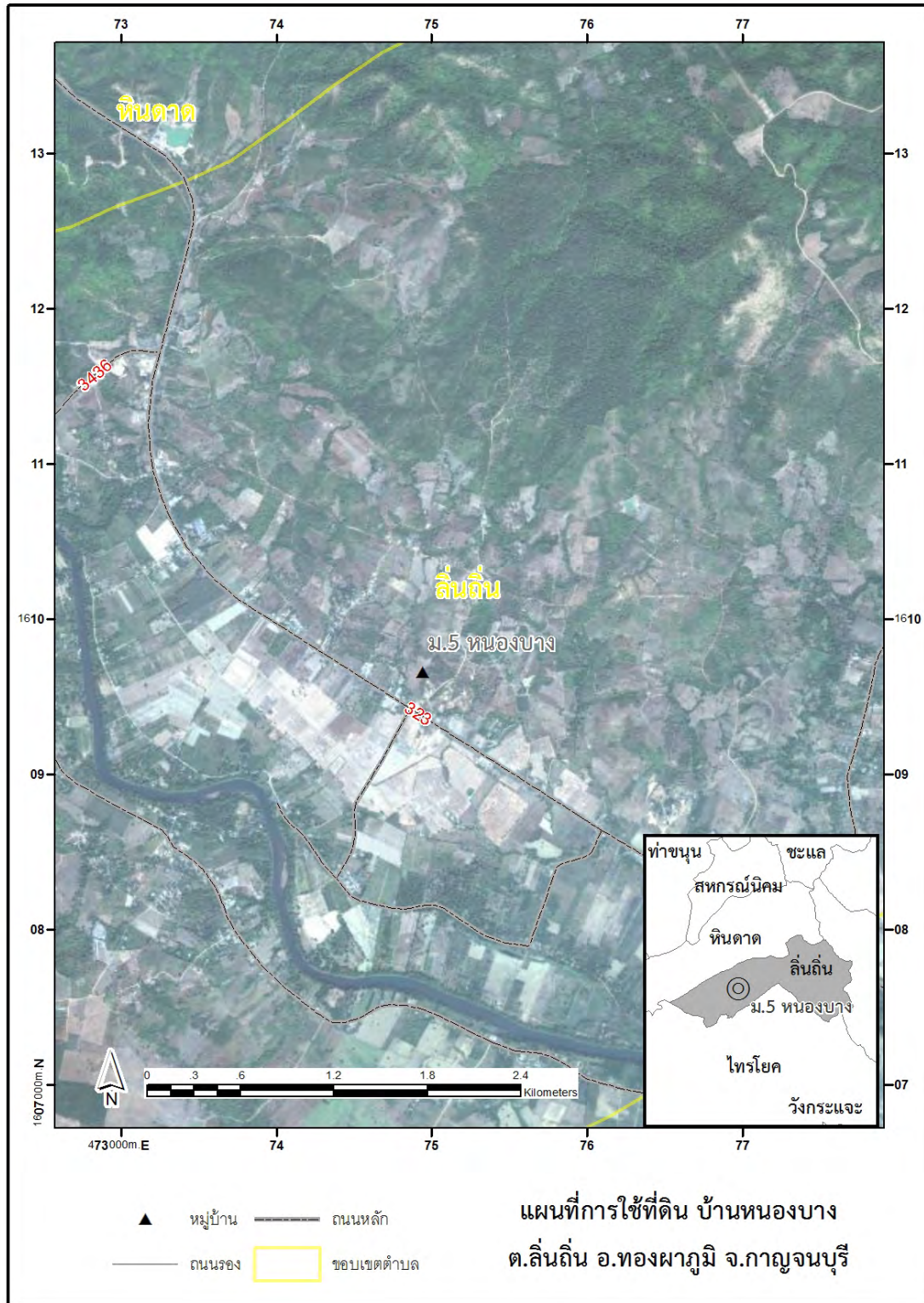
สภาพพื้นที่ของชุมชน บ้านหนองบางมีพื้นที่ตามประโยชน์การใช้งานดังนี้ พื้นที่การเกษตรซึ่งประกอบด้วย การทำนา ทำไร่ ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนทำไร่เป็นส่วนใหญ่ พื้นที่วัด 1 แห่ง ได้แก่ วัดหนองบาง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานบริการของทางราชการอีก 1 แห่ง ได้แก่ ศูนย์วิจัยน้ำลุ่มน้ำแม่กลอง และยังมีเสียงตามสายบ้านหนองบาง สนามกีฬา และศาลาเอนกประสงค์บ้านหนองบางอีกด้วย

ลักษณะทางสังคม บ้านหนองบางมีองค์กรที่ให้การสนับสนุนการพัฒนาชุมชน มีการก่อสร้างถนนไฟฟ้า ระบบประปาหมู่บ้านและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีจุดแข็งของชุมชนในเรื่องของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เช่น การรำตง ประเพณีผูกข้อมือและวัฒนธรรมของชาวกระเหรี่ยง เป็นต้น จุดด้อยของชุมชนจะเป็นในเรื่องของการศึกษาชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย ส่วนในเรื่องของการคมนาคมในหมู่บ้านมีคอนกรีตเข้าถึงหมู่บ้านแต่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ นอกจากนี้ก็ยังมีปัญหาเรื่องน้ำในการอุปโภคบริโภคช่วงหน้าแล้งและเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยจากธรณีพิบัติ เช่น ภูเขาถล่ม เป็นต้น

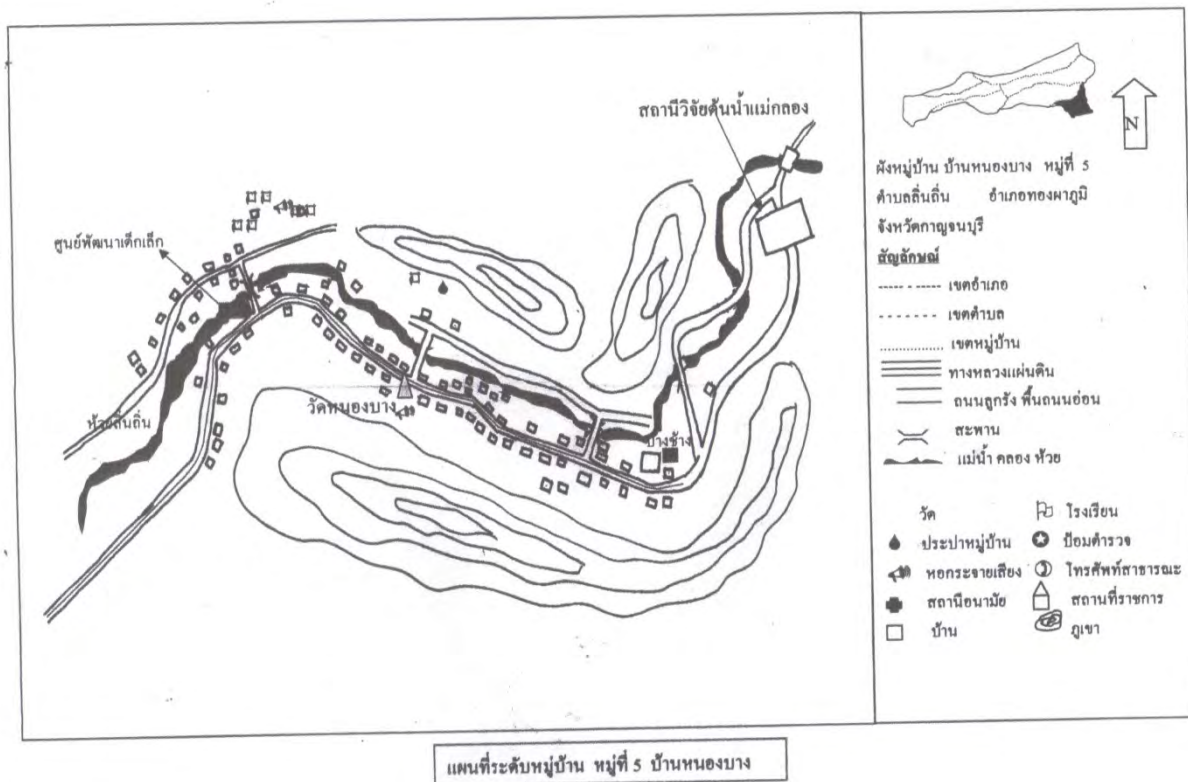
ประวัติการตั้งถิ่นฐาน บ้านหนองบาง หมู่ที่ 5 เป็นหนึ่งใน 7 หมู่บ้านของเทศบาลตำบลลิ้นถิ่น เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2475 หลังจากย้ายมาจากพื้นที่สร้างเขื่อนวชิราลงกรณ์ โดยชื่อของหมู่บ้านนั้นเดิมทีเรียกว่า “บ้านหนองเหลือง” ซึ่งมีที่มาจากการที่น้ำในบริเวณรอบหมู่บ้านเป็นสีเหลือง ต่อมาเปลี่ยนมาเป็นบ้านหนองบางจนถึงปัจจุบัน กลุ่มที่เข้ามาอยู่เป็นครั้งแรกนั้นคือ ชาวกระเหรี่ยง จำนวน 10 ครอบครัว โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นายสวน ปัญญาอินทร์ และคนปัจจุบันคือ นายพงศกร ทองผาสุขุม นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังประกอบไปด้วย นายสมพร ทองผาสมภพ นายแถม เรืองฤทธิ์ และนายจงจิตร์ ทองผาสิบเรศ ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่ถือว่าเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ประจำหมู่บ้าน

ลักษณะประชากรและชาติพันธุ์ ปัจจุบันบ้านหนองบางมีจำนวนประชากรทั้งหมด 862 คน เป็นชาย 433 คน หญิง 429 คน แต่มีผู้อยู่อาศัยจริง 533 คนและมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 129 หลังคาเรือน โดยมีเผ่าพันธุ์เป็นชาวกระเหรี่ยง เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย พูดภาษากระเหรี่ยงและภาษาไทย

ภาพการณ์ถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน บ้านหนองบางมีสิทธิครอบครองตามกฎหมาย คือ มีโฉนดที่ดินเป็นบางส่วน นอกจากนั้นจะเป็นในลักษณะของการครอบครองแบบมีเอกสารสิทธิ์เป็น บกท. เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ประชิดกับเขตอุทยานแห่งชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถซื้อขายได้ แต่สามารถให้สิทธิ์เป็นที่ทำกินที่สามารถตกทอดสู่ลูกหลานได้

ภาพที่ 8 แสดงภาพถ่ายทางอากาศของบ้านหนองบาง

แผนที่ 5: แสดงระดับหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านหนองบาง

ลักษณะเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง พบว่ามีความแตกต่างกันตามลักษณะภูมิประเทศดังตารางที่ 2 แต่ทุกชุมชนเป็นกะเหรี่ยงพุทธ และมีอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ยังปลูกข้าวเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน มีความเป็นเครือญาติสูงและมากกว่าครึ่งเป็นครัวเรือนดั้งเดิมทำให้มีระบบวัฒนธรรมประเพณีไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ทุกชุมชนยังพูดภาษากะเหรี่ยงและยังมีการจัดงานประเพณีของกะเหรี่ยงแม้ว่าระบบสาธารณูปโภค โดยเฉพาะระบบไฟฟ้าจะยังไม่ถึงบ้านกอม่องทะและบ้านแม่กระบุง แต่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตมากนัก เพราะบางครัวเรือนมีการปั่นไฟฟ้าใช้ และยังใช้วิถีชีวิตแบบเดิมที่ไฟฟ้ายังไม่มีผลกับการดำเนินชีวิตมากนัก ยกเว้นบ้านหนองบางที่มีพื้นที่อยู่ไม่ห่างไกลจากถนนหลักและการเข้าถึงของระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ เมื่อพิจารณาจากแผนที่บ้านหนองบาง

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะสังคม-วัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ศึกษา

ข้อมูล	พื้นที่	บ้านกอม่องทะ	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง
ลักษณะภูมิประเทศ		ที่ราบในหุบเขา	ที่ราบ	ภูเขาเตี้ยๆและที่ราบเชิงเขา
เชื้อชาติและศาสนา		กระเหรี่ยง-พุทธ	กระเหรี่ยง-พุทธ	กระเหรี่ยง-พุทธ
อาชีพหลัก		เกษตรกร	เกษตรกร	เกษตรกร
ระบบสาธารณูปโภค		ขาดแคลน	ค่อนข้างสมบูรณ์	ขาดแคลน
ระบบความสัมพันธ์		เป็นเครือญาติสูง	เป็นเครือญาติสูง	เป็นเครือญาติสูง
การใช้ทรัพยากรฯ		ใช้ทุกครัวเรือน	ใช้ไม่ทุกครัวเรือน	ใช้ทุกครัวเรือน
กฎเกณฑ์การจัดการทรัพยากรฯ		ความเชื่อที่สืบทอดกันมา	ความเชื่อที่สืบทอดกันมา	ความเชื่อที่สืบทอดกันมา
ความขัดแย้งในชุมชน		ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
ความขัดแย้งกับรัฐ		ไม่มี	มีกับรัฐบ้าง	มีกับรัฐ

2.6 วิถีชีวิตกะเหรี่ยงกับความมั่นคงทางอาหาร

ในประเทศไทยมีคนกะเหรี่ยง 68 อำเภอ 2,130 หมู่บ้าน⁴ ตัวเลขประชากรในปีพ.ศ.2545 มีคนกะเหรี่ยงในประเทศไทยจำนวน 438,131 คน คิดเป็นร้อยละ 47.45 ของจำนวนประชากรชาวเขาในประเทศไทย⁵ และอาศัยอยู่ใน 16 จังหวัด ของภาคเหนือและภาคตะวันตก ได้แก่ กาญจนบุรี, กำแพงเพชร, เชียงราย, เชียงใหม่, ตาก, ประจวบคีรีขันธ์, เพชรบุรี, แพร่, น่าน, แม่ฮ่องสอน, ราชบุรี, ลำปาง, ลำพูน, สุโขทัย, สุพรรณบุรี และอุทัยธานี⁶ คำว่า กะเหรี่ยง กะเหริน สันนิษฐานว่า มาจากภาษามอญที่ใช้เรียก ชาวปกากะญอ (ส่วนมากเป็นกะเหรี่ยงพุทธ) โดยออกเสียงว่า เกรียง หรือ เกรียน แปลว่า เรียบ ซึ่งตรงกับ ความหมายของคำว่า ปากะญอ ซึ่งแปลว่า คนที่มีชีวิตเรียบง่ายสมถะ ในภาษาไทย ใช้คำว่า เกรียง เป็นชื่อ เครื่องมือช่างปูนที่ใช้ในการฉาบผิวให้เรียบ และ เกรียน คือ ลักษณะของการตัดผมอย่างสั้นเรียบง่าย และอาจ มีความเชื่อมโยงกับ ชื่อกลุ่มผู้นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานที่มีอยู่ใน ธิเบต เนปาล ที่เรียกว่า กะยูปา หรือ ปากะญู ซึ่งมักแต่งกายด้วยชุดสีขาว และมีวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายสมถะ ซึ่งความเชื่อนี้อาจแพร่หลายเข้ามาใน ดินแดนสุวรรณภูมิเมื่อกว่าพันปีก่อน

กะเหรี่ยงมีด้วยกันหลายกลุ่มย่อยและมีชื่อเรียกต่างๆ กัน ทั้งยังมีประเพณี ความเชื่อ ความเป็นอยู่ที่ แตกต่างกันด้วย กะเหรี่ยงในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ปากะญอ และ โผล่ว นอกจากนี้ยังมีการแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆอีก 4 กลุ่มย่อย คือ

1. กะเหรี่ยงสะกอ (Sgaw Karen) หรือ สกอว์ หรือยางขาว เรียกตัวเองว่า ปากะญอ หรือ จกอ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด กะเหรี่ยงที่จังหวัดกาญจนบุรีจัดเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มกะเหรี่ยงสะกอ การ แต่งการนั้นผู้ชายนิยมใส่เสื้อสีแดง รัดเอวด้วยเชือก มีพู่ และโพกผ้าสีต่างๆ ผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานนุ่งกระโปรง ทรงกระสอบ สีขาวยาวมีปีก บ้างเล็กน้อย ส่วนที่แต่งงานแล้วนิยมใส่เสื้อแขนสั้นสีน้ำเงินเข้ม ส่วนล่างประดับ ด้วยลูกปัดสีแดงและขาว สวมกระโปรงสีแดง ลายตัด โพกผ้าสีแดง

2. กะเหรี่ยงโปว์ (Pwo Karen) เรียกตัวเองว่า โพล์ หรือ โผล่ว หรือ โผล่ง ส่วนใหญ่อยู่ในเขต จังหวัดกาญจนบุรี แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำพูน ซึ่งกะเหรี่ยงที่พื้นที่บ้านกองมืองทะเลเป็นกะเหรี่ยงโผล่ว ลักษณะการแต่งกายนั้นผู้ชายแต่งตัวเหมือนชาวไทยพื้นราบทั่วไป ผู้หญิงแต่งงาน แล้วใส่เสื้อทรงกระสอบ เหมือนพวกสะกอ แต่ยาวกว่าและสีแดงกว่า ท่อนบนปักลวดลาย ประดับลูกปัด เปล้าผมมีปิ่นเงินปักผม กระโปรงยาวคลุม ข้อเท้า มีปีก และพู่ ห้อย ใส่กำไลมือและแขน

3. กะเหรี่ยงปะโอ (Pa-O) หรือ ตองสู อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะการแต่งการนั้น ผู้หญิงต้องตุ้มแต่งชุดสีดำ โพกผ้าสีขาวหรือดำ ผู้ชายนุ่งกางเกงขาวาวสีดำและสีขาว เสื้อแขนยาว ผ่าอก กลางใช้กระดุมผ้า

4. กะเหรี่ยงบวเอ (B'ghwe Karen) หรือบะเว หรือ คะยา อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะการแต่งกาย ผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้นสีแดง โพกศีรษะ นิยมสักข้างหลัง ผู้หญิงนุ่งกระโปรงสั้น และสวม กำไลไม้ไผ่ที่ข้อเท้า

ระบบครอบครัวของกะเหรี่ยงเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียวโดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เลือกฝ่ายชาย ไม่อยู่ด้วยกันก่อนแต่งงาน และมีการหย่าร้างน้อยมาก ทั้งนี้สังคมกะเหรี่ยงจะถือฝ่ายหญิงเป็นหลักในการสืบสกุลลักษณะ

⁴ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

⁵ ศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาวไทยภูเขา (ศอช)

⁶ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. 2545. กะเหรี่ยง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม

การอยู่อาศัยนั้นพบว่า สังคมกะเหรี่ยงเป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อลูกแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปปลูกบ้านใหม่ โดยผู้ชายจะต้องมาอยู่กับบ้านพ่อแม่ภรรยาเป็นเวลา 1 ฤดูเก็บเกี่ยว⁷ บ้านของครอบครัวใหม่จะนิยมปลูกใกล้กับบ้าน หรือในพื้นที่ของพ่อแม่ภรรยา ส่วนลูกสาวคนเล็กจะต้องอยู่ดูแลพ่อกับแม่

ลักษณะการสร้างบ้านเรือนของกะเหรี่ยงคือเป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนบ้านสูงประมาณ 2- 2.5 เมตร หลังคาสูง มุงด้วยหญ้าคา ใช้ไม้ไผ่สานต่อกันกันเป็นฝาบ้านและประตูมีห้องเดียว มีเตาไฟอยู่กลางบ้าน ทำครัวบนบ้าน ใต้ถุนบ้านค่อนข้างสกปรกเนื่องจากมูลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เช่น หมู เป็ดและไก่ มีครกกระต๋องอยู่ใต้ถุนบ้าน บางบ้านที่ค่อนข้างมีฐานะดีหรือมีการปลูกสร้างใหม่ ฝาบ้านจะใช้ไม้ เช่น ไม้สัก ไม้แดงและไม้เต็ง หลังคามุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง⁸

ระบบวัฒนธรรมประเพณีนั้น คนกะเหรี่ยงมีความผูกพันกับป่าอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นระบบความเชื่อของคนกะเหรี่ยงจึงเกี่ยวพันกับผีและบรรพบุรุษ ผู้คนในสังคมกะเหรี่ยงแบ่งเป็น ผีบ้านหรือผีเจ้าที่ คือ ผีที่คอยปกป้องรักษาหมู่บ้าน และผีเรือน คือ ผีบรรพบุรุษ ที่คอยคุ้มครองให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุขโดยการนับถือผีจะมีการบวงสรวง และเซ่นสังเวยอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปหลายชุมชนหันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์มากขึ้นแต่ก็ยังคงความเชื่อเดิมอยู่ ระบบความเชื่อและศาสนาจึงมีลักษณะผสมผสาน เช่น ความเชื่อเรื่องขวัญ คนกะเหรี่ยงเชื่อว่าคนเรามีขวัญอยู่ทั้งหมด 37 ขวัญ เมื่อคนตายไปขวัญจะละทิ้งหรือหายไป นอกจากนี้ยังเชื่อว่าขวัญจะหนีไปท่องเที่ยว และอาจถูกผีทำร้ายหรือกักขังไว้ ทำให้เจ้าของขวัญล้มป่วย การรักษาหรือช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยก็ต้องล่อ และเรียกขวัญให้กลับคืนมา เป็นต้น ความเชื่อเรื่องผีในบ้านของกะเหรี่ยงทางทิศเหนือและทิศตะวันตกของบ้านจะเป็นที่ตั้งหิ้งผี ซึ่งห้ามไม่ให้นอนหันหัวไปทางทิศเหนือและทิศตะวันตกโดยเด็ดขาด และความเชื่อเรื่องบันไดบ้าน บ้านคนเป็นต้องเป็นเลขคู่ ศาลเก็บศพเป็นเลขคู่ นอกจากนี้บันไดบ้านยังถือเป็นที่ตั้งรังของลูกสาวเจ้าของบ้านทุกคน ซึ่งเชื่อว่าหากผู้มาเยือนก้าวขึ้นบันไดแล้วหักแสดงว่านำโชคลาภมาให้ หากตอนลงบันไดหักแสดงว่านำโชคลาภออกไป เจ้าของบ้านจะไม่พอใจ ความเชื่อเหล่านี้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยงในพิธีกรรมตามจารีต ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้าน การทำมาหากิน การจัดการทรัพยากร การอบรมเลี้ยงดู ผ่านข้อห้ามต่างๆของชุมชน การตั้งถิ่นฐานของกะเหรี่ยงอยู่ในบริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา ตามปกติจะมีขนาดเล็ก และมีลำธารหรือห้วยไหลผ่านอย่างน้อยหนึ่งสายเสมอ การมีลำธารไหลผ่านข้างๆ หมู่บ้าน ทำให้กะเหรี่ยงไม่จำเป็นต้องทำการชลประทาน เพื่อการหาน้ำมาบริโภคหรือทำการเกษตร นอกจากนี้สภาพภูมิศาสตร์ที่มีสายน้ำ หุบเขานั้นยังเป็นตัวกำหนดการสร้างบ้านเรือนด้วย เนื่องจากพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาในบริเวณภาคตะวันตกของไทยมีป่าไผ่จำนวนมาก และมีไผ่ลำต้นใหญ่ที่ส่วนมากเป็นไผ่บง ลำต้นไผ่มีเนื้อหนาเหมาะแก่การสร้างบ้านเรือนและเครื่องใช้ต่างๆ ของกะเหรี่ยง

ระบบการจัดระเบียบทางสังคมของกะเหรี่ยงนั้นขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ในชุมชนที่อิงอยู่กับความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะ ผีบรรพบุรุษ และเป็นกลไกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน⁹

วิถีชีวิตมีรูปแบบการผลิตเพื่อยังชีพ อาชีพส่วนใหญ่จึงเป็นการเกษตรทั้งปลูกพืช ปลูกข้าวไร่ เก็บหาของป่า เลี้ยงและล่าสัตว์ พืชหลักที่ปลูกคือ ข้าว มีลักษณะการปลูก 2 แบบขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ

⁷ สัมภาษณ์ประวิทย์ ทองเปราะ

⁸ จากการสังเกตการณ์ภาคสนาม

⁹ สุภลักษณ์ โทณลักษณ์. 2542. การนับถือผีบรรพบุรุษของชาวกะเหรี่ยงโปว์: บทบาท ความสำคัญ และการเปลี่ยนแปลงกรณีศึกษาที่หมู่บ้านดงเสลาเก่า ตำบลด่านแม่ฉลวย อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กล่าวคือกะเหรี่ยงบนภูเขาจะปลูกข้าวไร่ ส่วนกะเหรี่ยงตามที่ราบหุบเขาจะปลูกข้าวในนาแบบขั้นบันได นอกจากข้าวแล้วยังมีการปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ผัก พริกหอม พริก มะเขือ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันอิทธิพลของรัฐและเมืองที่กระจายเข้าสู่ชุมชนทำให้รูปแบบการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ทั้งสามชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษานั้นทุกชุมชนพบว่ามีการปลูกกะเหรี่ยงจำนวนหนึ่งปลูกพืชเศรษฐกิจ หรือปลูกข้าวเพื่อการขาย¹⁰ และพบว่าที่บ้านแม่กระบุงมีบางครัวเรือนไม่ได้ปลูกข้าวเพื่อการบริโภคแต่ประกอบอาชีพอื่นให้มีรายได้และนำมาซื้อข้าวทั้งจากในชุมชนและที่เมืองนอกชุมชน ในอดีตเดิมคนกะเหรี่ยงปลูกฝิ่นเช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ แต่ปัจจุบันได้หันมาปลูกพืชผักที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ รวมทั้งพืชเมืองหนาว โดยได้รับการสนับสนุนและให้ความรู้จากโครงการพัฒนาชนบทจากหลายๆ หน่วยงาน เช่น โครงการหลวง ทำให้ความเป็นอยู่ของคนกะเหรี่ยงในหลายชุมชนดีขึ้นสำหรับในพื้นที่ศึกษานั้นแม้ว่าจะมีโครงการจากภาครัฐเข้าไปสนับสนุนการปลูกพืชเศรษฐกิจบ้างแต่ไม่ประสบผลสำเร็จเช่นชุมชนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือ

การใช้ที่ดินของกะเหรี่ยงนั้น เนื่องจากกะเหรี่ยงมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และคติความเชื่อตามจารีตประเพณี โดยเชื่อว่าพื้นที่ทำกินของพวกเขาเป็นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ การเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่แต่ละครั้งจำเป็นต้องประกอบพิธีขอจากเจ้าของพื้นที่เพื่อขอความคุ้มครอง และการปกป้องจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นการเพาะปลูกของกะเหรี่ยงดั้งเดิมจึงเป็นการใช้พื้นที่ทำกินแบบ "ไร่หมุนเวียน" (Cyclical Bush Fallow Cultivation) และทุกขั้นตอนในกระบวนการเพาะปลูกจะมีพิธีกรรม เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์¹¹ โดยวิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมจะใช้วิธีการตัดฟันและเผา (slash and Burn) ส่วนการใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกแบบ ไร่หมุนเวียนนั้น กะเหรี่ยงจะใช้พื้นที่ทำเกษตรครั้งหนึ่ง แล้วพักไว้ 3-5 ปี จึงกลับไปทำใหม่วนเวียนไปโดยตลอด เพื่อป้องกันดินเสื่อมคุณภาพ เป็นลักษณะการกลับมาใช้พื้นที่เดิมใหม่เมื่อผ่านระยะเวลาไปช่วงหนึ่ง การย้ายที่ทำกินเช่นนี้เคยสร้างความเข้าใจผิดว่าเป็นการตัดไม้ทำลายป่าในลักษณะไร่เลื่อนลอย ในปัจจุบันกฎหมายและข้อจำกัดต่างๆ บังคับให้กะเหรี่ยงลงหลักปักฐานไม่สามารถทำการเกษตรแบบหมุนเวียนเปลี่ยนที่ที่ใช้พื้นที่จำนวนมากได้อีกต่อไป พืชที่ปลูก ได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่ว ฝ้าย พริก ผัก และสมุนไพร เป็นต้น การทำลายวัชพืชในไร่มักใช้วิธีการถางตัด ไม่ได้ถอนทิ้งทำลายจึงเป็นวิธีการคงพรรณไม้ดั้งเดิมในพื้นที่ไร่่นั้นไม่ให้สูญหายไป ในระบบการผลิตจะพบว่ามีการผลิตเพื่อการบริโภคเมื่อเหลือจึงขายทำให้การบริโภคของคนในชุมชนจะปรับเปลี่ยนไปตามฤดูกาล¹² เช่น การนิยมบริโภคผักกูด (ไก่กูด) ที่แตกยอดอ่อนในช่วงหน้าหนาวถึงหน้าร้อน เห็ดโคน (เข่อทุไช่วย) และหน่อไม้ (บอง) ที่มีมากในฤดูฝน เป็นต้น นอกจากนี้กะเหรี่ยงยังนิยมเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร ไก่ โดยเฉพาะสุกรและไก่ที่เลี้ยงไว้ได้ขุนบ้าน หรือใกล้บ้านเพื่อใช้ในพิธีกรรม และเพื่อบริโภค

อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตกะเหรี่ยงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากเมื่อถูกยึดติดกับที่ดินที่ตามกฎเกณฑ์ของรัฐมากขึ้น การเพาะปลูกที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่สามารถย้ายที่เพาะปลูกได้เช่นแต่ก่อน ประเภทของพืชพันธุ์ก็เปลี่ยนแปลงไปจากการหยุด (ปลูก) ข้าวไร่พร้อมเมล็ดพริกหอมและพริกในพื้นที่มากเมื่อเทียบสัดส่วนการเพาะปลูกก็ลดลง เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่มากขึ้น เช่น พริก มันสำปะหลัง อ้อย หรือผักสวนครัวเพื่อ

¹⁰ สันทนากลุ่มบ้านกอม่องทะ, บ้านแม่กระบุง และบ้านหนองบาง

¹¹ จันทบูรณ สุทธิ. 2539. กะเหรี่ยง : ชีวิต จารีตประเพณี สิ่งแวดล้อม. สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม .

¹² โกวิท แก้วสุวรรณ.2542. 'ดูทุหล่า' ในพิธีเรียกวิถึล่าของชาวกะเหรี่ยงโป : กรณีศึกษากะเหรี่ยงโป บ้านเกาะสะเต็ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสงขลาบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

“การสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์:
กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก”

การขายมากขึ้น ซึ่งส่งผลกับวิถีชีวิตโดยตรงของคนกะเหรี่ยงให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะ
วิถีการกินและความเป็นอยู่

บทที่ 3

นิยามความมั่นคงทางอาหาร และความเป็นธรรมในการจัดการความมั่นคงทางอาหาร

3.1 นิยามและสภาพเป็นจริง

ความมั่นคงทางอาหาร หรือ Food Security นั้น เป็นประเด็นที่ถูกจับตาดูมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากสภาพความแร้นแค้นของคนในอีกซีกโลกที่ขาดแคลนอาหาร ในขณะที่อีกซีกโลกหนึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ตลอดจนผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ และวิกฤติพลังงานที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตอาหารที่เปลี่ยนแปลงไป สถานการณ์ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดการผลิตที่ว่าพืชอาหารจะไม่ผลิตเพื่อตอบสนองต่อการบริโภคเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป ดังนั้นความไม่มั่นคงทางอาหารในปัจจุบันปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในทั้งระดับครัวเรือน ชุมชน และในระดับโลกที่ใหญ่กว่า นอกจากนี้ประเด็นความมั่นคงทางอาหารยังผูกติดกับประเด็นหรือวิกฤติอีกหลายประการ เมื่อความมั่นคงทางอาหารถูกผูกติดกับภาวะวิกฤติดังนั้น การทำความเข้าใจเพื่ออธิบายและสร้างให้เกิดความมั่นคงทางอาหารจึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญต่ออริปไตยทางอาหาร ในระดับครัวเรือนหรือชุมชนด้วย ในบทนี้จะเสนอข้อมูลและอภิปรายผล ใน 4 ประเด็น คือ การให้นิยามจากมุมมองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร มุมมองเรื่องความเป็นธรรมในเรื่องอาหารของชุมชน องค์ประกอบของความไม่มั่นคงทางอาหาร และทางเลือกวิกฤติที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร

3.2 ความมั่นคงทางอาหาร (food security) และอริปไตยทางอาหาร (food sovereignty) ของชุมชน

ความมั่นคงทางอาหารและอริปไตยทางอาหารมีความหมายและนิยามที่แตกต่างกัน แต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในบางประการในฐานะของผู้ผลิตอาหาร ดังนั้นเมื่อมองถึงความมั่นคงทางอาหารจากมุมมองของการให้คำนิยาม เช่น จาก FAO แล้วจะพบว่า ความมั่นคงทางอาหารจะเน้นเฉพาะเรื่องการให้ความช่วยเหลือเรื่องปริมาณอาหาร ซึ่งหมายความว่าประเทศที่เหนือกว่ามีศักยภาพในการได้มาซึ่งอาหารมากกว่าจะให้ความช่วยเหลือประเทศอดอยากได้โดยการนำอาหารมาให้ฟรี หรือนำมาขายให้ในราคาถูก แต่ไม่ได้คำนึงถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประเทศที่รับความช่วยเหลือ ในขณะที่อริปไตยทางอาหาร (food sovereignty) ของกลุ่ม เวีย กัมเปสินา (Via Campesina) ค.ศ. 1996¹ ให้นิยามถึง สิทธิของประชาชนที่จะกำหนดนิยามของอาหารและการเกษตรของตนเองที่จะปกป้องและกำกับดูแลการผลิตและการค้า (แจกจ่ายเพื่อการบริโภค) ด้านการเกษตรกันเอง (ภายในประเทศ) การบริโภคต้องมีความเหมาะสมทางวัฒนธรรมตามระบบนิเวศวิทยาและความยั่งยืนของกลุ่มนานาชาติพันธุ์ และผู้ผลิตและแจกจ่ายอาหาร จะไม่ใช้การต่อต้านการค้าแต่จะเป็นการส่งเสริมการค้ากำหนดนโยบายการค้าและตอบสนองต่อสิทธิของประชาชนนานาชาติพันธุ์ที่มีวิถีการผลิตที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะและตามนิเวศของตน²

¹ "Global Small-Scale Farmers' Movement Developing New Trade Regimes", Food First News & Views, Volume 28, Number 97 Spring/Summer 2005, p.2

² ดู Declaration of Nyéléni , 2007

ค่านิยมข้างต้นทำให้เห็นว่าความมั่นคงทางอาหารเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถตอบสนองต่อความเป็นเอกภาพของการผลิตอาหารในระดับชุมชนได้ เพราะความมั่นคงทางอาหารที่ถูกใช้ในการให้คำจำกัดความมักมุ่งเน้นไปที่อาหารที่เหมาะสมในแง่ของสุขอนามัย พอเพียง เข้าถึงหรือได้รับและเสถียรภาพแต่ยังไม่ได้คำนึงถึงแหล่งที่มาของอาหาร การผลิต แต่มุ่งเน้นที่คุณลักษณะของอาหาร และการแจกจ่าย หรือการนำเข้าอาหารจากประเทศหนึ่ง แหล่งหนึ่ง สู่อีกแหล่งหนึ่ง เป็นระบบการปกครองอาหารขององค์กร (corporate food regime)³ ดังนั้น วิธีการผลิตในชุมชนกระเหรี่ยงจึงต้องมองให้ลึกลงไปมากกว่าความมั่นคงทางอาหารที่ได้มีการกำหนดไว้ข้างต้น ซึ่งจะแสวงหาคำอธิบายและแนวทางในประเด็นนี้ต่อไปที่สอง

อธิปไตยทางอาหาร หรือ Food Sovereignty เกิดจากปัญหาด้านเศรษฐกิจการเมืองของชาวนาเกษตรกรรายย่อยในฐานะผู้ผลิต ที่ได้รับผลจากนโยบายการค้าเสรี และนโยบายการพัฒนาในระดับโลก เพื่อแสวงหาและให้ความสำคัญต่อผู้ผลิตอาหาร แหล่งที่มา กระบวนการผลิตมากกว่าการมองแค่ความมั่นคงทางอาหาร อธิปไตยทางอาหารถูกพูดถึงครั้งแรกในการประชุมสุดยอดอาหารโลก พ.ศ. 2539 โดยขบวนการเคลื่อนไหวระหว่างประเทศของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยและรายกลาง หรือ เวีย กัมเปสินา (Via Campesina) ซึ่งได้ให้นิยามอธิปไตยทางอาหารไว้ว่า “สิทธิของประชาชนที่จะกำหนดนโยบายเกษตรและอาหารของตนเองที่จะปกป้องและควบคุมการค้าและการผลิตทางการเกษตรภายในประเทศเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่จะกำหนดขอบเขตที่พวกเขาจะพึ่งพาตนเองที่จะกำจัดการทุ่มตลาด และที่จะให้ชุมชนประมงท้องถิ่นได้รับความสำคัญในการจัดการ การใช้ และมีสิทธิต่อทรัพยากร” หลักการดังกล่าวประกอบด้วย 7 ข้อ คือ

1. อาหารคือสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์
2. การปฏิรูปการเกษตรโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกษตรกรได้ทำการเกษตร
3. ป้องกันทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะที่ดิน น้ำ และเมล็ดพันธุ์
4. จัดระบบการค้าใหม่ที่สำคัญกับการผลิตเพื่อบริโภคภายในประเทศที่จะสร้างความพอเพียงเป็นเบื้องต้น
5. ยุติโลกาภิวัตน์ของความอดอยากที่เกิดจากการผูกขาดของบริษัทข้ามชาติ ผ่านการสนับสนุนของการค้าเสรี
6. สันติภาพทางสังคม โดยไม่ใช้อาหารเป็นเครื่องมือของความรุนแรง ยุติความยากจนและการทำให้คนเล็กคนน้อยกลายเป็นคนชายขอบ
7. การควบคุมทางประชาธิปไตย โดยเกษตรกรรายย่อยต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในทุกระดับ

ดังนั้น อธิปไตยทางอาหารจะไม่มุ่งมองเพียงแค่การผลิต และความพอเพียงแต่จะมองถึงกรอบนโยบายของประเทศและระหว่างประเทศในการสร้างให้เกิดนโยบายทางการเกษตรที่เป็นที่ต้องการของผู้ผลิตรายย่อยเป็นสำคัญ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ต้องการอธิบายถึงอำนาจต่อรองของชุมชนกระเหรี่ยงในระดับนโยบายของการเลือกผลิตอาหารในชุมชนว่าสามารถมีส่วนร่วมหรือทางเลือกได้อย่างไรในปีที่สอง

³ McMichael, Philip (2009). Journal of Peasant Studies 36 (1): 139–169.

3.3 ความมั่นคงทางอาหารของกะเหรี่ยงในพื้นที่ศึกษา

นิยามความมั่นคงทางอาหารของโลกนั้น เกิดขึ้นเมื่อประชาชนทั้งหลายสามารถเข้าถึงอาหารอย่างปลอดภัย และเพียงพอกับความต้องการทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจ และมีคุณค่าทางโภชนาการต่อความต้องการบริโภค และความพึงพอใจของเขาเพื่อสามารถมีชีวิตอยู่อย่างคล่องแคล่วและมีสุขภาพที่ดีอยู่ตลอดเวลา (ที่ประชุมสุดยอดอาหารโลก ปี ค.ศ. 1996) และจากนิยามของ FAO ได้ให้การจำกัดความมั่นคงทางอาหารไว้ 4 ประเด็น คือ ความพอเพียง การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อให้ได้อาหารที่เหมาะสมในการบริโภค การใช้ประโยชน์จากอาหารที่พอเพียง และเสถียรภาพที่จะต้องสามารถเข้าถึงอาหารที่พอเพียงตลอดเวลา ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้เป็นความพยายามที่จะค้นหานิยามที่ชุมชนกะเหรี่ยงให้ความหมายต่อความมั่นคงทางอาหารตามนิยามหลักของ FAO เป็นตัวตั้งและพยายามแตกความเข้าใจออกไปตามแนวคิดของแต่ละชุมชน ซึ่งได้สรุปความได้ดังนี้

1. ความพอเพียงนั้น FAO ให้มุมมองของความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม ว่าจะไม่จะเป็นความพอเพียงจากการผลิตเองหรือนำเข้าจากแหล่งอื่น หรือรวมถึงการได้รับความช่วยเหลือทางอาหาร

บ้านกอม่องทะ บ้างหนองบางและบ้านแม่กระบุง ต่างมองว่าในหมู่บ้านมีความพอเพียงด้านอาหารตลอดปี แม้ว่าในช่วงปลายปีของบางปีอาจจะต้องหิยืมข้าวเปลือกจากเพื่อนบ้านหรือจากญาติให้มีกินจนกว่าจะเริ่มเก็บเกี่ยวได้ในปีต่อไปก็ตาม บ้านแม่กระบุงให้ความเห็นเพิ่มเติมในกรณีนี้ว่า แม้บางครั้งเรือ่นจะไม่มีปลูกข้าวแล้วแต่ก็สามารถซื้อหาข้าวจากคนในหมู่บ้านและสามารถมีข้าวกินได้ตลอดทั้งปี เมื่อมองถึงภาวะความพอเพียงในการผลิตข้าวจากการเพาะปลูกในหมู่บ้านแล้วพบว่า บางปีก็ไม่พอเพียงต่อการบริโภค บางครั้งบางครั้งเรือ่นจะซื้อข้าวจากเมืองกาญจนบุรี หรือที่ตลาดหญ้าเพื่อการบริโภคบ้างแต่ไม่มากนัก (สนทนากลุ่มบ้านแม่กระบุง) เช่นเดียวกับที่บ้านหนองบางที่มีการคมนาคมสะดวกและมีรถขายกับข้าวและข้าวสารเข้าถึงหมู่บ้านก็เลือกที่จะซื้อข้าวสารที่สีแล้วจากรถขายข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนเช่นกัน ส่วนบ้านกอม่องทะนั้นชาวบ้านมองว่าข้าวสามารถหิยืมได้จากในชุมชนแต่เมื่อมีรถขายอาหารแปลกๆ เข้าในหมู่บ้านก็อดเสียไม่ได้ที่จะอยากลิ้มลองของใหม่บ้างในบางครั้ง⁴ การเก็บหาของป่าที่เป็นวิถีการดำรงชีวิตของกะเหรี่ยง⁵ ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ทั้งสามหมู่บ้านเลือกที่จะเป็นการการสร้างความปลอดภัยในอาหารของครัวเรือน

2. การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อให้ได้อาหารที่เหมาะสมในการบริโภคภายใต้บริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและ กฎหมาย

ที่บ้านกอม่องทะมองว่าการเข้าถึงอาหารที่เหมาะสมนั้น ไม่ได้มีหลักเกณฑ์พิเศษนอกจากการมีข้าวกินทุกวันซึ่งข้าวได้จากการเพาะปลูกหรือหิยืม หรือซื้อหา และการมีกับข้าวที่สามารถเข้าถึงด้วยการเลี้ยง การหาจากการซูด การเก็บ (พืช) การจับ (ปลาและสัตว์ป่า) จากป่าหรือจากสภาพแวดล้อมรอบบ้าน หรือซื้อกิน และไม่แตกต่างจากอีกสองหมู่บ้านที่ต่างก็ยังมองว่าการเข้าถึงสามารถทำได้ด้วยวิธีการต่างๆ ข้างต้น โดยเฉพาะการหาปลาหรือจับสัตว์ตามฤดูกาล เช่น เมื่อน้ำหลากมาก็จะไปจับปลาตามแม่น้ำหรือทางลงเขื่อน

⁴ สนทนากลุ่มบ้านกอม่องทะ

⁵ จันทบูรณ สุทธิ. 2539. กะเหรี่ยง : ชีวิต จารีตประเพณี สิ่งแวดล้อม. สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม .

และถนอมอาหารไว้กินในช่วงหลังจากนั้น เช่น ตากหรือรมควัน⁶ ดังนั้น การเข้าถึงของกะเหรี่ยงทั้งสามหมู่บ้าน จึงมีอยู่ในระดับที่ดีตามความเห็นของคนในชุมชนและมองว่าสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเหมาะสม⁷

3. การใช้ประโยชน์ จากอาหารที่พอเพียง มีน้ำสะอาดและสามารถรักษาสุขภาพและอนามัยได้เพื่อนำไปสู่โภชนาการที่ดีที่ไม่รวมเฉพาะอาหารเท่านั้น

ประเด็นของการใช้ประโยชน์นั้น คนกะเหรี่ยงมีความเห็นบางประการตรงกันว่า การกินอาหารในแต่ละมื้อที่บ้านมักจะต้องประกอบด้วยน้ำพริกและผักจิ้มในสำหรับข้าวเสมอ ดังนั้น อาหารที่ดี คือ ข้าว ผัก ที่บ้านกองม่งทะมองว่า อาหารที่ประกอบด้วยข้าวและกับข้าวที่ไม่ได้ระบุว่าจะต้องประกอบด้วยเนื้อสัตว์เท่านั้น เป็นอาหารที่เหมาะสมและสามารถหาได้ในแต่ละมื้อ ซึ่งมีมุมมองไม่ต่างจากอีกทั้งสองหมู่บ้าน

4. เสถียรภาพที่จะต้องสามารถเข้าถึงอาหารที่พอเพียงตลอดเวลา และไม่เสี่ยงต่อการเข้าไม่ถึงอาหารจากวิกฤติที่เกิดขึ้น

ในประเด็นนี้นั้นจะพบว่า มีการตีความถึงเสถียรภาพที่หมายถึงสามารถมีข้าว หรือข้าวสารสำหรับหุงกินได้ตลอดปี เป็นประเด็นหลัก โดยไม่ได้มองว่าที่มาของข้าวสารจะเกิดจากการเพาะปลูกเองในที่ทำกินของตน เช่นที่ หรือการหิบบิยม หรือกระทั่งการซื้อจากทั้งในและนอกหมู่บ้าน บ้านกองม่งทะมองว่าหากไม่สามารถปลูกข้าวได้หากแต่สามารถหาข้าวมาหุงได้ไม่จำเป็นจะต้องซื้อจากรถขายกับข้าวที่ละเล็กละน้อย หรือซื้อจากในเมืองหรือรถข้าวสารที่ขับมาขายที่หมู่บ้านครั้งละกระสอบ ก็หมายถึงการมีข้าวกินได้ตลอดปี ความคิดเช่นนี้ไม่ได้มีความแตกต่างจากอีกสองชุมชน แต่มีแง่มุมที่แตกต่างเพียงเล็กน้อย คือในปริมาณการปลูกที่บ้านหนองบางจะมีน้อยกว่า เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกได้มากนัก ดังนั้น แนวโน้มของการซื้อข้าวจากเพื่อนบ้านและจากภายนอกจึงดำเนินมายาวนานกว่าที่ชุมชนอื่นๆ และสำหรับบ้านแม่กระบุงนั้น แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ทำการเกษตรเช่นเดียวกับบ้านกองม่งทะ แต่ก็มีแนวทางการดำเนินชีวิตที่ต่างออกไปเล็กน้อย และมีความสนใจของเยาวชนด้านการพัฒนาหมู่บ้านในวิถีที่เหมาะสมมากกว่าบ้านกองม่งทะ

จากข้อมูลข้างต้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการให้คำนิยามจากแหล่งต่างๆ แล้วสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบการให้คำนิยามจากแหล่งต่างๆ

ที่มา/องค์กร/ชุมชน	นิยามความมั่นคงทางอาหาร
การประชุมสุดยอดอาหารโลก (WSF) (1974)	“availability at all times of adequate world food supplies of basic foodstuffs to sustain a steady expansion of food consumption and to offset fluctuations in production and prices”
FAO (1983)	“ensuring that all people at all times have both physical and economic access to the basic food that they need”
Advisory Council on Development Co-operation, Food Security in Africa (1985)	The concept of food security is taken as embracing three specific aims: ensuring production of adequate food supplies; maximizing stability in the growth of supplies; and securing access to available supplies on the part of those who need them.
World Bank report	การเข้าถึงอาหารอย่างพอเพียงของทุกคนตลอดเวลา เพื่อให้มีกิจกรรมและสุขภาพชีวิตที่ดี
Life Sciences Research	“access by all people at all times to enough food for an active, healthy life and

⁶ สังเกตการณ์บ้านแม่กระบุง

⁷ สทนากลุ่มบ้านกองม่งทะ บ้านแม่กระบุงและบ้านหนองบาง

ที่มา/องค์กร/ชุมชน	นิยามความมั่นคงทางอาหาร
Office (1990)	includes at a minimum: a) the ready availability of nutritionally adequate and safe foods, and b) the assured ability to acquire acceptable food in socially acceptable ways (e.g. without resorting to emergency food supplies, scavenging, stealing, and other coping strategies)”
การประชุมสุดยอดอาหารโลก (WSF) ในปี พ.ศ. 2539 (1996)	คนทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอปลอดภัยและมีโภชนาการ ทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ ในการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจทางอาหารของพวกเขา เพื่อให้เกิดชีวิตที่ประกอบด้วยความกระตือรือร้นและสุขภาวะ “All people at all times have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious foods to meet their dietary needs and food preferences for an active healthy life”
City of Toronto (2000)	Food security; ○The availability of a variety of foods at a reasonable cost. ○Ready access to quality grocery stores, food service operations, or alternative food sources. ○Sufficient personal income to buy adequate food for each household member each day. ○The freedom to choose personally and culturally acceptable foods. ○Legitimate confidence in the quality of the foods available. ○Easy access to understandable, accurate information about food and nutrition. ○The assurance of a viable and sustainable food production system
FAO (2001)	การมีอาหารเพียงพอ ตลอดเวลา และบุคคลสามารถเข้าถึงอาหารได้ ซึ่งอาหารนั้นเพียงพอต่อความต้องการทางโภชนาการทั้งในแง่ ปริมาณ คุณภาพ และความหลากหลาย และสอดคล้องกับวัฒนธรรมของบุคคลนั้น ซึ่งจะประกอบด้วย ความพอเพียง การเข้าถึง การใช้ประโยชน์ และ ความมีเสถียรภาพ “a situation that exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life”
สุเมธ ปานจำลอง (ภาคอีสาน)	สามารถผลิต หา แลกเปลี่ยน และซื้อเพื่อการบริโภคได้
สิทธิด้านอาหาร ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีพอย่างมีมาตรฐานเพียงพอสำหรับตนเองและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัยอย่างเพียงพอ
คณะกรรมการสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ	บุคคลได้รับอาหารอย่างเพียงพอกับความต้องการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อจะสนองความต้องการทางโภชนาการ โดยปลอดภัยและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของตนและบุคคลสามารถเข้าถึงอาหารทั้งทางเศรษฐกิจและกายภาพอย่างยั่งยืน

3.4 ความเป็นธรรม และความเป็นธรรมทางกฎหมาย

ความเป็นธรรมในด้านความมั่นคงทางอาหารของกะเหรี่ยงนั้น มุ่งมองไปที่ความเป็นธรรมที่ได้รับจากภายนอกซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองด้านคือ ความเป็นธรรมทางกฎหมายและไม่ใช้กฎหมาย ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะมองผ่านวิถีชีวิต และสิทธิ รวมถึงโอกาสในการที่จะเลือกทำและไม่ทำเกี่ยวกับอาหารการกินของกะเหรี่ยง โดยแบ่งเป็นประเด็นเรื่องสถานะภาพทางกฎหมาย การเข้าถึงที่ดิน เป็นต้น

ปัญหาของกะเหรี่ยงในประเทศไทยมีหลายประการ ปัญหาสำคัญๆ ประกอบด้วย สิทธิความเป็นพลเมืองที่มีลักษณะกดขี่ซ้อนทับ เริ่มจากการมีบัตรประชาชนเนื่องจากสาเหตุต่างๆ ที่รวมถึงการตกสำรวจ และแม้ว่าจะได้บัตรประชาชนแต่การจำแนกประเภทของบุคคลตามเลข 13 หลักก็ยังจำกัดสิทธิของพลเมือง ปัญหาสิทธิ ความเท่าเทียม การแบ่งเขา แบ่งเรา และไม่ยอมรับคนอื่นโดยเฉพาะเรื่องความไม่เข้าใจวิถีชีวิต กะเหรี่ยงเป็นปัญหาที่สะสมมายาวนาน ซึ่งปัญหานี้ยังครอบคลุมถึงสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่หมุนเวียน การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง การให้คุณค่ากับป่า วิถีคิดในเรื่องสิทธิที่มีใช้แค่กรรมสิทธิ์ในทรัพยากรต่างๆ และการที่รัฐไทยยังไม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและภาษาของชาติพันธุ์ในถิ่นต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาประเทศที่มีนโยบายการสนับสนุนในแบบทุนนิยมที่เน้นการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งลงทุนสูง พึ่งพาเทคโนโลยี และพันธุ์พืชแบบใหม่ การผลิตพืชเชิงเดี่ยวตามนโยบายกีดกันทางเลือกอื่นๆ ทำให้คนกะเหรี่ยงต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและยอมรับวิถีชีวิตแบบใหม่ทั้งเต็มใจและไม่เต็มใจ กะเหรี่ยงบางคนยังเห็นว่าอยู่อย่างกะเหรี่ยงมีคุณค่าต่อชีวิตมากกว่า ซึ่งมุมมองหนึ่งเป็นการตั้งคำถามถึงสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมไปถึงถึงอธิปไตยทางอาหารของชุมชนต่อแนวนโยบายเช่นนี้ของรัฐในระดับต่างๆ

กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย ไม่เฉพาะคนกะเหรี่ยงต้องเผชิญหน้ากับความเหลื่อมล้ำ และไม่เป็นธรรมทางกฎหมาย ตั้งแต่เอกสารตลอดจนถึงการปฏิบัติ ด้วยมายาคติของความเป็นชาติพันธุ์และชนเผ่าที่แตกต่างกัน ปัญหาการเข้าไม่ถึงซึ่งสิทธิต่างๆ เป็นประเด็นที่เด่นชัดว่า ความไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มชาติพันธุ์ยังมีอยู่ในสังคมไทย การไม่ได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองของรัฐไทยทำให้เข้าไม่ถึงทรัพยากร และบริการพื้นฐานของรัฐ โดยเฉพาะสิทธิที่ดินเพื่อการดำรงชีพ ปัญหาเรื่องความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และรัฐในการครอบครองพื้นที่ป่าในเขตอนุรักษ์เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่มาโดยตลอด ความพยายามผลักดันให้กลุ่มชาติพันธุ์อพยพออกจากพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อไปตั้งรกรากใหม่ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตร หรือเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มคน ก่อให้เกิดความไม่พอใจและกลายเป็นความขัดแย้งรุนแรงกับรัฐ การไม่มีสิทธิหรือการไม่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเองทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ขาดความมั่นคงอย่างแท้จริง เมื่อมุ่งมองที่ลักษณะวิถีชีวิตที่พึ่งพิงกับทรัพยากรธรรมชาติ การขาดที่ดินเพื่อการปลูกข้าว และผลิตอาหาร จึงกลายเป็นประเด็นหลักที่นำไปสู่ความไม่มั่นคงในชีวิตและทางอาหารของพวกเขา อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของรัฐ และกะเหรี่ยงที่แตกต่างกันนั้นปัจจุบันดูเหมือนว่ามีความพยายามประนีประนอมระหว่างกันจากการที่รัฐประกาศมติคณะรัฐมนตรี 2 ฉบับ คือ มติ ครม. วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยง และมติ ครม. วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2553 เรื่องการกำหนดสถานะกลุ่มเป้าหมายตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล

สำหรับ มติคณะรัฐมนตรีเรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยงนั้น เริ่มจากกระทรวงวัฒนธรรมที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการฟื้นฟูวิถีชีวิตคนกะเหรี่ยงให้ยั่งยืนด้วยการบูรณาการดำเนินงานร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนและรากฐานทางวัฒนธรรมคนกะเหรี่ยงมีความเข้มแข็งทั้งในการดำรงชีวิต และการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้นเพื่อให้เกิดแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมกระทรวง

วัฒนธรรมจึงได้จัดทำแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตคนกะเหรี่ยงเสนอต่อคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบตามที่เสนอข้างต้น โดยแนวนโยบายดังกล่าวครอบคลุมประเด็นปัญหา 5 ประการ คือ อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรสิทธิในสัญชาติ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนคนกะเหรี่ยงในเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมกะเหรี่ยงว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมธรรมชาติที่มีความหลากหลาย ส่งเสริมให้มีความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม ดังนั้น การสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม ให้ชุมชนมีส่วนในการกำหนดหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง ยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครองกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ข้อพิพาทเรื่องที่ทำกินในพื้นที่ดั้งเดิม ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนบนพื้นที่สูง สิทธิในสัญชาติให้คนกะเหรี่ยงที่ได้รับบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย (บัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูงและบัตรสำรวจชุมชนบนพื้นที่สูงเดิม) ที่อพยพเข้าตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2528 สามารถขอเป็นคนต่างด้าวมีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทยและได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ส่วนบุตรที่เกิดในประเทศไทยให้สามารถขอสัญชาติไทยตามกฎหมายสัญชาติได้

แนวนโยบายข้างต้นดูเหมือนจะสร้างสิทธิและโอกาสสำหรับชุมชนในการจัดการทรัพยากรและได้รับสิทธิและบริการจากรัฐ แต่ในความเป็นจริงแล้วการดำเนินการยังมีความลักลั่น ไม่เท่าเทียมของแต่ละพื้นที่ อันเกิดจากการตีความ และนำไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ดังนั้น เมื่อก้าวถึงความเป็นธรรมทางกฎหมายจึงมักให้นัยยะถึงความยุติธรรมที่อยู่ในเอกสาร และหมายความถึงการดำเนินการของภาครัฐตามระเบียบกฎหมายที่รัฐกำหนด แต่ในความเป็นจริงแล้วยังขาดมุมมองด้านประสิทธิภาพ ความเท่าเทียม และยังมีมุมมองของความเป็นธรรมที่มีมากกว่าเพียงแค่มองกฎหมายที่ยังไม่ได้รับการกล่าวถึง เช่น ความเป็นธรรมเชิงมนุษยธรรม เป็นต้น ที่ต้องให้การคำนึงถึงและสร้างให้เกิดขึ้นในสังคม

3.5 องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร

1. **วิกฤติฐานฐานทรัพยากร** ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านที่ดิน ความเสื่อมโทรม และการแย่งชิงทรัพยากร ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปราะบางของความมั่นคงทางอาหารแทบทั้งสิ้น ดังนั้น ในงานชิ้นนี้จะหยิบยกมาเพียงบางประเด็นที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ศึกษาและส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางอาหารของชุมชนเท่านั้น

ก. ที่ดินและกรรมสิทธิ์ สถานการณ์การถือครองที่ดินของคนไทยนั้น พบว่าในปี พ.ศ. 2552 มีการถือครองที่ดินทางการเกษตรทั้งสิ้น ประมาณ 131.7 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 41 ของพื้นที่ทั้งประเทศ โดยมีการปลูกข้าวเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด แต่จากสถิติพบว่าจำนวนสัดส่วนพื้นที่ปลูกข้าวกลับลดลงทุกปีอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การถือครองที่ดินของเกษตรกรก็ลดจำนวนลง จาก 26 ไร่ ในปีพ.ศ. 2529 เป็น 22 ไร่ ในปี พ.ศ. 2552 โดยมีเกษตรกรที่ถือครองที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และพบอีกว่ามีเกษตรกรจำนวนมากที่ไร่ที่ทำกิน อันเนื่องมาจากภาวะทางเศรษฐกิจ นโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมมากกว่าด้านการเกษตร ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินแบบปัจเจกที่ทำให้การถือครองเกิดการกระจุกตัว และนโยบายการจัดการป่าไม้ที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐ และรุกไล่ชุมชนออกจากที่ดินดั้งเดิม ซึ่งกรณีของชาติพันธุ์ ชนเผ่าเหล่านั้นได้รับผลกระทบจากปัจจัยสุดท้ายสูงสุด

ข. ทรัพยากรน้ำ ถือเป็นปัญหาหนักของทรัพยากรด้านน้ำประกอบด้วยปัจจัยหลักๆ คือ ภาวะน้ำตามธรรมชาติ และการจัดการน้ำ โดยเฉพาะการปันน้ำในระบบชลประทานเพื่อการเกษตรกับภาคการผลิตอื่นๆ

ค. ทรัพยากรป่าไม้เสื่อมโทรม อันเป็นปัญหาความเชื่อมโยงต่อเนื่องกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อย่างเป็นระบบ ในประเทศไทยจำนวนพื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะมีการยกเลิกการให้สัมปทานป่าไม้ในประเทศมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 การลดลงของพื้นที่ป่าส่งผลกระทบโดยตรงกับปริมาณน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ ทั้งจากภาวะฝนแล้ง และความสามารถในการเก็บกักน้ำของแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ การลดลงของพื้นที่ป่าด้วยเหตุผลต่างๆ ส่งผลโดยตรงกับชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบวนเกษตรที่มีการพึ่งพาป่าไม้ในการดำรงชีวิต

ง. ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมลงจากการใช้อย่างเข้มข้นของการเพาะปลูกแบบสมัยใหม่ ที่เน้นการใช้สารเคมี และละเลยการบำรุงรักษาดินให้มีความอุดมสมบูรณ์แบบเดิม เน้นเพียงการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีการตกค้างในดินแต่ไม่ได้เพิ่มความร่วนซุยให้กับดิน เช่น ปุ๋ยอินทรีย์

2. สถานะวิกฤติอื่นที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร:

ก. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เราพบว่าปัญหาด้านเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารชัดเจนเพราะจำนวนความหลากหลายของพืชพันธุ์ในโลกลดลง ความผันผวนของดินฟ้าอากาศส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรที่พึ่งพาน้ำฝน ทำให้ฤดูกาลเปลี่ยนแปลง ผลผลิตลดลง

ข. แรงงานภาคเกษตรลดลง เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขายที่ดินการเกษตรและการแปรรูปที่ดินเพื่อกิจกรรมอื่น เช่น อุตสาหกรรมในเขตพื้นที่จังหวัดอยุธยา เป็นต้น

ค. วิกฤติด้านพลังงาน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลโดยตรงกับความมั่นคงทางอาหาร เพราะปัญหาการแย่งพืชอาหารเพื่อนำไปผลิตเป็นพลังงานกำลังได้รับการสนับสนุนจากนโยบายระดับโลก

3. ระบบการผลิตอาหารและระบบการค้าแบบใหม่ (free trade-modern trade) ระบบการผลิตอาหารแบบใหม่ร่วมกับ ระบบการค้าเสรีและระบบเกษตรเชิงพาณิชย์เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหารในชุมชน ระบบการผลิตอาหารและระบบการค้าแบบใหม่ (free trade-modern trade) ระบบการผลิตอาหารแบบใหม่ร่วมกับ ระบบการค้าเสรีและระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหารในชุมชน เนื่องจากระบบการผลิตอาหารแบบใหม่ที่มุ่งเน้นปริมาณการผลิตที่เพิ่มขึ้นและมีราคาถูกลง เพื่อให้ประชากรโลกสามารถซื้อมาเพื่อบริโภคได้ในระบบอาหารโลก (Global food system)⁸ ซึ่งพบว่าประสบปัญหาใน 2 ประเด็นคือ 1. การผลิตไม่ยั่งยืน เพราะการมุ่งผลิตจำนวนมากนำมาซึ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพตามธรรมชาติ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากขึ้น และ 2. ไม่สามารถจัดการความอดอยากได้อย่างแท้จริง และมีภาวะขาดสารอาหารซ่อนเร้นตามภูมิภาคอื่นทั่วโลก ดังนั้น กระบวนการผลิตอาหารแบบใหม่จึงไม่ใช่รูปแบบการผลิตอาหารที่สร้างความมั่นคงทางอาหารได้อย่างแท้จริง ในขณะที่การค้าแบบใหม่ หรือการสร้างเขตการค้าเสรีที่เน้นการส่งออกและนำเข้าขนส่งผลกระทบต่อเกษตรกรระดับครัวเรือน เพราะการคัดเลือกสินค้าหรือผลผลิตเข้าสู่ระบบตลาดการค้าแบบเสรีจะต้องเป็นผลผลิตที่ดี ซึ่งหมายถึงการลงทุนที่สูงด้านสารเคมีและการเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมไปสู่วิธีการผลิตแบบใหม่ ตั้งแต่พันธุ์พืช กระบวนการผลิต การเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษาเพื่อเข้า

⁸ Eileen R. Choffnes, David A. Relman, LeighAnne Olsen, Rebekah Hutton, and Alison Mack, Rapporteurs. 2012. Improving Food Safety Through a One Health Approach: Workshop Summary. Forum on Microbial Threats; Board on Global Health; Institute of Medicine.

สู่ตลาด ดังนั้นการค้าแบบใหม่จะตอบสนองการผลิตแบบใหม่ที่ไม่เหมาะกับเกษตรกรรากหญ้า ในระดับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชนบท

4. วัฒนธรรมการบริโภค วัฒนธรรมบริโภคนิยม (consumer culture) ที่การบริโภคมือถืออิทธิพล กำหนดวิถีชีวิตรวมถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระบบคุณค่าต่างๆ ในสังคม ซึ่งค่านิยมทางการบริโภคในสังคมอุตสาหกรรมที่เน้นความสะดวกรวดเร็วของการผลิตสินค้าและบริการ การเข้าถึงครอบคลุม และนำมาบริโภคใช้สอย สามารถทำได้ง่ายด้วยการซื้อ เกิดการให้คุณค่า ความสำคัญกับวัตถุมากขึ้น เกิดการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยและนำไปสู่การเป็นหนี้ (สุขุมาล, 2549) การครอบงำทางวัฒนธรรมเหล่านี้เกิดมาจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม กลายเป็นสังคมสมัยใหม่ที่เรียกว่า เน้นการบริโภคเพื่อความพึงพอใจ กระแสของค่านิยมเหล่านี้ได้แพร่เข้าสู่สังคมไทย และกระจายไปตามชุมชนทั่วทั้งประเทศ การใช้สอยผ่านเงินและการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยเป็นสาเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเป็นผลิตเพื่อขาย และผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด เพื่อให้มีรายได้มากขึ้นในครัวเรือน

5. ต้นทุนเกษตรสูงขึ้นและภาวะเกษตรกรเคมี

ภาวะต้นทุนทางการเกษตรสูงขึ้นเกิดจากปัจจัยหลายประการ แต่ส่งผลต่อเกษตรกรโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนด้านพืชพันธุ์ สารเคมี เช่น ปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช และค่าแรง ประเด็นด้านการใช้พันธุ์พืชและสัตว์ที่มีการปรับปรุงพันธุ์ หรือมีการพัฒนาขึ้นใหม่นั้น เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางถึงผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นทั้งในระดับเกษตรกร ตลอดจนระดับประเทศและระดับโลก ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร โดยเฉพาะกะเหรี่ยง หรือชนเผ่าชนั้น เป็นปัญหาการปรับตัวของสายพันธุ์พืชและสัตว์ที่ไม่ได้มีความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีเท่าสายพันธุ์ท้องถิ่น กับปัญหาที่สายพันธุ์ท้องถิ่นหลายชนิดสูญหายไป เนื่องจากการเลือกสายพันธุ์ใหม่มาเพาะปลูกแทนสายพันธุ์ดั้งเดิมในพื้นที่ วิธีการเพาะปลูกไม่มีการคัดเลือกและเก็บเมล็ดพันธุ์สำหรับการเพาะปลูกในฤดูต่อไปเช่นในอดีต แต่นิยมที่จะซื้อสายพันธุ์ที่พัฒนาแล้วจากบริษัทในการเพาะปลูกในแต่ละปี ซึ่งมักเป็นหมันไม่สามารถนำมาปลูกต่อได้ในปีต่อๆ ไป

ปัญหาสารเคมีในการเกษตร เป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ สำหรับเกษตรกรไทยไม่เฉพาะในกลุ่มคนกะเหรี่ยงในพื้นที่ศึกษาเท่านั้น เกษตรกรและคนกะเหรี่ยงจำนวนไม่น้อยที่เชื่อการโฆษณาของบริษัทผลิตสารเคมีเพื่อการเกษตรและ “ติด” การใช้สารเคมี จนได้ชื่อว่าประเทศไทยเป็นประเทศลำดับต้นๆ ที่นำเข้าสารเคมีเพื่อการเกษตร ในปี พ.ศ. 2552 ประเทศไทยมีการใช้สารเคมีในที่ดินการเกษตรเกือบกิโลกรัมต่อไร่⁹ (0.86 กิโลกรัมต่อไร่) ค่าปุ๋ยเคมีและค่าปุ๋ยเพื่อการเกษตรนั้นมีมูลค่าถึงหนึ่งในสามของต้นทุนการผลิตทั้งหมดของเกษตรกร (กรมวิชาการเกษตร, 2553) ดังนั้น เมื่อกลับมาคิดถึงความเสี่ยงที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการเกษตรปริมาณมากๆ แล้ว ต้นทุนทางการผลิตที่สูงมากขึ้น ปัญหาดินเสื่อมโทรม และปัญหาสุขภาพของเกษตรกรจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้

⁹ ธนาคารโลก

3.6 วิถีภายนอก น้ำ อาหาร พลังงานที่กระทบต่อชุมชนภายใน

ในกระบวนการผลิตอาหาร น้ำ และพลังงาน ให้สามารถเข้าถึงได้อย่างครอบคลุม เพียงพอ มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วยการใช้ทรัพยากรหลักคือ ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรที่ดิน ที่มีลักษณะเชื่อมโยง (Interdependence) และแย่งชิง (Trade-off) กันอยู่ในที่ ดังนั้นหากมีการเพิ่มการผลิตด้านใดด้านหนึ่งก็จะหมายความว่าต้องลดการผลิตอีกด้านหนึ่งลง ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่าการเชื่อมโยงและการกีดกันดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก หากนำกระบวนการผลิตทั้งสามประการมาทำให้เห็นความเชื่อมโยงจะพบว่า ทรัพยากรจะถูกแย่งชิงจากส่วนหนึ่งไปเพื่อผลิตอีกส่วนหนึ่งทันที นั่นหมายความว่าหากมีการผลิตหรือใช้ทรัพยากรชนิดใดชนิดหนึ่งมากเกินไปทรัพยากรอีกชนิดจะลดลงตามไปด้วยตารางต่อไปนี้จะแสดงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในความเชื่อมโยงและการแย่งชิงดังกล่าว

ตารางที่ 4 แสดงความเชื่อมโยงและการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อการผลิตที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงในวิถีชีวิต น้ำ พลังงานและอาหาร

	ผลกระทบต่อความมั่นคงทางน้ำ	ผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร	ผลกระทบต่อความมั่นคงทางพลังงาน
การผลิตและจัดสรรน้ำ		<ul style="list-style-type: none"> - การปันน้ำให้ภาคอุตสาหกรรมหรือเมือง ต้องลดน้ำเพื่อการเกษตร (อาหาร) ในอีกพื้นที่หนึ่ง - การจัดการน้ำที่ไม่ดีทำให้เกิดภาวะน้ำแล้งหรือน้ำท่วมจะส่งผลกระทบต่อการผลิตอาหาร 	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้พลังงานงานในการผลิตหรือขนส่งน้ำเพื่อการเกษตร
การผลิตอาหาร	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้น้ำในการผลิตอาหารทำให้ปริมาณน้ำเพื่อกิจกรรมอื่นลดลง - การปนเปื้อนของสารเคมีเกษตรหรือน้ำทิ้งจากกระบวนการผลิตลงในแหล่งน้ำ 		<ul style="list-style-type: none"> - การใช้พลังงานสำหรับเครื่องจักรทางการเกษตร และในกระบวนการผลิต สารเคมี หรือ วัตถุ เพื่อการเกษตร - การผลิตพืชอาหาร แย่งชิงน้ำและพื้นที่จากการผลิตพืชพลังงาน
การผลิตพลังงาน	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้น้ำในกระบวนการและขั้นตอนในการผลิตเชื้อเพลิงฟอสซิล (น้ำมันและก๊าซ) - การใช้น้ำในการปลูกพืชเพื่อผลิตพลังงานชีวมวล - การใช้น้ำเป็นแหล่งพลังงานโดยตรงเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า เช่น เชื้อถ่าน - การปนเปื้อนของน้ำมันในแหล่งน้ำสะอาดจากกระบวนการขุดเจาะหินน้ำมัน ทรายน้ำมัน หรือการปนเปื้อนของคราบน้ำมันโดยอุบัติเหตุ 	<ul style="list-style-type: none"> - การแย่งชิงพื้นที่ปลูกพืชอาหารและการแย่งน้ำสำหรับพืชอาหาร - การสูญเสียพื้นที่เพราะปลูกจากโครงการขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับโรงไฟฟ้า หรือการผลิตไฟฟ้า (เขื่อน) รวมถึงปัญหาต่อระบบนิเวศและสังคมของชุมชนข้างเคียง 	

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าทางเลือกนโยบายของรัฐโดยเฉพะนโยบายขนาดใหญ่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทั้งสามด้านอย่างชัดเจน เช่นการสนับสนุนเกษตรเข้มข้นที่เน้นการผลิตอาหารขนาดใหญ่ ก็จะส่งผลกระทบต่อระบบการปันส่วนน้ำในภาคอื่น และใช้พลังงานในการผลิตของเครื่องจักรการเกษตร ใช้พลังงานและลดส่วนการใช้พลังงานในภาคอื่นลง ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร หรือผลกระทบต่อระบบนิเวศ เป็นต้น

การนำกรอบความเชื่อมโยงของมิติความมั่นคงด้านน้ำ อาหาร และพลังงาน มาประยุกต์ใช้ มีข้อควรคำนึงที่สำคัญ คือ การมองแบบ Nexus approach (Hoff, 2011) ที่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้บริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หรือการเน้นมิติที่สมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย ดังนั้นแนวทางในการเลือกความสมดุลดังกล่าวคือการเลือกที่ต้องสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน และเอื้อให้เกิดความมั่นคงของการใช้ทรัพยากรในระยะยาวได้

หลักการของ Nexus approach ประกอบด้วยแนวทาง สามด้านคือ (Hoff, 2011)¹⁰

- 1) การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร (Creating more with less)
- 2) การลงทุนเพื่อรักษาบริการเชิงนิเวศ (Investing to sustain ecosystem service) และ
- 3) การไม่กีดกันคนยากจนออกไปจากการเข้าถึงทรัพยากร (Accelerating access, integrating the poorest)

มิติความมั่นคงด้านน้ำ อาหาร และพลังงานให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นนั้น ก็คือ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการผสมเชื่อมโยงองค์ความรู้ ฐานข้อมูล และตัวชี้วัดของกระบวนการผลิตทั้งสามด้านเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เช่น การสนับสนุนให้มีการทำวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทั้งสามด้านและปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศสังคมที่ชัดเจนขึ้น การพัฒนาการเก็บข้อมูลเรื่องประสิทธิภาพในการใช้น้ำและพลังงานของภาค เศรษฐกิจต่างๆตลอดวงจรการผลิต (Life-cycle assessment) หรือการจัดทำค่าดัชนีรอยเท้า น้ำ (Water footprint) ทั้งนี้เพื่อให้มีข้อมูลสนับสนุนแก่ทั้งผู้กำหนดนโยบาย ผู้ผลิต และผู้บริโภค ให้เห็นต้นทุนของทางเลือกทางเศรษฐกิจต่างๆ และสามารถตัดสินใจเลือกนโยบาย สินค้า และเทคนิคที่กระทบต่อความมั่นคงทั้งสามด้านมากที่สุดได้ และขับเคลื่อนสังคมตามแนวทางเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงต่อไปได้

อย่างไรก็ตามประเด็นความมั่นคงทางอาหารไม่เพียงแต่ต้องมองแค่เหตุปัจจัยและการนิยาม หากแต่ต้องมองให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนด้วย ระดับคุณภาพชีวิตเป็นเครื่องมือชี้วัดที่ถูกหยิบยกมาใช้เป็นระยะเวลาในสังคม แต่การสร้างให้กะเหรี่ยงมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น

¹⁰ Hoff, H. (2011). Understanding the Nexus. Background Paper for the Bonn 2011 Conference: The Water, Energy and Food Security Nexus. Stockholm Environment Institute, Stockholm.

บทที่ 4

ศักยภาพของครัวเรือนเพื่อความมั่นคงทางอาหาร

บทนี้เป็น การอธิบายข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเชิงปริมาณของทั้งสามชุมชน โดยเก็บข้อมูลเป็นตัวแทนของครัวเรือนทั้งหมดของชุมชนทั้งสามแห่งประกอบด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้จะแสดงให้เห็นข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพของชุมชนแบ่งออกเป็น ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบและครัวเรือน ข้อมูลด้านการถือครองที่ดินและข้อมูลด้านการเพาะปลูก อาหารการกินในครัวเรือน และความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์และครอบครัว ประกอบด้วยกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือน ดังนี้

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของกลุ่มอายุผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่

อายุผู้ตอบแบบสอบถาม	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกอม่องทะ	
1. ไม่เกิน 25 ปี	7 (7.5)	9 (10.7)	6 (5.9)	22 (7.9)
2. 26-35 ปี	18 (19.4)	16 (19.0)	13 (12.7)	47 (16.8)
3. 36-45 ปี	22 (23.7)	27 (32.1)	29 (28.4)	78 (28.0)
4. 46-55 ปี	30 (32.3)	17 (20.2)	28 (27.5)	75 (26.9)
5. 56-65 ปี	10 (10.8)	11 (13.1)	21 (20.6)	42 (15.1)
6. 66 ปีขึ้นไป	6 (6.5)	4 (4.8)	5 (4.9)	15 (5.4)
รวม	93 (100.0)	84 (100.0)	102 (100.0)	279 (100.0)
อายุเฉลี่ย	44.62	42.55	46.47	44.67
อายุต่ำสุด	17	19	18	17
อายุสูงสุด	80	74	79	80

จากตารางที่ 5 สามารถอธิบายข้อมูลทั่วไปของทั้ง 3 หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

อายุผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่บ้านหนองบาง อายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถาม มีอายุประมาณ 44.62 ปี โดยกลุ่มอายุที่ตอบมากที่สุด คือ กลุ่มอายุ 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.3 รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.7 และกลุ่มอายุ 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.4 ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า อายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถาม มีอายุประมาณ 42.55 ปี โดยกลุ่มอายุที่ตอบมากที่สุด คือ กลุ่มอายุ 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.1 รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.2 และกลุ่มอายุ 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.0 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า อายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถาม มีอายุประมาณ 44.67 ปี โดยกลุ่มอายุที่ตอบมากที่สุด คือ กลุ่มอายุ

36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.4 รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.5 และกลุ่มอายุ 56-65 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของระดับการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่

ระดับการศึกษา	พื้นที่หมู่บ้าน						
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกอม่องทะ		รวม
1. ประถมศึกษาปีที่ 1-4	30	(32.3)	26	(31.0)	16	(15.7)	
2. ประถมศึกษาปีที่ 5-6	14	(15.1)	27	(32.1)	14	(13.7)	55 (19.7)
3. มัธยมต้น	7	(7.5)	13	(15.5)	11	(10.8)	31 (11.1)
4. มัธยมปลาย	3	(3.2)	4	(4.8)	3	(2.9)	10 (3.6)
5. อาชีวศึกษา	2	(2.2)	1	(1.2)	1	(1.0)	4 (1.4)
6. ปริญญาตรี	1	(1.1)	2	(2.4)	2	(2.0)	5 (1.8)
7. กำลังศึกษา	1	(1.1)	1	(1.2)	1	(1.0)	3 (1.1)
8. ไม่ได้เรียน	35	(37.6)	10	(11.9)	54	(52.9)	99 (35.5)
รวม	93	(100.0)	84	(100.0)	102	(100.0)	279 (100.0)

จากตารางที่ 6 ด้านการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่บ้านหนองบาง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามที่ตอบมากที่สุด คือ กลุ่มที่ไม่ได้เรียน คิดเป็นร้อยละ 37.6 รองลงมา คือ กลุ่มที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 คิดเป็นร้อยละ 32.3 และกลุ่มที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 คิดเป็นร้อยละ 15.1ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามที่ตอบมากที่สุด คือ กลุ่มที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 คิดเป็นร้อยละ 32.1 รองลงมา คือ กลุ่มที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 คิดเป็นร้อยละ 31.0และกลุ่มที่จบชั้นมัธยมต้น คิดเป็นร้อยละ 15.5 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามที่ตอบมากที่สุด คือกลุ่มที่ไม่ได้เรียน คิดเป็นร้อยละ 52.9 รองลงมา คือ กลุ่มที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 คิดเป็นร้อยละ 15.7 และกลุ่มที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 คิดเป็นร้อยละ 13.7ตามลำดับ

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	พื้นที่หมู่บ้าน						
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกอม่องทะ		รวม
1-2 คน	9	(9.7)	15	(17.8)	23	(22.5)	
3-5 คน	41	(44.1)	56	(66.7)	60	(58.8)	157 (56.3)
6-8 คน	32	(34.4)	13	(15.5)	17	(16.7)	62 (22.2)
9 คนขึ้นไป	11	(11.8)	0		2	(1.9)	13 (4.7)
รวม	93	(100.0)	84	(100.0)	102	(100.0)	279 (100.0)
ค่าเฉลี่ย (คน)	5.52		4.02		3.98		4.51
จำนวนสมาชิกต่ำสุด	1		1		1		1
จำนวนสมาชิกสูงสุด	13		8		9		13

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่บ้านหนองบาง จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ จำนวน

3-5 คน คิดเป็นร้อยละ 44.1 รองลงมา คือ จำนวน 6-8 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 และจำนวน 9 คนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 11.8 ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ จำนวน 3-5 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมา คือ จำนวน 1-2 คน คิดเป็นร้อยละ 17.8 และจำนวน 6-8 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ จำนวน 3-5 คน คิดเป็นร้อยละ 58.8 รองลงมา คือ จำนวน 1-2 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และจำนวน 6-8 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของข้อมูลกลุ่มอายุสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามพื้นที่

ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือน	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกอม่องทะ			
กลุ่มอายุ								
1. ไม่เกิน 15 ปี	171	(40.7)	107	(42.1)	142	(47.5)	420	(43.2)
2. 16-25 ปี	95	(22.6)	48	(18.9)	35	(11.7)	178	(18.3)
3. 26-35 ปี	61	(14.5)	29	(11.4)	29	(9.7)	119	(12.2)
4. 36-45 ปี	28	(6.7)	23	(9.1)	41	(13.7)	92	(9.5)
5. 46-55 ปี	36	(8.6)	17	(6.7)	26	(8.7)	79	(8.1)
6. 56-65 ปี	16	(3.8)	20	(7.9)	15	(5.0)	51	(5.2)
7. 66 ปีขึ้นไป	13	(3.1)	10	(3.9)	11	(3.7)	34	(3.5)
รวม	420	(100.0)	254	(100.0)	299	(100.0)	973	(100.0)

จากตารางที่ 8 สามารถอธิบายข้อมูลทั่วไปของทั้ง 3 หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

ข้อมูลกลุ่มอายุสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่บ้านหนองบาง ข้อมูลกลุ่มอายุสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ กลุ่มอายุไม่เกิน 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.7 รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 16-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.6 และกลุ่มอายุ 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.5 ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า ข้อมูลกลุ่มอายุสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ กลุ่มอายุไม่เกิน 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.1 รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 16-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.9 และกลุ่มอายุ 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.4 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า ข้อมูลกลุ่มอายุสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือกลุ่มอายุไม่เกิน 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 47.5 รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.7 และกลุ่มอายุ 16-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของรายได้ครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่

รายได้ของครอบครัว/ปี	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกอม่องทะ	
1. ไม่เกิน 10000 บาท	0	0	21 (20.6)	21 (7.5)
2. 10001-20000 บาท	3 (3.2)	1 (1.2)	19 (18.6)	23 (8.2)
3. 20001-30000 บาท	3 (3.2)	3 (3.6)	21 (20.6)	27 (9.7)
4. 30001-40000 บาท	2 (2.2)	0	10 (9.8)	12 (4.3)
5. 40001-50000 บาท	10 (10.8)	11 (13.1)	1 (1.0)	22 (7.9)
6. 50001-100000 บาท	24 (25.8)	31 (36.9)	14 (13.7)	69 (24.7)
7. 100001-200000 บาท	37 (39.8)	25 (29.8)	7 (6.9)	69 (24.7)
8. มากกว่า 200000 บาทขึ้นไป	13 (14.0)	13 (15.5)	8 (7.8)	34 (12.2)
9. ไม่ระบุ	1 (1.1)	0	1 (1.0)	2 (0.7)
รวม	93 (100.0)	84 (100.0)	102 (100.0)	279 (100.0)
รายได้เฉลี่ย	140433.70	135952.38	57755.45	108928.52
รายได้ต่ำสุด	15000	12000	2000	2000
รายได้สูงสุด	720000	600000	450000	720000

จากตารางที่ 9 สามารถอธิบายข้อมูลทั่วไปของทั้ง 3 หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

รายได้ครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่บ้านหนองบาง รายได้ครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม เฉลี่ยต่อปีประมาณ 140,433.70 บาท โดยผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายได้ระหว่าง 100,001-200,000 บาท/ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมา คือ มีรายได้ระหว่าง 50,001-100,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 25.8 และมีรายได้มากกว่า 200,000 บาทขึ้นไป/ปี คิดเป็นร้อยละ 14.0 ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า รายได้ครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม เฉลี่ยต่อปี ประมาณ 135,952.38 บาท โดยผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายได้ระหว่าง 50,001-100,000 บาท/ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.9 รองลงมา คือ มีรายได้ระหว่าง 100,001-200,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 29.8 และมีรายได้มากกว่า 200,000 บาทขึ้นไป/ปี คิดเป็นร้อยละ 15.5 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า รายได้ครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม เฉลี่ยต่อปี ประมาณ 57,755.45 บาท โดยผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายได้ ไม่เกิน 10,000 บาท/ปี เท่ากันกับ มีรายได้ระหว่าง 20,001-30,000 บาท/ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.6 รองลงมา คือ มีรายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 18.6 และมีรายได้ระหว่าง 50,001-100,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 13.7 ตามลำดับ

4.2 ข้อมูลด้านการถือครองที่ดิน

การถือครองที่ดินของกะเหรี่ยงในพื้นที่ศึกษาพบว่าผู้ที่มีการถือครองในปริมาณที่แตกต่างกันออกไป และยังพบว่าผู้ที่ไม่มีที่ดินอีกด้วย ในส่วนนี้จะนำเสนอจำนวนการถือครองที่ดินของครัวเรือนในสามชุมชน การเช่าที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพ ค่าเช่า ที่ดินเพื่อการเกษตรของชุมชนโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของที่ดินทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่

จำนวนที่ดินทำการเกษตร	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกอม่องทะ	
ไม่มีที่ดิน	9 (9.7)	5 (6.0)	17 (16.7)	31 (11.1)
1. น้อยกว่า 1 ไร่	13 (14.0)	2 (2.4)	0	15 (5.4)
2. 1-5 ไร่	18 (19.4)	2 (2.4)	17 (16.7)	37 (13.3)
3. 5.1-10 ไร่	20 (21.5)	17 (20.2)	20 (19.6)	57 (20.4)
4. 10.1-15 ไร่	15 (16.1)	6 (7.1)	19 (18.6)	40 (14.3)
5. 15.1-20 ไร่	8 (8.6)	13 (15.5)	7 (6.9)	28 (10.0)
6. 20.1-25 ไร่	2 (2.2)	17 (20.2)	2 (2.0)	21 (7.5)
7. 25.1-30 ไร่	3 (3.2)	9 (10.7)	7 (6.9)	19 (6.8)
8. มากกว่า 30 ไร่ขึ้นไป	4 (4.3)	12 (14.3)	12 (11.8)	28 (10.0)
9 ไม่ระบุ	1 (1.1)	1 (1.2)	1 (1.0)	3 (1.1)
รวม	93 (100.0)	84 (100.0)	102 (100.0)	279 (100.0)

จากตารางที่ 10 สามารถอธิบายข้อมูลทั่วไปของทั้ง 3 หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

ข้อมูลของที่ดินทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่บ้านหนองบาง ข้อมูลของที่ดินทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ จำนวนที่ดิน ระหว่าง 5.1-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 21.5 รองลงมา คือ จำนวนที่ดิน ระหว่าง 1-5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.4 และจำนวนที่ดิน ระหว่าง 10.1-15 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.1 ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า ข้อมูลของที่ดินทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ จำนวนที่ดิน ระหว่าง 5.1-10 ไร่ เท่ากันกับ จำนวนที่ดิน ระหว่าง 20.1-25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.2 รองลงมาคือ จำนวนที่ดิน ระหว่าง 15.1-20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.5 และจำนวนที่ดิน มากกว่า 30 ไร่ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 14.3 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า ข้อมูลของที่ดินทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือจำนวนที่ดิน ระหว่าง 5.1-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.6 รองลงมาคือ จำนวนที่ดิน ระหว่าง 10.1-15 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.6 และไม่มีที่ดิน เท่ากันกับ จำนวนที่ดิน ระหว่าง 1-5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพื้นที่

การเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตร	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกอม่องทะ			
1. ไม่เช่า	77	(82.8)	75	(89.3)	94	(92.2)	246	(88.2)
2. ยืมที่ดินเพื่อนบ้าน/ดูแลที่ให้เจ้าของ (ทำไร่ไม่เสียค่าเช่า)	2	(2.2)	0		3	(2.9)	5	(1.8)
3. เช่า	14	(15.1)	9	(10.7)	0		23	(8.2)
จำนวนที่ดินที่เช่า								
- 1-10 ไร่	9	(56.2)	7	(77.8)	1	(33.3)	17	(60.7)
- 11-20 ไร่	4	(25.0)	2	(22.2)	0		6	(21.4)
- 21-30 ไร่	3	(18.7)	0		0		3	(10.7)
- ไม่ระบุ	0		0		2	(66.7)	2	(7.1)
9. ไม่ระบุ	0		0		5	(4.9)	5	(1.8)
รวม	93	(100.0)	84	(100.0)	102	(100.0)	279	(100.0)

จากตารางที่ 11 สามารถอธิบายข้อมูลทั่วไปของทั้ง 3 หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

การเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่าในพื้นที่บ้านหนองบาง ข้อมูลการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ เช่าที่ดินจำนวนระหว่าง 1-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 56.2 รองลงมา คือ เช่าที่ดินจำนวนระหว่าง 11-20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.0 และเช่าที่ดินจำนวน ระหว่าง 21-30 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.7 ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า ข้อมูลการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือเช่าที่ดินจำนวนระหว่าง 1-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 77.8 รองลงมา คือ เช่าที่ดินจำนวนระหว่าง 11-20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.2 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า ข้อมูลการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือไม่ระบุจำนวนที่ดินที่เช่ามีจำนวนเท่าไร คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาคือ เช่าที่ดินจำนวนระหว่าง 1-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของค่าเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตร จำแนกตามพื้นที่

ค่าเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตร	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกอม่องทะ			
1. ไม่เสียค่าเช่า	2	(14.3)			3	(60.0)	5	(17.9)
2. 1000-2500 บาท	4	(28.6)	1	(11.1)			5	(17.9)
3. 2501-5000 บาท	1	(7.1)	3	(33.3)			4	(14.3)
4. 5001-7500 บาท	3	(21.4)					3	(10.7)
5. 7501-10000 บาท			2	(22.2)			2	(7.1)
6. 10001 บาทขึ้นไป	2	(14.3)					2	(7.1)
ไม่ระบุ	2	(14.3)	3	(33.3)	2	(40.0)	7	(25.0)
รวม	14	(100.0)	9	(100.0)	5	(100.0)	28	(100.0)

จากตารางที่ 12 สามารถอธิบายข้อมูลทั่วไปของทั้ง 3 หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

ค่าเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่บ้านหนองบาง ข้อมูลค่าเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด ราคาระหว่าง 1,000-2,500 บาท คิดเป็นร้อยละ 28.6 รองลงมา คือ ราคาระหว่าง 5,001-7,500 บาท คิดเป็นร้อยละ 21.4 และไม่เสียค่าเช่า เท่ากันกับ เสียค่าเช่า 10,001 บาทขึ้นไป รวมไปถึงไม่ระบุว่าเสียค่าเช่าเท่าไร คิดเป็นร้อยละ 14.3 ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า ข้อมูลค่าเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด ราคาระหว่าง 2,501-5,000 บาท เท่ากันกับไม่ระบุว่าเสียค่าเช่าเท่าไร คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมา คือ ราคาระหว่าง 7,501-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.2 และราคาระหว่าง 1,000-2,500 บาท คิดเป็นร้อยละ 11.1 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า ข้อมูลค่าเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ ไม่เสียค่าเช่า คิดเป็นร้อยละ 60.0 รองลงมาคือ ไม่ระบุว่าเสียค่าเช่าเท่าไร คิดเป็นร้อยละ 40.0 ตามลำดับ

4.3 ข้อมูลด้านการเพาะปลูกของครัวเรือน

ข้อมูลด้านการเพาะปลูกของครัวเรือนกะเหรี่ยงนั้น มุ่งเน้นไปที่การเพาะปลูกข้าวในแต่ละพื้นที่ ค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าว การเก็บเกี่ยวและการสำรองข้าวเพื่อการปลูกพืชผักของครัวเรือนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของการปลูกข้าวในครอบครัวและค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าว จำแนกตามพื้นที่

การปลูกข้าวของครอบครัว และ ค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าว	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกอม่องทะ			
1. ไม่ปลูก	42	(45.2)	41	(48.8)	21	(20.6)	104	(37.3)
2. ให้เช่า (จ่ายค่าเช่าเป็น ข้าวเปลือก)	1	(1.1)	-		-		1	(0.4)
3. ปลูก	50	(53.8)	43	(51.2)	81	(79.4)	174	(62.4)
ค่าใช้จ่ายในการปลูก								
- ไม่เกิน 1000 บาท	2	(4.0)	8	(18.6)	9	(11.1)	19	(10.9)
- 1001-2000 บาท	8	(16.0)	5	(11.6)	22	(27.2)	35	(20.1)
- 2001-3000 บาท	2	(4.0)	1	(2.3)	17	(21.0)	20	(11.5)
- 3001-5000 บาท	13	(26.0)	4	(9.3)	20	(24.7)	37	(21.3)
- 5001-10000 บาท	10	(20.0)	1	(2.3)	9	(11.1)	20	(11.5)
- 10001 บาทขึ้นไป	13	(26.0)	1	(2.3)	2	(2.5)	16	(9.2)
- ไม่ระบุ	2	(4.0)	23	(53.5)	2	(2.5)	27	(15.5)
รวม	93	(100.0)	84	(100.0)	102	(100.0)	279	(100.0)

จากตารางที่ 13 สามารถอธิบายข้อมูลทั่วไปของทั้ง 3 หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

การปลูกข้าวในครอบครัวและค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าวของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่บ้านหนองบาง การปลูกข้าวในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 53.8 ส่วนค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าว มากที่สุด ราคาระหว่าง 3,001-5,000 บาท เท่ากันกับ 10,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 26.0 รองลงมา คือ ราคาระหว่าง 5,001-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 20.0 และราคาระหว่าง 1,001-2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.0 ตามลำดับ ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า การปลูกข้าวในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 51.2 ส่วนค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าว มากที่สุด คือ ไม่ระบุค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าวว่ามีเท่าไร คิดเป็นร้อยละ 53.5 รองลงมา คือ ไม่เกิน 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.6 และราคาระหว่าง 1,001-2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 11.6 ตามลำดับ และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกองม่องทะ พบว่า การปลูกข้าวในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 79.4 ส่วนค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าว มากที่สุด ราคาระหว่าง 3,001-5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 21.3 รองลงมา คือ ราคาระหว่าง 1,001-2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 20.1 และไม่ระบุค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าวว่ามีเท่าไร คิดเป็นร้อยละ 15.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของการเก็บข้าวไว้กินในครอบครัว จำแนกตามพื้นที่

การเก็บข้าวไว้กินในครอบครัว	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกองม่องทะ			
ปลูกข้าวเก็บไว้กิน	51	(100.0)	43	(100.0)	81	(100.0)	175	(100.0)
ปริมาณที่เก็บไว้								
- 20-50 ถัง	12	(23.5)	6	(14.0)	11	(13.6)	29	(16.6)
- 51-100 ถัง	13	(25.5)	19	(44.2)	17	(21.0)	49	(28.0)
-101-150 ถัง	4	(7.8)	7	(16.3)	26	(32.1)	37	(21.1)
-151-200 ถัง	6	(11.8)	4	(9.3)	13	(16.0)	23	(13.1)
- 201 ถังขึ้นไป	4	(7.8)	-		6	(7.4)	10	(5.7)
- ไม่ระบุ	8	(15.7)	-		3	(3.7)	11	(6.3)
ข้าวที่เก็บเพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือนใน 1 ปี								
1. เพียงพอ	23	(45.1)	21	(48.8)	64	(79.0)	108	(61.7)
2. ไม่เพียงพอ	28	(54.9)	22	(51.2)	17	(21.0)	67	(38.3)
วิธีปฏิบัติเมื่อไม่เพียงพอ								
- ไม่ระบุ	1	(3.6)	-		-		1	(1.5)
- หยิบยืมเพื่อนบ้าน/ญาติแบบ ใช้คืน (ใช้คืนปริมาณเท่าเดิม)	1	(3.6)	-		-		1	(1.5)
- ซื้อเพิ่ม	26	(92.8)	22	(100.0)	17	(100.0)	65	(97.0)
ปริมาณที่ซื้อเพิ่ม								
- ไม่เกิน 20 ถัง	9	(32.1)	6	(27.3)	7	(41.2)	22	(32.8)
- 21-40 ถัง	10	(35.7)	8	(36.4)	5	(29.4)	23	(34.3)
- 41-60 ถัง	3	(10.7)	6	(27.3)	3	(17.6)	12	(17.9)
- 61 ถังขึ้นไป	5	(17.9)	2	(9.1)	1	(5.9)	8	(11.9)
- ไม่ระบุ	1	(3.6)	-		1	(5.9)	1	(1.5)

การเก็บข้าวไว้กินในครอบครัว	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกอม่องทะ	
จำนวนราคาซื้อเพิ่ม				
- ไม่เกิน 2500 บาท	-	4 (18.2)	5 (29.4)	9 (13.4)
- 2501-5000 บาท	11 (39.3)	6 (27.3)	6 (35.3)	23 (34.3)
- 5001-7500 บาท	3 (10.7)	8 (36.4)	3 (17.6)	14 (20.9)
- 7501-10000 บาท	3 (10.7)	2 (9.1)	2 (11.8)	7 (10.4)
- 10001-20000 บาท	4 (14.3)	1 (4.5)	1 (5.9)	6 (9.0)
- 20001 บาทขึ้นไป	4 (14.3)	1 (4.5)	-	5 (7.5)
- ไม่ระบุ	3 (10.7)	-	-	3 (4.5)

จากตารางที่ 14 สามารถอธิบายข้อมูลทั่วไปของทั้ง 3 หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย บ้านหนองบาง 420 ครัวเรือน บ้านแม่กระบุง 254 ครัวเรือน และบ้านกอม่องทะ 299 ครัวเรือน ดังต่อไปนี้

การเก็บข้าวไว้กินในครอบครัวของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามพื้นที่ พบว่าในพื้นที่บ้านหนองบาง มีการปลูกข้าวและเก็บไว้กินในครัวเรือน โดยปริมาณที่เก็บไว้มากที่สุด คือ จำนวน 51-100 ถัง คิดเป็นร้อยละ 25.5 รองลงมา คือ จำนวน 20-50 ถัง คิดเป็นร้อยละ 23.5 และไม่ระบุจำนวนปริมาณข้าวที่เก็บไว้ คิดเป็นร้อยละ 15.7 ตามลำดับ โดยข้าวที่เก็บเพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือนใน 1 ปี หรือไม่นั้น พบว่า ไม่เพียงพอ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.9 ซึ่งวิธีปฏิบัติเมื่อไม่เพียงพอ นั้น ใช้วิธีการซื้อเพิ่ม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 92.8 ปริมาณที่ซื้อเพิ่ม มากที่สุด คือ ระหว่าง 21-40 ถัง คิดเป็นร้อยละ 35.7 ในราคาระหว่าง 2,501-5,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.3 ส่วนในพื้นที่บ้านแม่กระบุง พบว่า มีการปลูกข้าวและเก็บไว้กินในครัวเรือน โดยปริมาณที่เก็บไว้ มากที่สุดคือ จำนวน 51-100 ถัง คิดเป็นร้อยละ 44.2 รองลงมา คือ จำนวน 101-150 ถัง คิดเป็นร้อยละ 16.3 และ จำนวน 20-50 ถัง คิดเป็นร้อยละ 14.0 ตามลำดับ โดยข้าวที่เก็บเพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือนใน 1 ปี หรือไม่นั้น พบว่า ไม่เพียงพอ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.2 ซึ่งวิธีปฏิบัติเมื่อไม่เพียงพอ นั้น ใช้วิธีการซื้อเพิ่ม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 ปริมาณที่ซื้อเพิ่ม มากที่สุด คือ ระหว่าง 21-40 ถัง คิดเป็นร้อยละ 35.7 ในราคาระหว่าง 5,001-7,500 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.4 และสุดท้ายในพื้นที่บ้านกอม่องทะ พบว่า มีการปลูกข้าวและเก็บไว้กินในครัวเรือน โดยปริมาณที่เก็บไว้มากที่สุด คือ จำนวน 101-150 ถัง คิดเป็นร้อยละ 32.1 รองลงมา คือ จำนวน 51-100 ถัง คิดเป็นร้อยละ 21.0 และ จำนวน 151-200 ถัง คิดเป็นร้อยละ 16.0 ตามลำดับ โดยข้าวที่เก็บเพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือนใน 1 ปี หรือไม่นั้น พบว่า ไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 21.0 ซึ่งวิธีปฏิบัติเมื่อไม่เพียงพอ นั้น ใช้วิธีการซื้อเพิ่มมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 ปริมาณที่ซื้อเพิ่ม มากที่สุด คือระหว่าง 21-40 ถัง คิดเป็นร้อยละ 29.4 ในราคาระหว่าง 2,501-5,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.3

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของการปลูกพืชแต่ละชนิดในรอบปีและอาชีพเสริมอื่น จำแนกตามพื้นที่

พืชที่ปลูก	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกองม่องทะ	
ไม่ปลูก	15 (16.1)	2 (2.4)	17 (16.7)	34 (12.2)
ปลูกพืช 1 ชนิด	41 (44.1)	8 (9.5)	84 (82.3)	133 (47.7)
1 ปลูกข้าว	31		80	111
2 ปลูกมันสำปะหลัง	5			5
3 ปลูกข้าวโพด	2	6		8
4 ปลูกขมิ้น ไพร	1			1
6 ปลูกมะเขือพวง มะเขือลาย	1			1
9 ปลูกยาเส้น			1	1
10 ปลูกผลไม้/ทำสวน			3	3
12 มะเขือ+ถั่ว+แดง	1			1
15 เพาะพริก+ปลูกพริก		2		2
ปลูกพืช 1 ชนิด				
รับจ้าง 1 อย่าง	6 (6.4)	6 (7.1)		12 (4.3)
- ชนิดของพืชที่ปลูก				
1 ปลูกข้าว	5	1		6
2 ปลูกมันสำปะหลัง	1			1
3 ปลูกข้าวโพด		5		5
- ชนิดการรับจ้าง				
22 รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	5			5
24 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร	1	1		2
27 รับจ้างแกะ/เก็บ/ตัดมะขาม		3		3
30 รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บ นุ่น		2		2
ปลูกพืช 1 ชนิด				
รับจ้าง 2 อย่าง	1 (1.1)			1 (0.4)
1 ปลูกข้าว	1			
24 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร	1			
22 รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	1			
ปลูกพืช 2 ชนิด	13 (14.0)	10 (11.9)		23 (8.2)
- พืชที่ปลูกชนิดที่ 1				
1 ปลูกข้าว	11	4		15
2 ปลูกมันสำปะหลัง	2			2
3 ปลูกข้าวโพด		6		6
- พืชที่ปลูกชนิดที่ 2				
2 ปลูกมันสำปะหลัง	10			10
4 ปลูกขมิ้น ไพร	1			1

พืชที่ปลูก	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านก่องม่องทะ	
8 กล้วยไข่	2			2
3 ปลูกข้าวโพด		4		4
5 ปลูกพริก		2		2
7 ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง		1		1
15 เพาะพริก+ปลูกพริก		3		3
ปลูกพืช 2 ชนิด				
รับจ้าง 1 อย่าง	1 (1.1)	17 (20.2)		18 (6.5)
- <u>พืชที่ปลูกชนิดที่ 1</u>				
1 ปลูกข้าว	1	3		4
3 ปลูกข้าวโพด		14		14
- <u>พืชที่ปลูกชนิดที่ 2</u>				
4 ปลูกขมิ้น ไพร	1			1
3 ปลูกข้าวโพด		2		2
5 ปลูกพริก		4		4
15 เพาะพริก+ปลูกพริก		11		11
- <u>ชนิดการรับจ้าง</u>				
22 รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	1			1
24 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร		3		3
27 รับจ้างแกะ/เก็บ/ตัดมะขาม		3		3
30 รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บ นุ่น		4		4
31 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร+เก็บ/แกะมะขาม		3		3
33 รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บ นุ่น+ผัก (ฟักทอง/ถั่วฝักยาว/แตง)		2		2
34 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร+เก็บนุ่น		2		2
ปลูกพืช 3 ชนิด		11 (13.1)		11 (3.9)
- <u>พืชที่ปลูกชนิดที่ 1</u>				
1 ปลูกข้าว		8		8
3 ปลูกข้าวโพด		3		3
- <u>พืชที่ปลูกชนิดที่ 2</u>				
3 ปลูกข้าวโพด		8		8
5 ปลูกพริก		1		1
15 เพาะพริก+ปลูกพริก		2		2
- <u>พืชที่ปลูกชนิดที่ 3</u>				
5 ปลูกพริก		2		2
7 ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง		2		2
11 ถั่ว ถั่วเขียว ฟักทอง แตง		1		1

“การสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์:
กรณีชุมชนกระเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก”

พืชที่ปลูก	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านก่องม่องทะ	
15 เพาะพริก+ปลูกพริก		6		6
ปลูกพืช 3 ชนิด				
รับจ้าง 1 อย่าง		27 (32.1)		27 (9.7)
- พืชที่ปลูกชนิดที่ 1				
1 ปลูกข้าว		27		27
- พืชที่ปลูกชนิดที่ 2				
3 ปลูกข้าวโพด		27		27
- พืชที่ปลูกชนิดที่ 3				
5 ปลูกพริก		3		3
15 เพาะพริก+ปลูกพริก		24		24
- ชนิดการรับจ้าง				
24 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร		2		2
25 รับจ้างเพาะ/ปลูกพริก		1		1
27 รับจ้างแกะ/เก็บ/ตัดมะขาม		10		10
30 รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บ นุ่น		9		9
31 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร+เก็บ/แกะมะขาม		3		3
32 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร+เก็บ/แกะมะขาม+เก็บ นุ่น		1		1
33 รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บ นุ่น+ผัก (ผักทอง/ถั่วฝักยาว/แตง)		1		1
ปลูกพืช 4 ชนิด	1 (1.1)			1 (0.4)
1 ปลูกข้าว	1			1
2 ปลูกมันสำปะหลัง	1			1
3 ปลูกข้าวโพด	1			1
4 ปลูกขมิ้น ไพร	1			1
รับจ้าง 1 อย่าง	13 (14.0)	2 (2.4)	1 (1.0)	16 (5.7)
21 รับจ้างปลูกข้าว	1		1	2
22 รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	11			11
24 รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร	1			1
25 รับจ้างเพาะ/ปลูกพริก		1		1
27 รับจ้างแกะ/เก็บ/ตัดมะขาม		1		1
รับจ้าง 2 อย่าง	2 (2.1)	1 (1.2)		3 (1.1)
- การรับจ้างชนิดที่ 1				
22 รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	1			1
23 รับจ้างปลูก/เก็บข้าวโพด	1			1

พืชที่ปลูก	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านก่องม่องทะ	
35 รั้วจางปลูก/ชุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพล+พะยะ/ปลูกพริก		1		1
- การรั้วจางชนิดที่ 1				
22 รั้วจางปลูกมัน/ถอนมัน	1			1
23 รั้วจางปลูก/เก็บข้าวโพด	1			1
24 รั้วจางปลูก/ชุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพล		1		1
รวม	93 (100.0)	84 (100.0)	102 (100.0)	279 (100.0)

จากตารางที่ 15 พืชที่ปลูกในแต่ละปีของแต่ละหมู่บ้าน พบว่า จะเน้นการปลูกพืชทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวโพด ขมิ้นโร มะเขือ และยาเส้น นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวได้แก่ ถั่วแดง พริก เป็นต้น จากข้อมูลในภาพรวม ครัวเรือนตัวอย่าง ร้อยละ 47.7 ปลูกพืช 1 ชนิดเพียงอย่างเดียว อีก ร้อยละ 12.2 ไม่ได้ทำการเพาะปลูกพืชอะไรเลย หรือรั้วจางทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว

แต่เมื่อจำแนกรายละเอียดรายหมู่บ้าน พบว่า บ้านก่องม่องทะ มีการปลูกพืชชนิดเดียวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 82.3 ซึ่งพืชที่ปลูก คือ ข้าว และอีกร้อยละ 16.1 ไม่ได้ทำการเพาะปลูกและ/หรือรั้วจางทางการเกษตร ส่วนอีก 2 หมู่บ้านมีความหลากหลายในการเพาะปลูกและการรั้วจางทางการเกษตรต่างๆ

หมู่บ้านหนองบาง ส่วนใหญ่ ร้อยละ 44.1 ปลูกพืช 1 ชนิดอย่างเดียว และอีกร้อยละ 6.4 ปลูกพืช 1 ชนิด พร้อมทำอาชีพรั้วจางทางการเกษตรไปด้วย โดยครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่ปลูกข้าวเป็นหลัก และมีปลูกพืชชนิดอื่นๆ กระจายกันไป รองลงมาคือ ปลูกพืช 2 ชนิด ร้อยละ 14.0 ปลูกพืช 2 ชนิด พร้อมรั้วจางทางการเกษตร ร้อยละ 1.1 โดยทำการปลูกข้าว และมันสำปะหลังเป็นพืชหลัก

หมู่บ้านแม่กระบุง ส่วนใหญ่ ร้อยละ 32.1 ปลูกพืช 3 ชนิดพร้อมทำอาชีพรั้วจางทางการเกษตรไปด้วย อีกร้อยละ 13.1 ปลูกพืช 3 ชนิด พืชที่ปลูกเป็นหลัก คือ ข้าว ข้าวโพด และพริก รองลงมาคือ ปลูกพืช 2 ชนิด อย่างเดียว ร้อยละ 11.9 และปลูกพืช 2 ชนิด พร้อมอาชีพรั้วจางทางการเกษตรไปด้วย ร้อยละ 20.2 โดยพืชที่ปลูกหลักๆ คือ ข้าวโพด และพริก ร้อยละ 9.5 ปลูกพืช 1 ชนิดเพียงอย่างเดียว และร้อยละ 7.1 ปลูกพืช 1 ชนิดพร้อมอาชีพรั้วจางทางการเกษตร พืชหลักที่ปลูกคือ ข้าวโพด โดยมีประชากรตัวอย่างที่ไม่ได้ทำการเพาะปลูกพืชเลยเพียง ร้อยละ 5.9 เท่านั้น

จากข้อมูลสรุปได้ว่า หมู่บ้านก่องม่องทะ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวเป็นหลักเพียงอย่างเดียว มีครัวเรือนตัวอย่างเพียงส่วนน้อยที่มีอาชีพรั้วจางทางการเกษตรและไม่ได้เพาะปลูกพืช หมู่บ้านหนองบาง มีครัวเรือนตัวอย่างถึง 1 ใน 3 ที่มีอาชีพรั้วจางทางการเกษตรและไม่ได้เพาะปลูกพืช และส่วนที่เหลือมีทั้งปลูกพืชอย่างเดียว 1-2 ชนิด และปลูกพืชพร้อมทำอาชีพรั้วจางทางการเกษตรไปด้วย พืชหลักๆ ที่ปลูกคือ ข้าว รองลงมาคือ มันสำปะหลัง ส่วนหมู่บ้านแม่กระบุง ส่วนใหญ่เกือบ 1 ใน 3 ปลูกพืชถึง 3 ชนิด โดยส่วนใหญ่จะทำการปลูกพืชพร้อมทำอาชีพรั้วจางทางการเกษตรไปด้วย พืชที่ปลูกหลักๆ คือ ข้าว ข้าวโพด และพริก

4.4 กิจกรรมการเพาะปลูกในรอบปี

ในรอบปีหนึ่งของกะเหรี่ยงมีปฏิทินการเพาะปลูกพืชในพื้นที่ของตนเองค่อนข้างจะสม่ำเสมอและไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงแผนมากนัก ยกเว้นในกรณีที่มีการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงพืชพันธุ์ที่จะปลูกในปีต่อมา เช่นเปลี่ยนไปปลูกยางพารา แทนมันสำปะหลัง เป็นต้น ซึ่งปฏิทินการเพาะปลูกรายปีของทั้งสามชุมชนมีดังนี้

ตารางที่ 16 ช่วงเวลาการดำเนินกิจกรรมการเกษตรในรอบปี จำแนกตามพื้นที่

กิจกรรมในแต่ละช่วงเดือน	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกองม่องทะ	
ไม่ระบุเดือน				
- ปลูกพริก		2		2
- ปลูกยาเส้น			1	1
- ปลูกผลไม้/ทำสวน			1	1
ม.ค.				
- รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	1			1
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพล		6		6
- รับจ้างแกะ/เก็บ/ตัดมะขาม		16		16
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น		8		8
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพล+เก็บ/แกะมะขาม		5		5
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพล+เก็บนุ่น		2		2
ม.ค.-ม.ค. (13 เดือน)				
- รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	1			1
ม.ค.-ธ.ค. (12 เดือน)				
- ปลูกผลไม้/ทำสวน			2	2
- มะเขือ+ถั่ว+แตง	1			1
- รับจ้างปลูกข้าว	1			1
ม.ค.-ก.พ.				
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น		3		3
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพล+เก็บนุ่น		1		1
ม.ค.-มี.ค.				
- รับจ้างแกะ/เก็บ/ตัดมะขาม		1		1
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น		1		1
ม.ค.-เม.ย.				
- ปลูกข้าวโพด	1			1

กิจกรรมในแต่ละช่วงเดือน	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกองม่องทะ	
ม.ค. และ มี.ค.				
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น		1		1
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น+ฝัก (พืคทอง/ถั่วฝักยาว/แตง)		1		1
ม.ค. และ พ.ค.				
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น+ฝัก (พืคทอง/ถั่วฝักยาว/แตง)		1		1
ม.ค. และ มี.ย.				
- รับจ้างเพาะ/ปลูกพริก		1		1
ม.ค. และ ก.ย.				
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น		1		1
ม.ค. และ มี.ย.-ธ.ค.				
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น+ฝัก (พืคทอง/ถั่วฝักยาว/แตง)		1		1
ก.พ.				
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร	1			1
- รับจ้างเพาะ/ปลูกพริก		1		
ก.พ.-ม.ค. (12 เดือน)				
- รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	1			1
ก.พ.-มี.ค.				
- รับจ้างแกะ/เก็บมะขาม+เก็บนุ่น		1		1
ก.พ.-เม.ย.				
- ปลูกขมิ้น ไพร	1			1
ก.พ. และ มี.ย.-ก.ค.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		2		2
มี.ค.				
- ปลูกขมิ้น ไพร	1			1
- กลัวยไข่	1			1
- เพาะพริก+ปลูกพริก		1		1
- รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	2			2
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น-ไพร	1			1
มี.ค.-ม.ค. (11 เดือน)				
- ปลูกมันสำปะหลัง	17			17
- รับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน	15			15
มี.ค.-พ.ค.				
- ปลูกมะเขือพวง มะเขือลาย	1			1

“การสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์:
กรณีชุมชนกระเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก”

กิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกองม่องทะ	
มี.ค.-ก.ย.				
- กลัวยไข่	1			1
มี.ค. และ พ.ค.-ก.ค.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		5		5
มี.ค. และ พ.ค.-ส.ค.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		5		5
มี.ค. และ พ.ค.-ต.ค.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		4		4
มี.ค. และ มิ.ย.-ก.ค.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		25		25
มี.ค. และ มิ.ย.-ส.ค.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		2		2
มี.ค. และ มิ.ย.-ก.ย.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		1		1
เม.ย.				
- รั้งจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพร	1			
เม.ย. และ มิ.ย.-ก.ค.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		2		2
เม.ย. และ มิ.ย.-ต.ค.				
- เพาะพริก+ปลูกพริก		1		1
พ.ค.-ก.พ. (10 เดือน)				
- ปลูกมันสำปะหลัง	1			1
พ.ค.-ก.ค.				
- ปลูกข้าวโพด		1		1
- ปลูกพริก		1		1
พ.ค.-ส.ค.				
- ปลูกข้าวโพด	1			1
- รั้งจ้างปลูก/เก็บข้าวโพด	1			1
พ.ค.-ก.ย.				
- ปลูกข้าวโพด		2		2
พ.ค.-ต.ค.				
- ปลูกข้าว	1		1	2
- ปลูกข้าวโพด		9		9
- ปลูกขมิ้น ไพร	1			1

กิจกรรมในแต่ละช่วงเดือน	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกองม่องทะ	
พ.ค.-พ.ย.				
- ปลูกข้าว	1		1	2
- ปลูกมันสำปะหลัง	1			1
- ปลูกข้าวโพด	1			1
- ปลูกขมิ้น ไพร	1			1
มิ.ย.				
- ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง		3		3
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพร+เพาะ/ปลูกพริก		1		1
มิ.ย.-ก.ค.				
- ปลูกพริก		6		6
มิ.ย.-ส.ค.				
- ปลูกพริก		2		2
มิ.ย.-ก.ย.				
- ปลูกข้าวโพด		2		2
มิ.ย.-ต.ค.				
- ปลูกข้าวโพด		54		54
- ปลูกพริก		1		1
มิ.ย.-พ.ย.				
- ปลูกข้าว	41	34	76	151
- ปลูกข้าวโพด		5		5
- ถั่ว ถั่วเขียว ฟักทอง แดง		1		1
- รับจ้างปลูกข้าว			1	1
มิ.ย.-ธ.ค.				
- ปลูกข้าวโพด		1		1
ก.ค.-ต.ค.				
- ปลูกข้าว		1		1
ก.ค.-พ.ย.				
- ปลูกข้าว	7	7		14
ก.ค.-ธ.ค.				
- ปลูกข้าว		1	2	3
ส.ค.				
- รับจ้างปลูก/เก็บข้าวโพด	1			1
ส.ค.-ธ.ค.				
- ปลูกข้าว	1		1	2
ธ.ค.				
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพร		1		1

กิจกรรมในแต่ละช่วงเดือน	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกองม่องทะ	
ธ.ค.-ม.ค.				
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพล+เก็บ/แกะมะขาม		1		1
ธ.ค.-ก.พ.				
- รับจ้างปลูก/ขุด/ตากแห้ง ขมิ้น- ไพล+เก็บ/แกะมะขาม+เก็บนุ่น		1		1

จากตารางที่ 16 ช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรของแต่ละหมู่บ้าน จากข้อมูลพบว่า

หมู่บ้านหนองบาง มีการเริ่มทำการปลูกข้าวตั้งแต่ช่วงเดือน พฤษภาคม-ธันวาคม แต่ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่จะปลูกข้าวในช่วงเดือน มิถุนายน-พฤศจิกายน ส่วนใหญ่ใช้เวลาประมาณ 6 เดือนมากที่สุด รองลงมา คือการปลูกมันสำปะหลัง จะมีการปลูกตั้งแต่เดือนมีนาคม-กุมภาพันธ์ แต่ช่วงที่ครัวเรือนตัวอย่างในหมู่บ้าน หนองบางปลูกมันสำปะหลังมากที่สุดคือ ตั้งแต่เดือนมีนาคม-มกราคม ส่วนใหญ่ใช้เวลาในการปลูกประมาณ 11 เดือน ส่วนการปลูกข้าวโพด มีประชากรตัวอย่างเพียง 2-3 ครัวเรือนเท่านั้น โดยใช้เวลาปลูกประมาณ 4-5 เดือน เริ่มทยอยปลูกตั้งแต่ช่วงเดือนมกราคม-พฤศจิกายน ครัวเรือนตัวอย่างประมาณ 4 ครัวเรือน ปลูกขมิ้น/ไพล ใช้เวลาปลูกประมาณ 3-5 เดือน ช่วงเวลาที่ปลูกคือตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-พฤศจิกายน มีประชากร ตัวอย่าง 2 ครัวเรือน ที่ทำสวน/ปลูกผลไม้ ใช้เวลาในการดำเนินการตลอดทั้งปี ประชากรตัวอย่าง 3 ครัวเรือน มีการปลูกพืชอื่นๆ เช่น กล้วย มะเขือ ช่วงเวลาในการปลูกคือ เดือนมีนาคม-พฤษภาคม การรับจ้างส่วนใหญ่ คือการรับจ้างปลูกและถอนมันสำปะหลัง ช่วงระยะเวลาจ้างคู่ขนานไปกับการปลูกมันสำปะหลัง ส่วนการ รับจ้างทางการเกษตรอื่นๆ ก็จะขึ้นอยู่กับรอบระยะของพืชแต่ละชนิดซึ่งอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ และเดือน เมษายน-สิงหาคม

หมู่บ้านแม่กระบุง ครัวเรือนตัวอย่างมีการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร ประกอบด้วย การปลูกข้าว เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนมิถุนายน - ธันวาคม แต่ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่จะดำเนินการในช่วงเดือน มิถุนายน-พฤศจิกายน ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน การปลูกข้าวโพด จะมีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือน พฤษภาคม-ธันวาคม โดยประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่จะดำเนินการในช่วงเดือนมิถุนายน-ตุลาคม ใช้เวลา ดำเนินการประเมิน 5 เดือน การปลูกพริก เริ่มทำการเพาะต้นพริกในช่วงเดือนมีนาคม แล้วเริ่มดำเนินการปลูก ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ซึ่งประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่จะดำเนินการในช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม ครัวเรือนตัวอย่างในหมู่บ้านแม่กระบุงยังมีการปลูกหน่อไม้ฝรั่ง พืชจำวนถั่ว ฟักทอง และอื่นๆ โดยมี ระยะเวลาดำเนินการในช่วงเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน ในส่วนของการรับจ้างคือการรับจ้างปลูกมัน/ถอนมัน จะอยู่ในช่วงเดือนมกราคม และการรับจ้างทางการเกษตรอื่นๆ จะมีการรับจ้างทำการเกษตรแทบจะตลอดทั้งปี

หมู่บ้านกองม่องทะ ครัวเรือนตัวอย่างมีการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรหลักๆ คือการปลูกข้าว เริ่มทำการปลูกตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ธันวาคม แต่ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่จะดำเนินการกิจกรรมการปลูกข้าว ในเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันทั้ง 3 หมู่บ้าน มีประชากรตัวอย่างประมาณ 2 ครัวเรือน ทำสวน/ปลูกผลไม้ ซึ่งจะมีการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวทั้งปี และการรับจ้างทำงานด้านการเกษตร จะมีการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่เดือนมิถุนายน - พฤศจิกายน

ตารางที่ 17 จำนวนสัตว์เลี้ยง จำแนกตามพื้นที่

สัตว์เลี้ยง	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกวม่องทะ			
ไม่มี	65	(69.9)	36	(42.9)	83	(81.4)	184	(65.9)
ไก่	20	(21.5)	37	(44.0)	9	(8.8)	66	(23.7)
- ไม่เกิน 10 ตัว	12							
- 11-25 ตัว	6				1			
- 25-50 ตัว	1							
- ไม่ระบุ	1		37		8			
เป็ด	2	(2.2)					2	(0.7)
- ไม่เกิน 10 ตัว	1							()
- 11-25 ตัว	1							()
หมู	1	(1.1)			5	(4.9)	6	(2.2)
- ไม่เกิน 10 ตัว	1							()
- ไม่ระบุ					5			
ปลา			1	(1.2)			1	(0.4)
- ไม่ระบุ			1					()
ไก่+เป็ด	2	(2.2)	1	(1.2)	1	(1.0)	4	(1.4)
- ไก่ 27 ตัว+เป็ด 10 ตัว					1			
- ไก่ 10 ตัว+เป็ด 160 ตัว	1							()
- ไก่ 2 ตัว+เป็ด 2 ตัว	1							()
- ไม่ระบุ			1					
ไก่+หมู	3	(3.2)					3	(1.1)
- ไก่ 30 ตัว+หมู 4 ตัว	1							()
- ไก่ 14 ตัว+หมู 2 ตัว	1							
- ไม่ระบุ	1							
ไก่+ปลา+หมู			9	(10.7)	1	(1.0)	10	(3.6)
- ไก่+ปลา (ไม่ระบุ)+หมู 10 ตัว					1			()
- ไก่+ปลา (ไม่ระบุ)			9					
ไม่ระบุ					3	(2.9)	3	(1.1)
รวม	93	(100.0)	84	(100.0)	102	(100.0)	279	(100.0)

จากตารางที่ 17 พบว่า การเลี้ยงสัตว์ของครัวเรือนตัวอย่างในภาพรวมเกินครึ่ง หรือร้อยละ 65.9 ไม่มีการเลี้ยงสัตว์เลย ส่วนในครัวเรือนที่มีการเลี้ยงสัตว์ จะมีการเลี้ยงไก่มากที่สุด แต่เมื่อจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน จะพบว่าหมู่บ้านกวม่องทะ ไม่มีการเลี้ยงสัตว์มากที่สุด สูงถึงร้อยละ 81.4 รองลงมาคือ หมู่บ้านหนองบาง คิดเป็นร้อยละ 69.9 และหมู่บ้านแม่กระบุง 42.9 ตามลำดับ

สัตว์ที่ครัวเรือนตัวอย่าง เลี้ยงมากที่สุดในทุกหมู่บ้าน คือ ไก่ โดยครัวเรือนในหมู่บ้านหนองบาง เลี้ยงไก่ ร้อยละ 21.5 ส่วนใหญ่เลี้ยงไก่ ไม่เกิน 10 ตัว เลี้ยงเป็ด และเลี้ยงทั้งเป็ดและไก่ ในสัดส่วนเท่ากันคือร้อยละ

2.2 เลี้ยงหมู ร้อยละ 1.1 เลี้ยงทั้งไก่และหมู ร้อยละ 3.2 ส่วนครัวเรือนในหมู่บ้านแม่กระบุง เลี้ยงไก่ ถึงร้อยละ 44.0 เลี้ยงปลา เลี้ยงทั้งไก่และเป็ด ในสัดส่วนเท่ากัน คือร้อยละ 1.2 นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์พร้อมกันถึง 3 ชนิด คือ ไก่ หมู และปลา ร้อยละ 10.7 ส่วนครัวเรือนในหมู่บ้านกอม่องทะเล เลี้ยงสัตว์น้อยมาก คือ เลี้ยงไก่ เพียงร้อยละ 8.8 เลี้ยงหมู ร้อยละ 4.9 เลี้ยงทั้งไก่และเป็ด และเลี้ยงไก่ หมู และปลา ในสัดส่วนเท่ากันคือ ร้อยละ 1.0 โดยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการเลี้ยงสัตว์ต่างๆ เหล่านี้ตลอดทั้งปี (ดูตามตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 จำนวนช่วงเวลาเลี้ยงสัตว์ จำแนกตามพื้นที่

ช่วงเวลาเลี้ยงสัตว์	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกอม่องทะเล	
6 เดือน/ครั้ง	-	-	1 (5.3)	1 (1.1)
- 3 หมู			1	1
มิถุนายน	1 (3.6)			1 (1.1)
- 2 เป็ด	1			1
ธันวาคม-เมษายน	1 (3.6)			1 (1.1)
- 6 ไก่+หมู	1			1
ตลอดปี	26 (92.8)	48 (100.0)	14 (73.7)	88 (92.6)
- 1 ไก่	20	37	9	66
- 2 เป็ด	1			1
- 3 หมู	1		3	4
- 4 ปลา		1		1
- 5 ไก่+เป็ด	2	1	1	4
- 6 ไก่+หมู	2			2
- 7 ไก่+ปลา		9		9
- 8 ไก่+หมู+ปลา			1	1
ไม่ระบุ			4 (21.0)	4 (4.2)
- 3 หมู			1	1
- ไม่ระบุ			3	3
รวม	28 (100.0)	48 (100.0)	19 (100.0)	95 (100.0)

4.5 อาหารการกินในครัวเรือน

อาหารในครัวเรือนกะเหรี่ยงที่จะอธิบายในส่วนนี้ ประกอบด้วย รายจ่ายด้านอาหาร และช่องทางการได้มาของอาหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า ในแต่ละครัวเรือนของแต่ละชุมชนมีการซื้อหา ทั้งข้าว เนื้อสัตว์ และพืชผักซึ่งมีค่าใช้จ่ายมากนักน้อยเพียงไร กับมีช่วงเวลาและช่องทางในการเก็บหาหรือเพาะปลูกอย่างไร ดังนี้

ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์ จำแนกตามพื้นที่

ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกวม่องทะ	
1. ไม่เกิน 500 บาท	12 (12.9)	28 (33.3)	75 (73.5)	115 (41.2)
2. 501-1000 บาท	34 (36.6)	37 (44.0)	17 (16.7)	88 (31.5)
3. 1001-1500 บาท	35 (37.6)	12 (14.3)	1 (1.0)	48 (17.2)
4. 1501-2000 บาท	6 (6.5)	5 (6.0)	4 (3.9)	15 (5.4)
5. 2001 บาทขึ้นไป	5 (5.4)	2 (2.4)	1 (1.0)	8 (2.9)
ไม่ระบุ	1 (1.1)	- (0)	4 (3.9)	5 (1.8)
ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย	1031.20	867.86	541.33	805.91
ค่าใช้จ่ายต่ำสุด	50	50	100	50
ค่าใช้จ่ายสูงสุด	4500	3000	2500	4500
ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร เมื่อเทียบกับรายได้ของตนเอง หรือครัวเรือน				
1. ไม่สูง	5 (5.4)	4 (4.8)	23 (22.5)	32 (11.5)
2. ปานกลาง	75 (80.6)	49 (58.3)	67 (65.7)	191 (68.5)
3. สูงเกินไป	13 (14.0)	30 (35.7)	6 (5.9)	46 (17.6)
ไม่ระบุ		1 (1.2)	6 (5.9)	7 (2.5)
รวม	93 (100.0)	84 (100.0)	102 (100.0)	279 (100.0)

จากตารางที่ 19 พบว่า ครัวเรือนตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์ ในภาพรวมสูงสุด โดยมีค่าใช้จ่ายไม่เกิน 500 บาทต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 41.2 รองลงมาคือมีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 501-1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.5 บาทต่อสัปดาห์ และมีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 1,001-1,500 บาทต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 17.2 จากข้อมูลครัวเรือนตัวอย่างยังพบว่ามีบางครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์ที่ค่อนข้างสูงมาก คือ มีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 2,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 2.9 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด แต่เมื่อพิจารณารายหมู่บ้านจะพบว่าครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านมีค่าใช้จ่ายต่อสัปดาห์ ดังนี้

บ้านหนองบาง พบว่ามีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์ตั้งแต่ 2,001 บาทขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 5.4 และครัวเรือนตัวอย่างในบ้านหนองบางส่วนใหญ่ มีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์ค่อนข้างใกล้เคียงกัน คือ มีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 501-1,000 บาท และ 1,001-1,500 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.6 และ 37.6 ตามลำดับ

บ้านแม่กระบุง พบว่ามีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์สูงสุด คือ 501-1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 44.0 รองลงมาคือมีค่าใช้จ่ายไม่เกิน 500 บาทต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 33.3 ส่วนครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเกิน 2,001 บาทขึ้นไป อยู่ที่ร้อยละ 2.4 นั่นเอง

บ้านกอม่องทะ พบว่ามีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเฉลี่ยต่อสัปดาห์สูงสุด คือ ไม่เกิน 500 บาทต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 73.6 รองลงมาคือ มีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 501-1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.7

นอกจากนี้ยังพบว่า คราวเรือนตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเมื่อเทียบกับรายได้ของตนเอง หรือครัวเรือน ในภาพรวมครัวเรือนมองว่าครอบครัวของตนเองมีค่าใช้จ่ายในระดับไม่สูง ร้อยละ 11.5 ปานกลาง ร้อยละ 68.5 และมองว่ามีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารที่สูงเกินไปกับรายได้ของตนเอง หรือครัวเรือน มากถึงร้อยละ 17.6 นั่นเอง

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า หมู่บ้านหนองบาง มีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารต่อสัปดาห์ ที่สูงถึง 2,001 บาทขึ้นไป มากที่สุด ซึ่งเป็นผลมาจากการที่บ้านหนองบางเองมีการคมนาคมขนส่งที่ค่อนข้างสะดวก สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งอาหารทางเศรษฐกิจได้ง่าย ทำให้หันมาหาซื้ออาหารเพิ่มมากขึ้น ส่วนบ้านแม่กระบุงเริ่มมีการคมนาคมที่สะดวกสบายยิ่งขึ้น ทำให้เริ่มเห็นว่ามีครัวเรือนตัวอย่างบางครัวเรือนที่เริ่มมีการจับจ่ายใช้สอยเพิ่มมากขึ้นตามมาสัดส่วน ในขณะที่หมู่บ้านกอม่องทะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่า การเดินทางยังคงเข้าถึงได้ยาก ทำให้ต้องหาอาหารตามท้องถิ่น หรือตามธรรมชาติมากกว่าการพึ่งพิงแหล่งผลิตที่มีคนนำเข้ามาขายในหมู่บ้านนั่นเอง

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของการซื้อข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนแต่ละปี ย้อนหลัง 3 ปีที่ผ่านมา เทียบกับปัจจุบัน จำแนกตามพื้นที่

การซื้อข้าวเพื่อบริโภค ย้อนหลัง 3 ปีที่ผ่านมา เทียบกับปัจจุบัน	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกอม่องทะ	
1. ไม่เพิ่มขึ้น	21 (22.6)	58 (69.0)	49 (48.0)	128 (45.9)
2. เพิ่มขึ้น	72 (77.4)	26 (31.0)	12 (11.8)	110 (39.4)
จำนวนเงินที่เพิ่มขึ้น				
- ไม่เกิน 2500 บาท	-	8 (30.8)	8 (66.7)	16 (14.5)
- 2501-5000 บาท	10 (13.9)	6 (23.1)	3 (25.0)	19 (17.3)
- 5001-7500 บาท	9 (12.5)	3 (11.5)	1 (8.3)	13 (11.8)
- 7501-10000 บาท	5 (6.9)	3 (11.5)		8 (7.3)
- 10001-20000 บาท	27 (37.5)	-		27 (24.5)
- 20001-30000 บาท	4 (5.6)	-		4 (3.6)
- 30001 บาทขึ้นไป	14 (19.4)	1 (3.8)		15 (13.6)
- ไม่ระบุ	3 (4.2)	5 (19.2)		8 (7.3)
3. ไม่ระบุ	-	-	41 (40.2)	41 (14.7)
รวม	93 (100.0)	84 (100.0)	102 (100.0)	279 (100.0)
ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย	19359.42	6328.57	2183.33	14655.88
ค่าใช้จ่ายเพิ่มต่ำสุด	3200	1000	200	200
ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นสูงสุด	100000	55000	6000	100000

ตารางที่ 20 เมื่อเปรียบเทียบการซื้อข้าวเพื่อบริโภคในปัจจุบัน เปรียบเทียบย้อนหลัง 3 ปีที่ผ่านมา จากข้อมูลจะพบว่า ในภาพรวมปัจจุบันมีการซื้อข้าวเพื่อบริโภคเพิ่มขึ้น ร้อยละ 39.4 แต่เมื่อจำแนกตามรายหมู่บ้าน ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันคือ หมู่บ้านหนองบาง ปัจจุบันมีการซื้อข้าวเพื่อบริโภคเพิ่มขึ้นสูงถึง

ร้อยละ 77.4 และจำนวนค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นก็สูงที่สุดด้วยคือ 19,359.42 บาทต่อปี โดยค่าใช้จ่ายที่เพิ่มต่ำสุดคือ 3,200 บาทต่อปี และสูงที่สุดถึง 100,000 บาทต่อปี รองลงมาคือหมู่บ้านแม่กระบุง ปัจจุบันมีการซื้อข้าวเพื่อบริโภคเพิ่มขึ้น ร้อยละ 31.0 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นคือ 6,328.57 บาทต่อปี ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มต่ำสุดคือ 1,000 บาทต่อปี และสูงที่สุดคือ 55,000 บาทต่อปี ในขณะที่หมู่บ้านกองม่องทะ ปัจจุบันมีการซื้อข้าวเพื่อบริโภคเพิ่มขึ้น เพียงร้อยละ 11.8 แต่ก็ยังไม่สามารถระบุได้ว่าชัดเจนว่ามีครัวเรือนเพิ่มขึ้นน้อยที่สุดจริงๆ เพราะยังมีครัวเรือนตัวอย่างถึง ร้อยละ 40.2 ที่ไม่ได้ให้ข้อมูลว่าในปัจจุบันมีการซื้อข้าวเพื่อบริโภคเพิ่มขึ้นหรือไม่

ในขณะเดียวกัน ครัวเรือนตัวอย่างบางครัวเรือน ไม่มีความต้องการในการซื้อข้าวเพื่อบริโภคน้อยลงหลัง 3 ปีที่ผ่านมา เทียบกับปัจจุบัน ในภาพรวมจะพบว่า ไม่มีความต้องการในการซื้อข้าวเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 45.9 แต่เมื่อเข้าไปดูเป็นรายหมู่บ้านพบว่า บ้านแม่กระบุงไม่มีการซื้อข้าวเพื่อบริโภคเพิ่มขึ้นสูงสุด คือ ร้อยละ 69.0 รองลงมา คือ บ้านกองม่องทะ ร้อยละ 48.0 และบ้านหนองบาง ร้อยละ 22.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 21 จำนวนการหามาได้ของเนื้อสัตว์ จำแนกตามพื้นที่

ข้อมูล	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกองม่องทะ	
หาปลา จับปลา	8 (8.6)	43 (51.2)	83 (81.4)	134 (48.0)
<u>จำนวน</u>				
- 1-5 กก.	1		31	32
- 6-10 กก.			29	29
- 11-20 กก	1		6	7
- 50 ตัว	1			1
- ไม่ระบุ	5	43	17	65
<u>ช่วงเวลา</u>				
- ม.ค.	1		1	2
- ม.ค.-ก.พ. และเม.ย.			1	1
- ม.ค.-มี.ค.			1	1
- ม.ค.-เม.ย.			13	13
- ม.ค.-พ.ค.			3	3
- ม.ค. และ เม.ย.			2	2
- ม.ค. มี.ค.-เม.ย. และ ธ.ค.			1	1
- ก.พ.			1	1
- ก.พ.-เม.ย.			1	1
- มี.ค.-เม.ย.			2	2
- มี.ค.-พ.ค.			2	2
- มิ.ย.	1			1
- ก.ค.	1			1
- ก.ค.-ก.ย.	1			1
- ก.ค.-ต.ค.	2			2
- ส.ค.-ต.ค.	2			2

ข้อมูล	พื้นที่หมู่บ้าน			รวม
	บ้านหนองบาง	บ้านแม่กระบุง	บ้านกอม่องทะ	
- ธ.ค.-ม.ค. และ มี.ค.			1	1
- 1 ครั้ง/เดือน		19	37	56
- 3-4 ครั้ง/เดือน		21		21
- 2 เดือน/ครั้ง		3	1	4
- ตลอดปี			14	14
- ไม่ระบุ			2	2
เข้าป่าล่าสัตว์		1 (1.2)		1 (0.4)
- ไม่ระบุ (จำนวน)		1		1
- 2 เดือน/ครั้ง (ช่วงเวลา)		1		1
หาปลา ลูกอ๊อด ลูกกบ			1 (1.0)	1 (0.4)
- ปลา 5 กก/ลูกอ๊อด 2 กก/ ลูกกบ 2 กก			1	1
- 1 ครั้ง/เดือน (ช่วงเวลา)			1	1
ไม่ระบุ			3 (2.9)	3 (1.1)
รวม	93 (100.0)	84 (100.0)	102 (100.0)	279 (100.0)

ตารางที่ 21 พบว่า การหาอาหารหรือการได้มาของประเภทเนื้อสัตว์ นอกเหนือจากการซื้อหรือเลี้ยงไว้กินเอง ยังมีวิธีการได้มาจากการหาตามแหล่งต่างๆ ตามธรรมชาติ เช่น ตามแหล่งน้ำต่างๆ หรือการเข้าไปหาตามป่าซึ่งไม่ไกลจากแหล่งที่อยู่อาศัยของตนเองมากนัก ข้อมูลจากครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้าน พบว่าหมู่บ้านกอม่องทะ ครัวเรือนตัวอย่างมีการออกไปหาปลา หรือจับปลามาเป็นอาหารในครัวเรือนสูงถึง 4 ใน 5 หรือร้อยละ 81.4 โดยจำนวนปลาที่หาหรือจับได้ส่วนใหญ่มีปริมาณตั้งแต่ 1-10 กิโลกรัม ช่วงระยะเวลาที่ออกไปหาปลา ส่วนใหญ่ประมาณเดือนละ 1 ครั้ง หมู่บ้านแม่กระบุง ครัวเรือนตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 51.2 มีการออกไปจับปลาหรือหาปลาเป็นอาหารในครัวเรือน ส่วนใหญ่ออกไปจับปลาหรือหาปลาประมาณ 1-4 ครั้งต่อเดือน ในขณะที่หมู่บ้านหนองบาง มีครัวเรือนตัวอย่างออกไปจับปลาหรือหาปลาเป็นอาหารในครัวเรือนเพียงร้อยละ 8.6 เท่านั้น

ตารางที่ 22 จำนวนการปลูกผักสวนครัว จำแนกตามพื้นที่

ผักสวนครัวที่ปลูก	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกองม่องทะ		
จำนวนชนิดผักที่ปลูก							
- ไม่ปลูก	33	(35.5)	6	(7.1)	39	(38.2)	78 (28.0)
- 1 ชนิด	7	(7.5)			8	(7.8)	15 (5.4)
- 2 ชนิด	23	(24.7)	1	(1.2)	9	(8.8)	33 (11.8)
- 3 ชนิด	16	(17.2)			17	(16.7)	33 (11.8)
- 4 ชนิด	10	(10.8)	5	(6.0)	8	(7.8)	23 (8.2)
- 5 ชนิด	2	(2.2)	18	(21.4)	8	(7.8)	28 (10.0)
- 6 ชนิด	1	(1.1)	13	(15.5)	4	(3.9)	18 (6.5)
- 7 ชนิด	1	(1.1)	10	(11.9)	5	(4.9)	16 (5.7)
- 8 ชนิดขึ้นไป			31	(36.9)	1	(1.0)	32 (11.5)
- ไม่ระบุ				()	3	(2.9)	3 (1.1)
รวม	93	(100.0)	84	(100.0)	102	(100.0)	279 (100.0)
ช่วงระยะเวลาที่ปลูก							
- ม.ค.					2	(3.2)	2 (1.0)
- มี.ค.	1	(1.7)					1 (0.5)
- เม.ย.					1	(1.6)	1 (0.5)
- มิ.ย.			1	(1.3)			1 (0.5)
- ม.ค.-ก.พ.					1	(1.6)	1 (0.5)
- ม.ค.-มิ.ย.	2	(3.3)					2 (1.0)
- มิ.ย.-ก.ย.	1	(1.7)					1 (0.5)
- ก.ค.-พ.ย.	1	(1.7)					1 (0.5)
- ก.ค.-ธ.ค.	1	(1.7)					1 (0.5)
- พ.ย.-มี.ค.	1	(1.7)					1 (0.5)
- ตลอดปี	51	(85.0)	77	(98.7)	55	(87.3)	183 (91.0)
- ไม่ระบุ	2	(3.3)			4	(6.3)	6 (3.0)
รวม	60	(100.0)	78	(100.0)	63	(100.0)	201 (100.0)

จากตารางที่ 22 พบว่า มีการปลูกพืชผักสวนครัวตั้งแต่ 1-8 ชนิดขึ้นไป โดยมีค่าเฉลี่ยภาพรวมในการปลูกพืชที่เท่ากันและใกล้เคียงกัน คือ มีการปลูกพืชตั้งแต่ 2 ชนิด 3 ชนิด 5 ชนิด และ 8 ชนิดขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ (11.8, 11.8, 10.0, และ 11.5 ตามลำดับ) และยังพบว่า ครัวเรือนตัวอย่างในภาพรวมอีกส่วนที่ไม่มี การปลูกพืชผักสวนครัวซึ่งมีจำนวนถึง ร้อยละ 28.0 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด โดยพบว่า บ้านกองม่องทะ เป็นหมู่บ้านที่ไม่มีการปลูกพืชมากที่สุด ร้อยละ 38.2 รองลงมาคือบ้านหนองบาง ร้อยละ 35.5 ส่วนบ้านแม่กระบุงมีจำนวนครัวเรือนที่ไม่ปลูกพืชผักสวนครัวค่อนข้างน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 7.1 นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงช่วงระยะเวลาที่ปลูก ส่วนใหญ่ ร้อยละ 91.0 ทำการปลูกพืชผักสวนครัวไว้ตลอดทั้งปี โดยการปลูกพืชผักสวนครูนั่นจะเน้นการปลูกผักตามฤดูกาลนั่นเอง

เมื่อพิจารณารายหมู่บ้าน พบว่า บ้านหนองบาง มีการปลูกพืชผักสวนครัวจำนวน 2 ชนิดสูงที่สุด ร้อยละ 24.7 ส่วนครัวเรือนที่ปลูกน้อยที่สุดมี 6 และ 7 ชนิดที่มีจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 1.1 บ้านแม่กระบุง

พบว่า มีการปลูกพืชผักสวนครัว มากที่สุดถึง 8 ชนิดขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 36.9 ส่วนพืชที่ปลูกน้อยสุดจำนวน 2 ชนิด ร้อยละ 1.2 ส่วนบ้านกองม่องทะ พบว่ามีการปลูกพืชจำนวนค่อนข้างใกล้เคียงกัน แต่ในขณะเดียวกันพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ปลูกพืชจำนวน 3 ชนิดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.7 ส่วนพืชที่ปลูกตั้งแต่ 8 ชนิดขึ้นไปมีครัวเรือนที่ปลูกน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 1.0 นั้นเอง

ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละชนิดของพืชที่ปลูก จำแนกตามพื้นที่

ชนิดของพืชที่ปลูก	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกองม่องทะ		
1. มะเขือ/มะเขือพวง/มะเขือ เปราะ/มะเขือเทศ	14	(15.1)	6	(7.1)	24	(23.5)	44 (15.8)
2. ผักสวนครัวใช้หัว เช่น ชিং ข่า ตะไคร้ ขมิ้น	16	(17.2)	78	(92.9)	4	(3.9)	98 (35.1)
3. ผักสวนครัวใช้ใบ เช่น พริก กระเพรา โหระพา	14	(15.1)	75	(89.3)	5	(4.9)	94 (33.7)
4. ชะอม/ชะพลู/ผักกูด	18	(19.4)	2	(2.4)	26	(25.5)	46 (16.5)
5. น้ำเต้า /ฟัก/ฟักทอง/บวบ/ มะระ	7	(7.5)	39	(46.4)	18	(17.6)	64 (22.9)
6. กระเจี๊ยบ	7	(7.5)	17	(20.2)	20	(19.6)	44 (15.8)
7. ผักบุ้ง/ผักกาด/กวาดตุ้ง/ คะน้า	12	(12.9)	3	(3.6)	21	(20.6)	36 (12.9)
8. ผักหวาน/ผักหนาม/ผักขี้ นาค/ผักไผ่	4	(4.3)	4	(4.8)	10	(9.8)	18 (6.5)
9. ผักชี/ผักชีฝรั่ง	4	(4.3)	43	(51.2)	6	(5.9)	53 (19.0)
10. ถั่ว/ถั่วพู/ถั่วฝักยาว	13	(14.0)	34	(40.5)	6	(5.9)	53 (19.0)
11. มะกรูด/มะนาว	9	(9.7)	33	(39.3)	1	(1.0)	43 (15.4)
12. ส้มป่อย/ใบยอ	1	(1.1)	-		5	(4.9)	6 (2.2)
13. แตงกวา/แตงไทย/แตงเปรี้ยว	5	(5.4)	37	(44.0)	5	(4.9)	47 (16.8)
14. มะละกอ	1	(1.1)	-		10	(9.8)	11 (3.9)
15. ดอกแค	1	(1.1)	-		-		1 (0.4)
16. ต้นหอม/หัวหอม	-		1	(1.2)	1	(1.0)	2 (0.7)
17. ผักมันหมู	-		-		14	(13.7)	14 (5.0)
18. ผือก	-		3	(3.6)	5	(4.9)	8 (2.9)
19. หัวไชเท้า	-		-		1	(1.0)	1 (0.4)
20. ตำลึง	13	(14.0)	-		6	(5.9)	19 (6.8)
21. หน่อไม้	-		-		1	(1.0)	1 (0.4)
รวม	93	(100.0)	84	(100.0)	102	(100.0)	279 (100.0)

จากตารางที่ 23 พบว่าชนิดของพืชที่ปลูกในภาพรวมค่อนข้างใกล้เคียงกัน โดยครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 35.1 จะปลูกพืชผักสวนครัวในกลุ่มที่เน้นการใช้หัว คือ ขิง ข่า ตะไคร้ ขมิ้น ส่วนร้อยละ 33.7 เน้นการปลูกพืชใช้ใบ ได้แก่ พริก กระเพรา และโหระพา ตามลำดับ

เมื่อจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านหนองบาง ครัวเรือนตัวอย่างที่มีการปลูกผักสวนครัว ชนิดผักสวนครัวที่ปลูกมากที่สุดคือ ในกลุ่มของผักชะอม/ชะพลู/ผักกูด ร้อยละ 19.4 รองลงมาคือ ผักสวนครัวใช้หัว เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ ขมิ้น ร้อยละ 17.2 และปลูกในสัดส่วนเท่าๆ กันคือ ผักกลุ่มมะเขือ/มะเขือพวง/มะเขือเปราะ/มะเขือเทศ และกลุ่มผักสวนครัวใช้ใบ เช่น พริก กระเพรา โหระพา ร้อยละ 15.1 หมู่บ้านแม่กระบุง ครัวเรือนตัวอย่างที่มีการปลูกผักสวนครัวค่อนข้างสูง ถึงร้อยละ 92.9 ส่วนใหญ่ปลูกผักสวนครัวมากกว่า 5 ชนิดขึ้นไปต่อครัวเรือน และปลูกมากที่สุด 8 ชนิดถึงร้อยละ 36.9 ชนิดผักสวนครัวที่ปลูกมากที่สุดคือ กลุ่มผักสวนครัวใช้หัว เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ ขมิ้น ร้อยละ 92.9 รองลงมาคือ กลุ่มผักสวนครัวใช้ใบ เช่น พริก กระเพรา โหระพา ร้อยละ 89.3 กลุ่มผักชี/ผักชีฝรั่ง ร้อยละ 51.2 และกลุ่มน้ำเต้า /ฟัก/ฟักทอง/บวบ/มะระ ร้อยละ 46.4 สำหรับหมู่บ้านกองม่องทะ ครัวเรือนตัวอย่างที่มีการปลูกผักสวนครัวอยู่ที่ ร้อยละ 58.9 ถือว่ามีครัวเรือนตัวอย่างปลูกผักสวนครัวน้อยที่สุดจากทั้งหมด 3 หมู่บ้าน ชนิดผักสวนครัวที่ครัวเรือนตัวอย่างปลูกมากที่สุดคือ กลุ่มชะอม/ชะพลู/ผักกูด ร้อยละ 25.5 รองลงมาคือ ผักกลุ่มมะเขือ/มะเขือพวง/มะเขือเปราะ/มะเขือเทศ ร้อยละ 23.5 ปลูกผักบุ้ง/ผักกาด/กวาดตุ้ง/คะน้า ร้อยละ 20.6 และปลูกกระเจี๊ยบ ร้อยละ 19.6

จากข้อมูลทั้ง 3 หมู่บ้านจะพบว่า หมู่บ้านหนองบาง และหมู่บ้านกองม่องทะ ครัวเรือนตัวอย่างมีการปลูกชนิดของผักสวนครัวหลากหลายๆ กันคือ ในกลุ่มของผักชะอม/ชะพลู/ผักกูด และผักกลุ่มมะเขือ/มะเขือพวง/มะเขือเปราะ/มะเขือเทศ ในขณะที่หมู่บ้านหนองบาง และหมู่บ้านแม่กระบุง ครัวเรือนตัวอย่างมีชนิดของผักสวนครัวที่ปลูกหลากหลายๆ คือ กลุ่มผักสวนครัวใช้หัว เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ ขมิ้น และกลุ่มผักสวนครัวใช้ใบ เช่น พริก กระเพรา โหระพา

4.6 ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

การพิจารณาถึงความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนในสามชุมชนนั้นสามารถพิจารณาได้จาก จำนวนมืออาหารที่กินในครัวเรือน รายได้ ที่มาของสมาชิกในครัวเรือน รวมไปถึงระดับความมั่นคงทางอาหารที่แต่ละครัวเรือนได้ประเมินไว้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนด้านอาชีพและการกินอาหารในครัวเรือน จำแนกตามพื้นที่

	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกวม่องทะ			
การช่วยงานในครอบครัว								
ทำไร่	86	(20.5)	58	(22.8)	66	(22.1)	210	(21.6)
ค้าขาย	6	(1.4)	-		3	(1.0)	9	(0.9)
ทำงานบ้าน/เลี้ยงลูก-หลาน	83	(19.8)	65	(25.6)	50	(16.7)	198	(20.3)
ทำไร่+ทำงานบ้าน (1+3)	9	(2.1)	36	(14.2)	26	(8.7)	71	(7.3)
รับจ้างประจำ/บริษัท/โรงงาน	5	(1.2)	-		2	(0.7)	7	(0.7)
รับจ้างทั่วไป	75	(17.9)	1	(0.4)	5	(1.7)	81	(8.3)
ทำไร่+รับจ้างทั่วไป	1	(0.2)	-		-		1	(0.1)
ทำงานบ้าน+รับจ้างทั่วไป	1	(0.2)	-		1	(0.3)	2	(0.2)
ช่างซ่อมรถ	2	(0.5)	-		0	0.0	2	(0.2)
คนแก่/เด็ก	153	(36.4)	70	(27.6)	143	(47.8)	366	(37.6)
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	-		24	(9.4)	3	(1.0)	27	(2.8)
จำนวนมืออาหารที่กินในบ้าน								
2 มือ	61	(14.5)	-		11	(3.7)	72	(7.4)
3 มือ	359	(85.5)	252	(99.2)	288	(96.3)	899	(92.4)
ไม่ระบุ	-		2	(0.8)	-		2	(0.2)
รวม	420	(100.0)	254	(100.0)	299	(100.0)	973	(100.0)

จากตารางที่ 24 พบว่า สมาชิกในครัวเรือนด้านอาชีพที่สนับสนุนการช่วยงานในครอบครัวในภาพรวมพบว่า คนแก่/เด็ก จำนวนร้อยละ 37.6 คนที่ประกอบอาชีพทำไร่ ร้อยละ 21.6 และคนที่ทำงานบ้าน/เลี้ยงลูก-หลาน ร้อยละ 20.3 จะมีการช่วยงานในครอบครัวมากที่สุดตามลำดับ ส่วนคนที่ประกอบอาชีพค้าขายจะไม่ค่อยมีเวลาในการช่วยงานในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 0.9 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้ง 3 หมู่บ้าน เมื่อมาดูจำนวนมืออาหารที่กินในบ้าน พบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการกินอาหารที่บ้าน ครบทั้ง 3 มือ คิดเป็นร้อยละ 92.4

เมื่อพิจารณารายหมู่บ้านพบว่า คนแก่/เด็ก ของทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการช่วยงานในครอบครัวมากที่สุดคือ บ้านหนองบาง บ้านแม่กระบุง และบ้านกวม่องทะ (คิดเป็นร้อยละ 36.4, 27.6, 47.8 ตามลำดับ) ส่วนรองลงมาของ บ้านหนองบาง คือ อาชีพทำไร่ ร้อยละ 20.5 และคนที่ทำงานบ้าน/เลี้ยงลูก-หลาน ร้อยละ 19.8 บ้านแม่กระบุง อันดับรองลงมาคือ คนที่ทำงานบ้าน/เลี้ยงลูก-หลาน ร้อยละ 25.6 และอาชีพทำไร่ ร้อยละ 22.8 ส่วนบ้านกวม่องทะ อันดับรองลงมา คือ อาชีพทำไร่ ร้อยละ 22.1 และคนที่ทำงานบ้าน/เลี้ยงลูก-หลาน ร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 25 ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นด้านความมั่นคงทางอาหาร 3 ปีที่ผ่านมา เปรียบเทียบกับระดับความคิดเห็นในอนาคต จำแนกตามพื้นที่

ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร	พื้นที่หมู่บ้าน						รวม	
	บ้านหนองบาง		บ้านแม่กระบุง		บ้านกองม่องทะ			
	1*	2*	1*	2*	1*	2*	1*	2*
1. ครอบครัวมีข้าวเพื่อกินอย่างพอเพียง	3.66 มาก	3.44 มาก	3.46 มาก	3.48 มาก	3.98 มาก	3.92 มาก	3.71 มาก	3.63 มาก
2. ครอบครัวจะมีกับข้าว/เนื้อสัตว์เพื่อกินอย่างพอเพียง	3.45 มาก	3.22 ปานกลาง	3.43 มาก	3.34 ปานกลาง	4.02 มาก	3.98 มาก	3.65 มาก	3.53 มาก
3. ครอบครัวจะมีกับข้าว/ผัก เพื่อกินอย่างพอเพียง	3.66 มาก	3.51 มาก	3.36 ปานกลาง	3.33 ปานกลาง	4.05 มาก	3.94 มาก	3.71 มาก	3.61 มาก
4. อาหารที่เก็บหาหรือปลูก เลี้ยงมีความปลอดภัย	3.76 มาก	3.62 มาก	3.34 ปานกลาง	3.19 ปานกลาง	4.11 มาก	4.02 มาก	3.76 มาก	3.63 มาก
5. อาหารที่ซื้อกินมีความปลอดภัย	2.49 น้อย	2.04 น้อย	2.45 น้อย	2.24 น้อย	2.82 ปานกลาง	2.81 ปานกลาง	2.60 น้อย	2.38 น้อย
6. สามารถเก็บปลูกข้าวได้	3.24 ปานกลาง	3.06 ปานกลาง	2.83 ปานกลาง	2.74 ปานกลาง	3.93 มาก	3.79 มาก	3.36 ปานกลาง	3.22 ปานกลาง
7. สามารถเก็บหาจับ	3.25 ปานกลาง	3.12 ปานกลาง	2.98 ปานกลาง	2.84 ปานกลาง	3.76 มาก	3.66 มาก	3.35 ปานกลาง	3.23 ปานกลาง
8. มาสามารถปลูกกับข้าวได้	3.33 ปานกลาง	3.17 ปานกลาง	2.88 ปานกลาง	2.78 ปานกลาง	4.02 มาก	3.88 มาก	3.44 มาก	3.30 ปานกลาง
9. สามารถหาอาหารได้ครบทุกหมู่ อาหารในทุกมื้อ (ข้าว เนื้อสัตว์ ผัก และผลไม้)	3.28 ปานกลาง	2.88 ปานกลาง	3.48 มาก	3.41 มาก	3.04 ปานกลาง	3.04 ปานกลาง	3.25 ปานกลาง	3.10 ปานกลาง
รวม	93	(100.0)	84	(100.0)	102	(100.0)	279	(100.0)

หมายเหตุ : 1* = ระดับความเห็นจากสามปีที่ผ่านมา

2* = ระดับความเห็นในอนาคต

เกณฑ์คะแนน คือ 1.00-1.80 = น้อยมาก

1.81-2.60 = น้อย

2.61-3.40 = ปานกลาง

3.41+4.20 = มาก

4.21-5.00 = มากที่สุด

จากข้อมูลระดับความคิดเห็นด้านความมั่นคงทางอาหารใน 3 ปีที่ผ่านมา เปรียบเทียบกับความคิดเห็นที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พบว่าประชากรตัวอย่างให้ความคิดเห็นจำแนกตามประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การที่ครอบครัวมีข้าวเพื่อกินอย่างพอเพียง ทุกหมู่บ้านมีความเห็นตรงกันในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา และในอนาคต

ประเด็นที่ 2 การที่ครอบครัวจะมีกับข้าว/เนื้อสัตว์ เพื่อกินอย่างพอเพียง ในภาพรวมระดับความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา และในอนาคต อยู่ในระดับเดียวกัน คือระดับเห็นด้วยมาก แต่เมื่อจำแนกรายหมู่บ้านจะพบว่า หมู่บ้านหนองบาง และหมู่บ้านแม่กระบุง มีระดับความคิดเห็นว่าครอบครัวจะมีกับข้าว/เนื้อสัตว์ เพื่อกินอย่างพอเพียง ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก แต่ความคิดเห็นในอนาคตมีความคิดเห็นว่าจะมีกับข้าว/เนื้อสัตว์ เพื่อกินอย่างพอเพียง อยู่เพียงในระดับเห็นด้วยปานกลางเท่านั้น

ประเด็นที่ 3 ครอบครัวจะมีกับข้าว/ผัก เพื่อกินอย่างพอเพียง และประเด็นที่ 4 อาหารที่เก็บหาหรือปลูก เลี้ยงมีความปลอดภัย ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างในหมู่บ้านหนองบาง หมู่บ้านกองม่องทะ และในภาพรวม มีความเห็นในระดับเดียวกันคือ เห็นด้วยมากทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต ในขณะที่หมู่บ้านแม่กระบุง มีความเห็นในประเด็นครอบครัวจะมีกับข้าว/ผัก เพื่อกินอย่างพอเพียง และประเด็นอาหารที่เก็บหาหรือปลูก เลี้ยงมีความปลอดภัย ในระดับเห็นด้วยปานกลางทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต

ประเด็นที่ 5 อาหารที่ซื้อกินมีความปลอดภัย ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างในหมู่บ้านหนองบาง หมู่บ้าน แม่กระบุง และในภาพรวม มีความเห็นในระดับเดียวกันคือ เห็นด้วยน้อย ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต ในขณะที่หมู่บ้านกองม่องทะมี ความเห็นในประเด็นอาหารที่ซื้อกินมีความปลอดภัย ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต

ประเด็นที่ 6 สามารถเก็บปลูกข้าวได้ และประเด็นที่ 7 สามารถเก็บ หา จับ ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างในหมู่บ้านหนองบาง หมู่บ้านแม่กระบุง และในภาพรวม มีความเห็นในระดับเดียวกันคือ เห็นด้วยปานกลาง ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต ในขณะที่หมู่บ้านกองม่องทะ มีความเห็นในประเด็นสามารถเก็บปลูกข้าวได้ และสามารถเก็บ หา จับ ในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต

ประเด็นที่ 8 สามารถปลูกกับข้าวได้ ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างในหมู่บ้านหนองบาง และหมู่บ้านแม่กระบุง มีความเห็นในระดับเดียวกันคือ เห็นด้วยปานกลางทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต ในขณะที่หมู่บ้านกองม่องทะ มีความเห็นในประเด็นสามารถปลูกกับข้าวได้ ในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต แต่ในภาพรวมความคิดเห็นในประเด็นสามารถปลูกกับข้าวได้ ระหว่างในรอบ 3 ปีที่ผ่านมากับความเห็นในอนาคตต่างกัน คือ ความคิดเห็นในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในขณะที่ความคิดเห็นในอนาคตมีความเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง

ประเด็นที่ 9 สามารถหาอาหารได้ครบทุกหมู่อาหารในทุกมือ (ข้าว เนื้อสัตว์ ผักและผลไม้) ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างในหมู่บ้านหนองบาง หมู่บ้านกองม่องทะ และในภาพรวม มีความเห็นในระดับเดียวกันคือ เห็นด้วยปานกลาง ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต ในขณะที่หมู่บ้านแม่กระบุง มีความเห็นในประเด็นสามารถหาอาหารได้ครบทุกหมู่อาหารในทุกมือ ในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต

เมื่อมองถึงผลรวมของทุกประเด็นจะพบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างในหมู่บ้านหนองบาง และหมู่บ้านแม่กระบุง มีความเห็นในระดับเดียวกันคือ เห็นด้วยปานกลางทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและใน

อนาคต ในขณะที่หมู่บ้านกองม่องทะ มีความเห็นในประเด็นรวมทั้งหมด ในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต แต่ในภาพรวมความคิดเห็นในประเด็นรวม ระหว่างในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา กับความคิดเห็นในอนาคตต่างกัน คือ ความคิดเห็นในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในขณะที่ความคิดเห็นอนาคตมีความเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง อาจมองได้ว่าประเด็นประชากรตัวอย่างยังเห็นว่าในปัจจุบันอาหารทุกประเภทยังมีเพียงพอต่อความต้องการ แต่ในอนาคตมีความเห็นว่าอาหารแต่ละประเภทอาจจะมีน้อยลงหรือไม่เพียงพอก็เป็นได้ (ตารางที่ 25)

บทที่ 5

อนาคตและแนวทางสู่ความมั่นคงทางอาหารบนความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน

จากข้อมูลทั้ง 4 บทที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นอยู่ การนิยาม และศักยภาพของชุมชนทั้งสามล้วนส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนในแต่ละชุมชนไม่เท่ากัน แต่ทั้งนี้ก็ยังมียุทธศาสตร์บางอย่างโดยเฉพาะความเป็นชาติพันธุ์ของประชากรในการศึกษาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ทำให้มีฐานของการดำรงชีวิต ความเชื่อที่คล้ายคลึงกันบ้าง ในบทนี้ได้อธิบายถึงสภาพความเป็นธรรมที่เกิดขึ้นในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในอนาคตในประเด็นต่างๆ ดังนี้

5.1 วิถีกะเหรี่ยงกับความมั่นคงทางอาหาร

ในประเทศไทยมีคนกะเหรี่ยง 68 อำเภอ 2,130 หมู่บ้าน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร) ตัวเลขประชากรในปีพ.ศ.2545 มีคนกะเหรี่ยงในประเทศไทยจำนวน 438,131 คน คิดเป็นร้อยละ 47.45 ของจำนวนประชากรชาวเขาในประเทศไทย (ศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาวไทยภูเขา (ศอช.) และอาศัยอยู่ใน 16 จังหวัด ของภาคเหนือและภาคตะวันตก ได้แก่ กาญจนบุรี, กำแพงเพชร, เชียงราย, เชียงใหม่, ตาก, ประจวบคีรีขันธ์, เพชรบุรี, แพร่, น่าน, แม่ฮ่องสอน, ราชบุรี, ลำปาง, ลำพูน, สุโขทัย, สุพรรณบุรี และอุทัยธานี (บุญช่วย, 2545) คำว่า กะเหรี่ยง กะเหริน สันนิษฐานว่า มาจากภาษามอญที่ใช้เรียก ชาวปกากะเอะญอ ที่ส่วนมากเป็นกะเหรี่ยงพุทธ ที่มีการออกเสียงว่า เกรียง หรือ เกรียน แปลว่า เรียบ ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า ปากะเอะญอ ซึ่งแปลว่า คนที่มีชีวิตเรียบง่ายสมถะ กะเหรี่ยงประกอบด้วยคนหลายกลุ่มย่อย และมีชื่อเรียกต่างๆ กัน มีประเพณี ความเชื่อ ความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน กะเหรี่ยงในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ปากะเอะญอ และ ไพล่ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ อีก 4 กลุ่มย่อย คือ

1. กะเหรี่ยงสะกอ (Sgaw Karen) หรือ สกอว์ หรือยางขาว เรียกตัวเองว่า ปากะเอะญอ หรือ จกอ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด กะเหรี่ยงที่จังหวัดกาญจนบุรีจัดเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มกะเหรี่ยงสะกอ การแต่งการนั้นผู้ชายนิยมใส่ เสื้อสีแดง ริดเอาด้วยเชือก มีพู่ และโพกผ้าสีต่างๆ ผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานนุ่งกระโปรงทรงกระสอบ สีขาวยาวมีปีก บ้างเล็กน้อย ส่วนที่ แต่งงาน แล้วนิยมใส่เสื้อแขนสั้นสีน้ำเงินเข้ม ส่วนล่างประดับด้วยลูกปัดสีแดงและขาว สวม กระโปรงสีแดง ลายตัด โพกผ้าสีแดง

2. กะเหรี่ยงโปว์ (Pwo Karen) เรียกตัวเองว่า โพล่ หรือ ไพล่ หรือ ไพล่ง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำพูน ซึ่งกะเหรี่ยงที่พื้นที่บ้านกองมั่งทะเลเป็นกะเหรี่ยงไพล่ ลักษณะการแต่งการนั้นผู้ชายแต่งตัวเหมือนชาวไทยพื้นราบทั่วไป ผู้หญิงแต่งงาน แล้วใส่เสื้อทรงกระสอบเหมือนพวกสะกอ แต่ยาว กว่าและสีแดงกว่า ท่อนบนปกลดตาย ระดับลูกปัด แถบผมมีปิ่นเงินปักผม กระโปรงยาวคลุม ข้อเท้า มีปีก และพู่ ห้อย ใส่กำไลมือและแขน

3. กะเหรี่ยงปะโอ (Pa-O) หรือ ตองสู อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะการแต่งกายนั้น ผู้หญิงต้องนุ่งผ้าซิ่นสีดำ โพกผ้าสีขาวหรือดำ ผู้ชายนุ่งกางเกงขาวยาวสีดำ และ สีขาว เสื้อแขนยาว ผ่าอก กลางใช้กระดุมผ้า

4. กระเหรี่ยงบูเว (B'ghwe Karen) หรือบะเว หรือ คะยา อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะการแต่งกาย ผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้นสีแดง โปกศีระชะ นิยมสักข้างหลัง ผู้หญิงนุ่งกระโปรงสั้น และสวมกำไลไม้ไผ่ที่ข้อเท้า

ชุมชนกระเหรี่ยงในภาคกลางที่เก่าแก่ที่สุดตามหลักฐานที่มีคือประมาณ 300-400 ปี แต่บางส่วนได้อพยพจากพม่าเข้ามาประมาณช่วง พ.ศ.2310 และมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำแควใหญ่ และลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนบน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536) ส่วนโพล่งที่มาอยู่ในป่าห้วยขาแข้ง จ.อุทัยธานีอพยพจากทวายในพม่าเข้ามาประมาณ พ.ศ.2366 แต่ต่อมาเมื่อมีการปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในพื้นที่ดังกล่าวรัฐบาลจึงจัดสรรที่ดินทำกินนอกป่าให้ที่ อ.บ้านไร่ และ อ.บ้านห้วยคต และ อ.ลานสัก

ระบบวัฒนธรรมประเพณีนั้น คนกระเหรี่ยงมีความผูกพันกับป่าอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นระบบความเชื่อของคนกระเหรี่ยงจึงเกี่ยวพันกับผีและบรรพบุรุษ โดยการนับถือผีจะมีการบวงสรวง และเซ่นสังเวยอย่างเคร่งครัดอย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปหลายชุมชนหันมานับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์มากขึ้น แต่ก็ยังคงความเชื่อเดิมอยู่ระบบความเชื่อและศาสนาจึงมีลักษณะผสมผสาน เช่น ความเชื่อเรื่องขวัญ คนกระเหรี่ยงเชื่อว่าคนเรามีขวัญอยู่ทั้งหมด 37 ขวัญ เมื่อคนตายไปขวัญจะละทิ้งหรือหายไป นอกจากนี้ยังเชื่อว่าขวัญจะหนีไปท่องเที่ยว และอาจถูกผีทำร้ายหรือกักขังไว้ ทำให้เจ้าของขวัญล้มป่วย การรักษาหรือช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยก็ต้องล่อ และเรียกขวัญให้กลับคืนมา เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนกระเหรี่ยงในพิธีกรรมตามจารีต ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้าน การทำมาหากิน การจัดการทรัพยากร การอบรมเลี้ยงดู ผ่านข้อห้ามต่างๆ ของชุมชน

ระบบครอบครัวของกระเหรี่ยงเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียวโดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เลือกฝ่ายชาย ไม่อยู่ด้วยกันก่อนแต่งงาน และมีการหย่าร้างน้อยมาก ในหมู่บ้านทั้งสามแห่งที่เป็นกรณีศึกษาพบว่า มีสมาชิกอยู่ในบ้านระหว่าง 3-5 คนมากที่สุด และมักเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายแม่ และหลานที่อายุยังน้อย ลักษณะการอยู่อาศัยนั้นพบว่า สังคมกระเหรี่ยงเป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อลูกแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปปลูกบ้านใหม่ โดยผู้ชายจะต้องมาอยู่กับบ้านพ่อแม่ภรรยาเป็นเวลา 1 ฤดูเก็บเกี่ยว (สัมภาระณ์, ประวิทย์ ทองเปราะ) บ้านของครอบครัวใหม่จะนิยมปลูกใกล้กับบ้าน หรือในพื้นที่ของพ่อแม่ฝ่ายภรรยา ส่วนลูกสาวคนเล็กจะต้องอยู่ดูแลพ่อกับแม่ ดังนั้นเมื่อพิจารณาการบริโภคอาหารในครัวเรือนยังพบอีกว่า สมาชิกในครัวเรือนส่วนมาก มากกว่าร้อยละ 90 กินอาหารกับครัวเรือนทั้งสามมื้อต่อวัน (ร้อยละ 92.4) ซึ่งถือว่าการบริโภคในครัวเรือนทุกมื้อ เมื่อพิจารณาคู่กับรายได้ต่อปีของครัวเรือนอยู่ระหว่าง 50,000-200,000 บาท หรือเฉลี่ยเดือนละประมาณ 5,000 บาท ถึง 11,000 บาทต่อเดือน เป็นการยืนยันว่าโอกาสของการซื้อหาอาหารจากตลาดและการลดการพึ่งพิงกับป่าหรือทรัพยากรทำได้ยากอย่างมากในกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง

ในด้านวิถีชีวิตของกระเหรี่ยงมีรูปแบบการผลิตเพื่อยังชีพ อาชีพส่วนใหญ่จึงเป็นการเกษตรทั้งปลูกพืชปลูกข้าวไร่ เก็บหาของป่า เลี้ยงและล่าสัตว์ ดังนั้นช่องทางของการเข้าถึงอาหาร จึงเน้นที่การเพาะปลูกและการเก็บหาเป็นหลัก แต่ก็ยังมีการแบ่งปันและการซื้อหาบางส่วน การใช้ที่ดินของกระเหรี่ยงนั้นยึดอยู่กับสิ่งเหนือธรรมชาติเพราะกระเหรี่ยงมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และคติความเชื่อตามจารีตประเพณี ที่เชื่อว่าพื้นที่ทำกินของพวกเขาเป็นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ การเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่แต่ละครั้งจำเป็นต้องประกอบพิธีขอจากเจ้าของพื้นที่เพื่อขอความคุ้มครอง และการปกป้องจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นการเพาะปลูกของกระเหรี่ยงดั้งเดิมจึงเป็นการใช้พื้นที่ทำกินแบบ “ไร่หมุนเวียน” (Cyclical Bush Fallow Cultivation) และทุกขั้นตอนในกระบวนการเพาะปลูกจะมีพิธีกรรม เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การย้ายที่ทำกินเช่นนี้เป็นประเด็นในการถกเถียงว่าเป็นการตัดไม้ทำลายป่าในลักษณะไร่เลื่อนลอยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในปัจจุบัน

กฎหมายและข้อจำกัดต่างๆ โดยเฉพาะ พ.ร.บ.ด้านป่าไม้หลายฉบับบังคับให้กะเหรี่ยงลงหลักปักฐานไม่สามารถทำการเกษตรแบบหมุนเวียนเปลี่ยนพื้นที่ใช้พื้นที่จำนวนมากได้อีกต่อไป ในพื้นที่ศึกษาพบว่า ทั้งสามชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าในรูปแบบต่างๆ กันนั้นประสบปัญหาเรื่องความขัดแย้งไม่ต่างกัน โดยเฉพาะกฎหมายที่ห้ามมิให้เก็บของออกจากป่าอนุรักษ์ ทั้งที่ในวิถีชีวิตชุมชนนับจากอดีตผูกพันกับการเก็บล่าของป่า จึงเป็นปัญหาที่สร้างความไม่มั่นคงให้กับชุมชนกะเหรี่ยงอย่างสูง

การใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกแบบไร่หมุนเวียนนั้น กระเหรี่ยงจะใช้พื้นที่ทำเกษตรครั้งหนึ่ง แล้วพักไว้ 3-5 ปี จึงกลับไปทำใหม่วนเวียนไปโดยตลอดเพื่อป้องกันดินเสื่อมคุณภาพ เป็นลักษณะการกลับมาใช้พื้นที่เดิมใหม่เมื่อผ่านระยะเวลาไปช่วงหนึ่ง ความรู้ในการใช้ที่ดินแบบหมุนเวียนเช่นนี้ทำให้กะเหรี่ยงไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการบำรุงดินด้วยการผลิตปุ๋ย แต่ปล่อยให้ธรรมชาติฟื้นฟูตัวเองตามเวลาที่ผ่านไป ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่กะเหรี่ยงเลือกใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงดินในระยะแรกๆ ของการเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูก ข้อมูลจากการศึกษาของแต่ละครัวเรือนในพื้นที่ศึกษามีความหลากหลายของการถือครองที่ดินอย่างมาก คือมีบางครัวเรือนไม่มีที่ดินเลย หรือบางครัวเรือนมีที่ดินในครอบครองมากกว่า 30 ไร่ แต่โดยเฉลี่ยแล้วแต่ละครัวเรือนมีที่ดินทำกินประมาณ 5-10 ไร่ ต่อครัวเรือน โดยบ้านกอม่องทะเลเป็นชุมชนที่มีครัวเรือนที่ไม่มีที่ทำกินมากที่สุดเพราะสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เป็นหุบเขาทำให้พื้นที่ที่สามารถเพาะปลูกได้มีอยู่อย่างจำกัดมากกว่าพื้นที่อื่นๆ อย่างไรก็ตาม ยังพบว่ายังมีกะเหรี่ยงบางคนที่ย้ายมาตั้งบ้านในชุมชนเพื่อการเพาะปลูกประมาณ ร้อยละสิบ โดยเฉพาะการเช่าเพื่อปลูกข้าวสำหรับการบริโภคในครัวเรือน ส่วนมากมีการเช่าที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ ต่อครัวเรือน โดยมีการจ่ายค่าเช่าทั้งแบบเป็นเงิน และเป็นผลผลิต

การเพาะปลูกในพื้นที่นั้นจะพบว่าพืชหลักที่ปลูกคือ ข้าว มีลักษณะการปลูก 2 แบบขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ กล่าวคือกะเหรี่ยงบนภูจะปลูกข้าวไร่ ส่วนกะเหรี่ยงตามที่ราบหุบเขาจะปลูกข้าวในนาแบบขั้นบันได ตามสภาพของพื้นที่ ข้าวไร่จะเป็นการหยอดข้าวพร้อมด้วยเมล็ดของพืชชนิดอื่นๆ เช่น พริก พักทอง บวบ หรือพืชสวนครัวอื่นร่วมด้วยเพื่อให้สามารถเก็บกินได้โล่งๆ กันตามช่วงเวลา เช่น พักทองจะโตและให้เก็บผลได้หลังจากการเกี่ยวข้าวไปแล้ว พริกจะสามารถเก็บเกี่ยวได้ตลอดระยะเวลาการเพาะปลูกเป็นต้น ซึ่งรูปแบบนี้เป็นรูปแบบดั้งเดิมของการปลูกข้าวไร่ของกะเหรี่ยง (สัมภาษณ์, นายเยี่ยหรีโพ พลีเพื่อชาติ) นอกจากนี้ข้าวไร่ ยังมีการปลูกพืชไร่ ในบางแปลง เช่น ข้าวโพด ผัก พักทอง พริก มะเขือ เป็นต้น (สัมภาษณ์, นายพงศกร ทองผาสุม) แต่ในปัจจุบันอิทธิพลของรัฐและเมืองที่กระจายเข้าสู่ชุมชนทำให้รูปแบบการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ทั้งสามชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษานั้น ทุกชุมชนพบว่ามีการปลูกข้าวไร่จำนวนหนึ่งปลูกพืชเศรษฐกิจ หรือปลูกข้าวเพื่อการขาย (สนทนากลุ่ม, บ้านกอม่องทะเล, บ้านแม่กระบุง และบ้านหนองบาง) จากข้อมูลศักยภาพของชุมชนพบว่า ในแต่ละครัวเรือนจะเก็บข้าวเปลือกไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนประมาณ 50-100 ถังในแต่ละปี ซึ่งสามารถทำให้ทั้งครอบครัวสามารถมีข้าวกินได้ตลอดปี และพบว่าที่บ้านแม่กระบุงมีบางครัวเรือนไม่ได้ปลูกข้าวเพื่อการบริโภค แต่ประกอบอาชีพอื่นให้มีรายได้และนำมาซื้อข้าวทั้งจากในชุมชนและที่เมืองนอกชุมชน ซึ่งบางส่วนยอมรับว่าไม่พอเพียงสำหรับการบริโภคในแต่ละปี รายจ่ายจากการปลูกข้าวของชุมชนทั้งสามพบว่ามีการจ่ายอยู่ระหว่าง 1,000-10,000 บาท โดยส่วนมากจะมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่ประมาณไม่เกินครัวเรือนละ 3,000 บาท เนื่องจากจะมีค่าใช้จ่ายเฉพาะค่าปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเท่านั้น พันธุ์ข้าวที่ใช้จะเป็นพันธุ์พื้นเมืองที่จะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้จากปีก่อนๆ และไม่มีค่าแรงงานซึ่งใช้แรงงานในครอบครัวหรือการขอแรงจากครอบครัวของลูกที่แต่งงานไปบ้างบางครั้ง นอกจากนี้กะเหรี่ยงยังนิยมเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร ไก่ โดยเฉพาะสุกรและไก่ที่เลี้ยงไว้ไถ่ถอนบ้าน หรือไถ่ถอนบ้าน เพื่อใช้ในพิธีกรรม และเพื่อบริโภค แม้ว่าพบว่ามีกรเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า บ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย เช่น การเลี้ยงวัว เป็นต้น

อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตกะเหรี่ยงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากเมื่อถูกยึดติดกับที่ดินที่ตามกฎเกณฑ์ของ รัฐมากขึ้น การเพาะปลูกที่เปลี่ยนแปลงไปไม่สามารถย้ายที่เพาะปลูกได้เช่นแต่ก่อน ประเภทของพืชพันธุ์ก็ เปลี่ยนแปลงไปจากการหยอด (ปลูก) ข้าวไร่พร้อมเมล็ดฟักทองและพริกที่ต้องใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกมากกว่า การปลูกในพื้นที่นา เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่มากขึ้น เช่น พริก มันสำปะหลัง อ้อย หรือฝักสวนครัวเพื่อ การขายมากขึ้น เมื่อไม่สามารถใช้วิธีการฟื้นฟูดินด้วยวิธีธรรมชาติแบบอดีต ทำให้กะเหรี่ยงต้องพึ่งพากับ สารเคมีมากขึ้นเรื่อยๆ ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นส่งผลกับวิถีชีวิตโดยตรงของคนกะเหรี่ยงให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ในปัจจุบัน โดยเฉพาะวิถีการกินและความเป็นอยู่ ดังนั้นในส่วนของการเข้าถึงอาหารด้านการผลิต หรือการ เพาะปลูกก็ถูกจำกัดลง ด้วยเงื่อนไขของปริมาณการถือครองที่ดิน การเสื่อมโทรมของดิน ประเภทของพืชพันธุ์ ที่เลือกปลูกและสัดส่วนในการปลูกพืชพันธุ์นั้นๆ

ส่วนการเข้าถึงอาหารในอีกรูปแบบหนึ่งคือการเก็บหา นั่น เป็นความมั่นคงทางอาหารที่ถูกผูกไว้กับ วิถีกะเหรี่ยง เกิดภายใต้ความผูกพันกับธรรมชาติ หรือป่าไม้ มาตั้งแต่อดีต องค์ความรู้ของกะเหรี่ยงในการอยู่ กับป่าเป็นภูมิปัญญาของกะเหรี่ยงที่สืบทอดมาในฐานะคำสอน ถึงข้อห้ามหรือแนวทางในการดูแลรักษาป่าใน รูปแบบต่างๆ เช่น ในพิธีการเกิดของกะเหรี่ยงจะมีการตัดสายรกเมื่อเด็กเกิดบรรจุลงกระบอกไม้ไผ่ปิดฝาด้วย เศษผ้า แล้วนำไปผูกไว้ตามต้นไม้ในป่ารอบหมู่บ้าน ต้นไม้ต้นนั้นเรียกชื่อว่า “เดปอทุ” แปลว่าต้นสายรก และ ต้นไม้ต้นนี้จะห้ามตัดโดยเด็ดขาดเพราะเชื่อว่าขวัญของทารกจะอาศัยอยู่ที่นั่น หากตัดทิ้งจะทำให้ขวัญของ ทารกหนีไป และทำให้ทารกล้มป่วยลง หากว่าผู้ใดผู้หนึ่งตัดต้นไม้ต้นนี้โดยเจตนาหรือไม่เจตนา จะต้องถูกปรับ ด้วยไก่หนึ่งตัว พ่อแม่ก็นำไก่ตัวนี้ไปทำพิธีเรียกขวัญทารกกลับคืนมา ซึ่งเป็นกุศโลบายในการรักษาป่าไม้รอบ หมู่บ้านให้มีความอุดมสมบูรณ์ หรือข้อห้ามในการเก็บล่าของในป่า เช่น ปลาที่อยู่ในตาน้ำผุดหรืออยู่ในถ้ำห้าม จับ เพราะเชื่อกันว่าปลาเหล่านี้มีเจ้าของเลี้ยงไว้ หากผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามนั้นเจ้าของธรรมชาติเหล่านี้จะลงโทษ โดยการทำให้เจ็บป่วยได้ หรือคำที่ว่า ชะนีตายหนึ่งตัวป่าเจ็ดป่าต้องเงียบเหงา เป็นต้น (สัมภาษณ์, นายวิเชียร พนาอุดม) ความมั่นคงทางอาหารที่เกิดจากการเก็บหาและล่าสัตว์ในอดีตที่ป่ายังอุดมสมบูรณ์และสามารถทำ ได้จึงสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนกะเหรี่ยง แต่เมื่อรัฐมีการบัญญัติกฎหมายเรื่องการอนุรักษ์ป่าทำให้เกิดการ กีดกันคนในป่าออก ไม่สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างเต็ม ความมั่นคงทางอาหารที่เคยมีจึงลดลงตามไปด้วย

สรุปจากการศึกษาพบว่า ภายใต้วิถีชีวิตที่ผลิตเพื่อบริโภคของครัวเรือนส่วนใหญ่กะเหรี่ยงหนึ่ง ครัวเรือนที่มีสมาชิกระหว่าง 3-5 คน จะสามารถมีความมั่นคงทางอาหารจากการผลิตข้าวเพื่อบริโภคใน ครัวเรือนได้ตลอดปี จะต้องมีส่วนที่ปลูกข้าว อย่างน้อย 5 ไร่ สำหรับพื้นที่ลุ่ม และ ประมาณ 8-10 ไร่สำหรับ การปลูกข้าวไร่ และสามารถเข้าถึงการเก็บหาของในป่าได้ จำพวกเนื้อสัตว์และผักป่า เนื่องจากรายได้ของ ครัวเรือนไม่สูงมากนัก ดังนั้น เพื่อให้มีที่ดินพอสำหรับการปลูกข้าวและการทำการเกษตรอื่นเพื่อขาย หรือเป็น อาหาร กะเหรี่ยงหนึ่งครัวเรือนจะต้องมีที่ดินอย่างน้อย 10 ไร่ เพื่อให้สามารถมีอาหารพอสำหรับในแต่ละปี แต่ สำหรับครัวเรือนกะเหรี่ยงที่ไม่ปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนด้วยปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะไม่มีที่ดินทำกิน หรือมี ไม่พอเพียงที่จะแบ่งมาเพื่อปลูกข้าว นั้น การเปลี่ยนอาชีพ ในลักษณะของการปลูกเชิงพาณิชย์ หรือการรับจ้าง หรือการเปลี่ยนอาชีพเป็นการค้าขายให้ได้เงินมาเพื่อเข้าถึงอาหารได้ด้วยการซื้อก็สามารถเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่จะทำให้ครัวเรือนเกิดความมั่นคงทางอาหารได้เช่นกัน แต่ทั้งนี้ รายได้ของกะเหรี่ยงในพื้นที่ทั้งสามยังอยู่ใน ระดับที่ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยทั่วประเทศ แต่ในขณะที่ราคาเครื่องบริโภคมีราคามาตรฐานที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้น กะเหรี่ยงกลุ่มนี้จึงเหมือนจะเกิดความเสี่ยงในอนาคตหากประสบกับปัญหาเชิงรายได้ในปีนั้นๆ

5.2 ความเปลี่ยนแปลงกับวิถีการผลิตและบริโภคที่เป็นธรรม

ในวิถีการผลิตที่ผ่านมาของชุมชนกะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงเหมือนนโยบายของรัฐและกระแสของความเปลี่ยนแปลงรุกเข้าไปสู่ชุมชนจะพบว่า วิถีชีวิตของกะเหรี่ยงและผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ในอดีตกะเหรี่ยงมีการปลูกพืชแบบไร่หมุนเวียนตามลักษณะภูมิประเทศที่เป็นดอนเขา งานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่าวิถีการผลิตอาหารแบบไร่หมุนเวียนเป็นกระบวนการสำคัญในการรักษาความหลากหลายพันธุ์พืชและแหล่งอาหารตลอดทั้งปี ความหลากหลายของพันธุ์พืชที่อยู่ในไร่หมุนเวียน มีสูงถึง 207 สายพันธุ์ ในภูมินิเวศไร่หมุนเวียน (อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ, 2547) หรือที่บ้านแม่จอกหลวง หมู่ 8 ต. ป่าแป๋ อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่ พบว่ามีการปลูกพันธุ์พืช 40 ชนิด 130 สายพันธุ์ (ถาวร, 2548) ความหลากหลายที่เคยเกิดขึ้นในระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียนเป็นการเก็บรักษาพันธุ์ผ่านกระบวนการปฏิบัติกรภายในพื้นที่ วิถีผลิตแบบนี้ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนตลอดปี ภายใต้ปฏิทินอาหารในแต่ละปี การปลูกหวานจะเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคมหลังจากเผาไร่ใหม่ๆ ประมาณปลายเดือนเมษายนผักบางชนิดก็สามารถเริ่มเก็บมาทำอาหารบ้าง ช่วงกลางเดือนพฤษภาคมที่เข้าสู่ฤดูฝน พันธุ์พืชหลายอย่างที่ถูกหวานเมล็ดลงไปก็จะงอกเป็นต้นอ่อนออกมา และเริ่มเก็บทำเป็นอาหารได้ เดือนมิถุนายน เป็นเดือนที่หน่อไม้แทงดิน หลังจากฝนตกอาหารตามธรรมชาติประเภทหน่อไม้แทงหน่อออกมาและมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นอาหารหลักอีกหนึ่งชนิดซึ่งครัวเรือนสามารถถนอมอาหารเก็บไว้กินได้ตลอดปี บางครั้งก็เหลือพอที่จะขายออกเพื่อเป็นรายได้บางส่วน นอกจากนี้เมื่อป่าได้น้ำฝนก็จะแตกหน่อออกยอดผักป่าอีกหลายชนิด เดือนกรกฎาคมเป็นช่วงเวลาของการเก็บยอดอ่อน และดอกผักกาดที่เรียกว่ากันว่า “เสออะบะแย” พอราวกลางเดือนสิงหาคม เป็นหน้าเก็บข้าวโพด แดงลาย แดงส้ม ซึ่งเป็นพืชพื้นบ้าน เดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคม เป็นเดือนแห่งการเก็บเกี่ยวของปี เพราะจะมีพืชผักจะมีหลากหลายชนิด โดยเฉพาะในเดือนพฤศจิกายน เป็นเดือนแห่งการเก็บเกี่ยวที่แท้จริงเพราะผลผลิตจากไร่ที่สมบูรณ์ที่สุด โดยเฉพาะข้าวจะเก็บเกี่ยวในเดือนนี้ และพืชพันธุ์ส่วนใหญ่ เช่น ลูกบวบ ลูกมะระ ลูกฟักทอง ลูกฟักเขียว ลูกแตงกวา ลูกอ่อนฝ้าย ฝักถั่ว เมล็ดถั่ว เมล็ดงา หัวมัน หัวเผือก เหง้าขิง เหง้าข่า เหง้าขมิ้นจะให้ผลผลิตในเดือนนี้

เมื่อรัฐเริ่มเห็นความสำคัญของป่าหลังจากที่ให้สัมปทานการทำไม้พร้อมๆ กับการส่งเสริมพืชเชิงพาณิชย์ และโครงการพัฒนาขั้นพื้นฐาน ทำให้สูญเสียป่าอย่างรวดเร็ว (สมนึก ทับพันธุ์ และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2535) ผนวกกับการออกกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ฉบับต่างๆ ที่สำคัญประกอบด้วย (1) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 (2) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 (3) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 (4) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 (5) นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.2528 ให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี 25 กันยายน พ.ศ. 2528 กฎหมายเหล่านี้เป็นสาระสำคัญที่ทำให้กะเหรี่ยงสูญเสียที่ดินมากขึ้นเรื่อยๆ เช่นที่พื้นที่ศึกษากำลังเผชิญอยู่ โอกาสของการแบ่งที่ดินให้แก่ลูกหลานลดลง และแม้ว่ามีการแบ่งแต่ก็ไม่พอสำหรับครอบครัวใหม่ที่จะทำมาหากินได้

เมื่อพิจารณาประเด็นหนี้สินกับการบริโภคแบบทุนนิยมในวิถีชีวิตสมัยใหม่ของกะเหรี่ยงเกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงในสองประเด็นหลักคือ หนี้จากการเกษตร และการเปลี่ยนวัฒนธรรมการใช้จ่าย ที่ผ่านการเกษตรของกะเหรี่ยงใช้เงินลงทุนที่น้อยมากหรือแทบไม่มีเลยในระบบไร่หมุนเวียน แต่เมื่อมีการจำกัดที่ดิน การเปลี่ยนการผลิตเป็นการปลูกที่เดิมซ้ำๆ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ต้นทุนการผลิตจึงเริ่มต้นขึ้นในพื้นที่ศึกษาเดิมไม่มีค่าต้นทุนการผลิตในการเกษตรแต่ปัจจุบันพบว่ามิต้นทุนราวๆ ปีละ 3,000 บาท แม้ว่าจะยังไม่มีค่าแรงงานที่ยังได้จากครัวเรือนแต่ก็พบว่าบางครัวเรือนเริ่มใช้เครื่องจักรในการเพาะปลูกมากขึ้นซึ่งจะนำมาซึ่งค่าใช้จ่าย และนำไปสู่การเป็นหนี้ในอนาคต นอกจากนี้กระแสของทุนนิยมและวัฒนธรรมเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์ไฟฟ้า และโทรศัพท์มือถือ เป็นตัวแปรสำคัญของค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นของ

ครัวเรือนกระเหรี่ยง ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นเหล่านี้นำมาซึ่งปัญหาหนี้ในครัวเรือนเช่นกัน (สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล และคณะ, 2557)

อาหารที่เปลี่ยนไปของครัวเรือนกำลังเกิดขึ้นเพราะวิถีผลิตที่เปลี่ยนไป การรุกเข้าของกระแสทุนนิยม และความทันสมัย และข้อจำกัดจากกฎหมายต่างๆ ของรัฐ ความเป็นธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงในการสร้างความมั่นคงทางอาหารกำลังเปลี่ยนไปสู่ความไม่มั่นคง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภาครัฐผลักดันให้กระเหรี่ยงเปลี่ยนวิถีชีวิตโดยขาดซึ่งแผนรองรับที่เหมาะสมกับความเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่าง โครงสร้างเศรษฐกิจที่เข้มงวดตามกลไกตลาดไม่ได้ช่วยให้ครัวเรือนกระเหรี่ยงสามารถก้าวผ่านช่วงเวลาเหล่านี้ได้ภายใต้ข้อจำกัดของความเป็นชาติพันธุ์ และระบบการจัดการของภาครัฐไทยขาดความชัดเจนและมองเป็นผู้ที่เหนือกว่าในฐานะผู้ควบคุมกฎ ในสังคมแล้วความเป็นธรรมมีความเป็นรูปธรรมมากกว่าความยุติธรรมที่มักให้ความหมายในเชิงกฎหมายและการบังคับใช้ แต่ความเป็นธรรมเหมือนจะมีนัยยะของศีลธรรมอันดีงามในเชิงศาสนาเข้ามาร่วมด้วย แต่แท้จริงแล้วการมองความเป็นธรรมผ่านความเท่าเทียมที่อยู่บนพื้นฐานตามความต้องการของบุคคล มิได้ผูกพันอยู่กับความสงสารหรือการเอื้อเฟื้อ แต่ความเป็นธรรมก็มีความแตกต่างกันตามบริบทของข้อจำกัดของแต่ละโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ตามข้อเสนอของ Miller ได้แก่ (Miller, 1979: 253-344) คือ ในสังคมดั้งเดิม ในสังคมที่มีลำดับชั้น และในสังคมสมัยใหม่ที่ใช้ระบบกลไกตลาดเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งความคิดเรื่องความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมทางสังคมมีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมทั่วไปของสังคมเช่นเดียวกับเรื่องอื่นๆ ที่เกิดขึ้นผ่านประสบการณ์การใช้ชีวิตในสังคมที่มีโครงสร้างชัดเจน และก่อตัวเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบต่างๆ ดังนั้นความเป็นธรรมภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมอุปถัมภ์และระบบศีลธรรมทางพุทธศาสนาแบบไทย ซึ่งไม่มีคำสอนในเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม มีแต่เพียงคำสอนให้ปฏิบัติหน้าที่แบบต่างตอบแทนต่อกันของผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ กัน (King, 1995) สังคมไทยจึงไม่เคยมีความคิดเรื่องความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมเป็นแก่นสำคัญในแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมแต่อย่างใด ในทางตรงข้ามความเป็นในสังคมไทยหมายถึงการยอมรับความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคระหว่างคนในแต่ละชั้นทางสังคม โดยให้อำนาจผู้นำในแต่ละยุคเป็นผู้จัดสรรความยุติธรรม เมื่อเป็นเช่นนั้นความเป็นธรรมในความมั่นคงทางอาหารของชาติพันธุ์กระเหรี่ยงจึงยากที่จะเกิดขึ้นภายใต้ความเท่าเทียมของผู้มีอำนาจ

5.3 แนวทางการนิยามความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

จากการสร้างนิยามความมั่นคงทางอาหารของชุมชนทั้งสามแห่งพบว่า ความพอเพียงที่จะสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดความตามที่ถูกให้นิยามไว้ “พอเพียงเข้าถึง ใช้ประโยชน์ และเสถียรภาพ” ตามนิยามของ FAO แต่ชุมชนได้ให้นิยามของความมั่นคงทางอาหาร และความเป็นธรรมที่แตกต่างจากนิยามทั่วไปบางประการ ดังนี้

1. ความพอเพียงในอาหารให้ความหมายถึงการพอกินพอกิน แม้ว่าจะมีการหยิบยืมอาหารจากญาติหรือเพื่อนบ้าน
2. การเข้าถึงอาหารนั้นเป็นมุมมองในด้านข้าวเป็นสำคัญกว่ากับข้าว จำพวกเนื้อสัตว์ ดังนั้นสำหรับครัวเรือนที่ปลูกข้าว ให้ความหมายถึงสามารถมีข้าวกินได้จากการเพาะปลูกเองในแต่ละปี และสำหรับ

ครัวเรือนที่ไม่สามารถหรือไม่ปลูกข้าวหมายถึงความสามารถที่จะหาข้าวบริโภคได้ทั้งปี ไม่ว่าจะเกิดจากการซื้อหรือหิบบิยืม

3. การใช้ประโยชน์จากอาหารของชุมชนจึงมีความหมายถึงการบริโภคที่ไม่ได้มุ่งมองว่าต้องอยู่ในโภชนาการที่ถูกต้องหรือเหมาะสมตามหลักของอาหารหลัก 5 หมู่ แต่ให้นัยยะของอาหารในแต่ละมื้อที่ประกอบด้วยข้าวและกับที่มีผักและเนื้อสัตว์ตามแต่ละสามารถหาได้ในวัน หรือช่วงเวลานั้น

4. เสถียรภาพ เป็นนิยามหนึ่งที่ชุมชนทั้งสามไม่ได้ให้ความสำคัญเท่ากับประเด็นอื่น และความมีเสถียรภาพของความมั่นคงทางอาหารจะมุ่งมองในแต่ละปีเท่านั้น ไม่ได้มีมุมมองถึงความยั่งยืนในอนาคตตามที่มีความหมายดั้งเดิมของนิยาม ซึ่งการให้นิยามในประเด็นนี้จะอภิปรายในประเด็นอนาคตในมุมมองของชุมชนต่อไป

5. ความเป็นธรรมที่พอเพียงในชีวิตนั้น ชุมชนมุ่งมองไปที่สิทธิในการทำมาหากินบนพื้นที่การเกษตร อันเนื่องมาจากพื้นที่ของแต่ละชุมชนอยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ หรือรอยต่อของพื้นที่อนุรักษ์ ทำให้มากกว่า ร้อยละ 90 ของครัวเรือนไม่มีเอกสารสิทธิ์แสดงความเป็นเจ้าของที่หนักแน่น เช่น โฉนดที่ดิน แต่เป็นเพียงข้อตกลงระหว่างชาวบ้านกับรัฐ (ป่าไม้) ให้กำหนดขอบเขตทำกินของแต่ละครัวเรือนไว้เท่านั้น ดังนั้นความเป็นธรรมของชุมชนทั้งสามจึงมุ่งประเด็นไปที่ปัญหาที่ดินทำกินอาจจะถูกริบคืนจากภาครัฐ

ข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีการนิยามหรือตีความต่อความมั่นคงทางอาหารและความเป็นธรรมแตกต่างจากคนภายนอกและยังพยายามดำเนินวิถีชีวิตให้เป็นไปตามสิ่งที่พวกเขาเชื่อและให้ความหมาย

5.4 อนาคตในมุมมองของชุมชน

ปัจจุบันคือคำตอบของความมั่นคงทางอาหารของชุมชน สำหรับชุมชนแล้วอนาคตไม่อาจตอบได้ว่าความมั่นคงทางอาหารจะเป็นเช่นไร แต่ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความไม่มั่นคงนั้นสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้

1. สิทธิในที่ดินทำกิน เป็นประเด็นหลักสำคัญที่คนกะเหรี่ยงมองพ้องกันว่าจะกลายเป็นปัญหา หากถูกริบคืนหรือถูกไล่ออกจากที่ทำกิน ไม่ว่าจะจากทางใดๆ ก็ตาม ในขณะที่เดียวกันเมื่อมุ่งมองในอนาคตแล้วจะพบว่าที่ดินในปัจจุบันแม้ว่าจะพอเพียงกับการใช้ชีวิตในปัจจุบันแต่หากเมื่อวันใดที่คนรุ่นลูกและหลานเติบโตขึ้นและมีการแยกครอบครัวออกไปแล้ว จำต้องแบ่งที่ทำกินออกเป็นส่วนๆ ซึ่งมีโอกาสที่จะทำให้ครัวเรือนรุ่นใหม่ไม่สามารถเพาะปลูกได้พอกินในหนึ่งปี อย่างไรก็ตามพวกเขายังมองไม่เห็นว่าการจะดำรงชีวิตอยู่กับวิถีวนเกษตรของคนกะเหรี่ยงจะอยู่อย่างไรร่วมกับที่ดินที่ถูกจำกัดลงเรื่อยๆ หากไม่เปลี่ยนแปลงวิธีการทำมาหากินไปประกอบอาชีพอื่นๆ ที่ไม่ใช่การเกษตร หรือการใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้นในการใช้ที่ดินแบบเข้มข้นเพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้นภายใต้ที่ทำกินที่จำกัดลง ดังนั้น ความมั่นคงในเรื่องของอาหารจึงน่าจะสั่นคลอน หากยังไม่สามารถปรับตัวได้ในอนาคต

2. การพึ่งพิงกับภายนอกที่มากขึ้นเรื่อยๆ แสดงให้เห็นได้จากประเด็นการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกและการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ทันสมัยขึ้นเรื่อยๆ หรือของฟุ่มเฟือยอื่นๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ รถยนต์รุ่นใหม่ ๆ ราคาแพง เครื่องจักรทำการเกษตร เครื่องสำอาง หรือเครื่องประทีนผิวสำหรับสตรี เป็นต้น การพึ่งพิงเหล่านี้นำมาซึ่งค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าค่าอาหารในครัวเรือน แต่มีความจำเป็นต้อง

จ่ายมากกว่า เมื่อมีการซื้อแบบสินค้าหรือเงินผ่อนสำหรับสินค้าเหล่านั้น แม้ว่าจะตัดสินค้าฟุ่มเฟือยออกไปได้ ในบางครั้งเรือน แต่การใช้สารเคมีราคาแพงในการปลูกพืชผลทางการเกษตรก็ยังคงเป็นรายจ่ายราคาแพงที่คนกระเหรี่ยงยังต้องจ่ายเพื่อการเพาะปลูก นอกจากนี้ปัญหาสิทธิบัตรพันธุ์พืช จะทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นและต้องพึ่งพิงเมล็ดพันธุ์จากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว การพึ่งพิงดังกล่าวจะส่งผลโดยตรงกับความมั่นคงทางอาหารที่เดิมสามารถเพาะปลูกได้เองโดยแทบจะไม่มีค่าใช้จ่ายในด้านเมล็ดพันธุ์และค่าสารเคมี เมื่อมีรายจ่ายที่สูงขึ้น ทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกได้เองและยังต้องแบ่งรายได้ที่มีมาใช้จ่ายในสวนการเกษตรมากกว่าเรื่องโอกาสในการเลือกซื้ออาหารที่ดีมีคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม อนาคตของชุมชนอยู่ภายใต้ความเปราะบางของความมั่นคงทางอาหารในมุมมองของภายนอก หรือภายใต้นิยามความมั่นคงทางอาหารในบริบทปกติ และเมื่อหันกลับไปยังมุมมองของคนกระเหรี่ยงแล้ว ภาพของอนาคตสำหรับชุมชนยังไม่มีที่แน่นอนและชัดเจน ภาพที่หลายคนได้สะท้อนให้เห็นจากการสนทนากลุ่มนั้นพบว่า เต็มไปด้วยความวิตกกังวลต่ออนาคตที่ไม่มีที่แน่นอนในด้านที่ดินทำกินที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพและวิถีชีวิต ดังนั้น ไม่ว่าจะมองในมุมมองของคนภายนอกหรือคนใน สภาพการณ์ที่คาดไว้สำหรับอนาคตจึงเป็นภาพของความเปราะบาง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัลยา หอมเกตุ. 2548. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กะเหรี่ยงท่ามกลางวิถีชีวิตแบบใหม่: กรณีศึกษาบ้านห้วยสัตว์ใหญ่ หมู่ที่ 6 ตำบลป่าเต็ง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วัฒนธรรมศึกษา, มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- กฤษฎา บุญชัย. 2555. การสังเคราะห์สถานการณ์ความไม่เป็นธรรมทางสังคมเชื่อมโยง SDH มิติเกษตร ทรัพยากร. การประชุม นำเสนอรายงานสังเคราะห์รวมและทิศทางการข้างหน้า. เอกสารประกอบการประชุม 29 พฤศจิกายน 2555.
- โกวิท แก้วสุวรรณ. 2542. 'ดูทุหล่า' ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโป : กรณีศึกษากะเหรี่ยงโป บ้านเกาะสะเดิง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา วัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. 2549. กะเหรี่ยง: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง. เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ขวัญชีวัน บัวแดง และคณะ, 2546. ศาสนาและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ศึกษากรณีกลุ่มชนกะเหรี่ยง ในประเทศไทย และประเทศพม่า. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. 2548. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 19. กรุงเทพมหานคร: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- จันทร์เพ็ญ ชูติมาเทวินทร์. 2541. ผลกระทบจากการปลูกข้าวไร่ของชาวกะเหรี่ยงต่อการชะล้างพังทลายของดิน : กรณีศึกษาบ้านแมร์ริดป่าแก่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สาขาวิชาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จันทบูรณ์ สุทธิ. 2539. กะเหรี่ยง : ชีวิต จารีตประเพณี สิ่งแวดล้อม. สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม .
- จันทบูรณ์ สุทธิ, และคณะ. 2522. รายงาน การสำรวจภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้ม ต.นาทราย อ.ลี้ จ.ลำพูน. กรุงเทพฯ : กรมประชาสัมพันธ์.
- จินตนา กาญจนถวัลย์. 2535. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนกะเหรี่ยง : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีบ้านไร่ป่า อำเภอดงพญาชัย กับ บ้านสะเนห์พ่อง อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. มนุษยวิทยามหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยฤกษ์ ไตลังคะ. 2526. บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อการยอมรับนวัตกรรมในการทำนาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในเชียงใหม่. นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิเทศศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชูพินิจ เกษมณี. 2539. ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรดิน-น้ำ-ป่า ของชาวกระเหรี่ยง. สถาบันวิจัยชาวเขา.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2541. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย : รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ณรงค์ ใจหาญ. 2541. สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดตาก. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ดารุพัศตร์ สำราญวงศ์. 2529. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนกระเหรี่ยง. สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดลินิวส์. 2556. วธ. เร่งสร้างงานฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยงใน 3 เดือน. 28 ตุลาคม 2556.
<http://www.dailynews.co.th/Content.do?contentId=190816>
- ณภัทรา จันทวิช. 2548. กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกระเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี. ภาควิชาการประชาสัมพันธ์, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงกาญจน์ บุรณรักษ์. 2531. คุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของชาวกระเหรี่ยง ในจังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี ภายใต้โครงการของกรมประชาสัมพันธ์. วิทยานิพนธ์ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นฤมล อรุโณทัย. 2555. การสังเคราะห์สถานการณ์ความไม่เป็นธรรมทางสังคมเชื่อมโยง SDH มิติสังคมวัฒนธรรม. การประชุม นำเสนอรายงานสังเคราะห์รวมและทิศทางข้างหน้า. เอกสารประกอบการประชุม 29 พฤศจิกายน 2555.
- นฤมล อรุโณทัยและคณะ. 2553. การศึกษาเปรียบเทียบ “เศรษฐกิจพอเพียง” ในบริบทของชุมชนพื้นเมืองที่อยู่กับป่าและทะเล. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล อรุโณทัย. 2549. กลุ่มชาติพันธุ์ทางทะเลชายแดนและชายขอบ: การสร้างความมั่นคงและความมั่นคงในประเทศไทยกับความมั่นคงของมนุษย์: จากปัญหาสู่พลังภาคี. เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติเรื่องประเทศไทยกับความมั่นคงของมนุษย์ จุดยืนและก้าวต่อไป 8 - 9 พฤษภาคม 2549.
- นิวัฒน์ นิมพาลี. 2545. รายงานการวิจัย ผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ต่อสภาพแวดล้อมและชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตก. กรุงเทพฯ: ภาควิชามนุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ป้อพอ (ถาวร กัมพลกุล). 2547. ไร่หมุนเวียนในวงจรชีวิตชนเผ่าปกากะญอ. เชียงใหม่: เครือข่ายกองบุญข้าว.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2547. ภูมิปัญญาในเวศวิทยาชนพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกระเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์โลกดูลักษณ์
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2534. องค์ความรู้ในเวศน์วิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่า ศึกษากรณีชุมชนกระเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. สังคมวิทยา มหาบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พิพัฒน์ เรืองงาม. 2533. ชาวกะเหรี่ยงและวัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยง ตำบลไลโว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
-2539. ภูมิปัญญาในเวศวิทยาชนพื้นเมือง : ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยง ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. กรุงเทพฯ : โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ.
- มุกดาวรรณ ศักดิ์บุญ. 2553. ชาติพันธุ์สัมพันธ์ในเมือง: บทสำรวจทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง. ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา
- มาลี สิทธิเกรียงไกร. 2555. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษชาติพันธุ์: กรณีศึกษา อำเภอگیยาดินวัฒนา.
- วุฒิ บุญเลิศ. 2546. เมื่อกะเหรี่ยงสวนผึ้งลุกขึ้นพูด. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. 2552. นิติรัฐกับความยุติธรรมทางสังคม ใน ฟ้าเดียวกัน. ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2552 หน้า 67-87.
- วีระวัชร ปิ่นเขียน. 2525. วรรณกรรมกะเหรี่ยงจากตำบลสวนผึ้ง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. ราชบุรี : ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง.
- ศิริพร คำภูไทย. 2546. ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างกับการสูญเสียที่ดินของคนกะเหรี่ยง. ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาวไทยภูเขา (ศอช .) ออนไลน์
<http://www.contothailand.org/independentfile/tribekaren.asp>
- สรพงษ์ วิชัยดิษฐ. 2547. กระบวนการก่อรูปอัตลักษณ์ของผู้อพยพชาวกะเหรี่ยง : ศึกษากรณีกะเหรี่ยงในพื้นที่พักพิงชั่วคราว บ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. มานุษยวิทยามหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. คณะรัฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทิน สอนงพันธ์. 2545. การศึกษาเปรียบเทียบสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่า ระหว่าง พ.ศ. 2490-2543. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการอาณาบริเวณศึกษา 5 ภูมิภาค.
- สุภลักษณ์ โทณลักษณ์. 2542. การนับถือผีบรรพบุรุษของชาวกะเหรี่ยงโปว์ : บทบาท ความสำคัญ และการเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาที่หมู่บ้านดงเสลาเก่า ตำบลด่านแม่ฉลวย อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร .
- สุริชัย หวันแก้ว. 2544. กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ. รายงานวิจัย (ฉบับปรับปรุง). ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 24 มิถุนายน 2544.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2541. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2545. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ. 2546. สิทธิชุมชนท้องถิ่น พื้นเมืองดั้งเดิมล้านนา : กรณีศึกษาชุมชนลัวะยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงราย และเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.

- อุดม เจริญนิมไพร และคณะ. 2549. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
หลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนตามจารีตประเพณีของชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย : กรณีศึกษา
ชุมชนม้งและกะเหรี่ยง : รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2547. “ทิศทางและปัญหาการจัดการที่ดินในสังคมไทย” ใน รวมบทความ วิพากษ์
แนวคิดแปลงสินทรัพย์เป็นทุนถึงปัญหาการจัดการที่ดินในสังคมไทย เชียงใหม่: โครงการพื้นที่ทางสังคม
และสื่อทางเลือก
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2547. รายงานวิจัยระบบการเกษตรแบบไ้หมนเวียน เล่ม1 สถานภาพและความ
เปลี่ยนแปลง. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544. วิถีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เอกชัย เครืออินตะ. 2540. วัฒนธรรมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาษาอังกฤษ

- Choffnes, Eileen R., Relman, David A. and others. 2012. Improving Food Safety Through a
One Health Approach: Workshop Summary. The nation academic press.
- Jonsson, Hjorleifur. 1998. forest, products, upland groups, hill tribes, Thai politics, history,
Karen, political economy in Sojourn. Vol.1, 1998. 1-37.
- Rennie, J.K. and N. Singh. 1996. Participatory Research for Sustainable Livelihoods: a
Guidebook for Field Projects. Manitoba, Canada: International Institute for Sustainable
Development.
- Sangsid Piriyarangsan. 1992. Conflicts Between State and Karen Minority Group: Cultural
Dimension. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Sato Jin. 2000. Karen, Thailand, conservation, forest, ambiguous land, deforestation in
Development and Change. P155-177.
- Udom Charoeniyomphrai, Chanthanee Phichetkulsamphan and Wilawan Tharawodome,
edt. 2003. Indigenous knowledge, customary use of natural resources and sustainable
biodiversity management: case study of Hmong and Karen communities in Thailand.
Chiang Mai: Inter Mountain Peoples Education, Education and Cultures in Thailand
Association (IMPECT).
- Yos Santasombat. 2004. Karen, cultural production, ethnic identity, ecopolitics, symbolic
power, Northern Thailand, forest guardians, conservationists in Asian Ethnicity. Vol.
1.2004. 105-120.

ภาคผนวก

ผนวก ก

สาระสำคัญพิธีสารเสริมนาโงยา - กัวลาลัมเปอร์ ว่าด้วยการรับผิดชอบและชดใช้ตามพิธีสารคาร์ตาเฮนา ว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ

วัตถุประสงค์

เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน, โดยคำนึงถึงสุขภาพของมนุษย์, โดยการจัดเตรียมกฎเกณฑ์และแนวทางระหว่างประเทศในเรื่องของการรับผิดชอบและชดใช้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม

สาระสำคัญ

พิธีสารเสริมฯ ประกอบด้วย 21 มาตรา โดย มาตรา 1-12 เป็นเนื้อหาพันธกรณี และมาตรา 13-21 เป็นการบริิหารต่างๆ ของสำนักเลขาธิการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

1. พิธีสารเสริมฯ ฉบับนี้นำมาใช้กับความเสียหาย

- ต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพมนุษย์ที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตอำนาจรัฐของภาคี

- เป็นผลมาจากการขนส่ง การนำผ่าน การดูแล และการใช้สิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมที่เคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนเพื่อนำมาใช้โดยตรงเป็นอาหารหรืออาหารสัตว์หรือใช้ในกระบวนการผลิต, หรือ เพื่อการใช้ในสภาพควบคุม, หรือเพื่อปลดปล่อยสู่สิ่งแวดล้อม

2. เป็นการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนทั้งโดยเจตนา โดยไม่เจตนาตามมาตรา 17 ของพิธีสารฯ, โดยผิดกฎหมายตามมาตรา 25 ของพิธีสารฯ และโดยประเทศที่ไม่ใช่ภาคีพิธีสารฯ

3. ภาคีพิธีสารฯ จะต้องกำหนดมาตรการตอบสนองในกรณีเกิดความเสียหายและดำเนินการโดยสอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศ หรืออาจกำหนดไว้ในกฎหมายภายในว่าด้วยการรับผิดชอบทางแพ่ง

4. กฎหมายภายในจะต้อง

- กำหนดให้ผู้ประกอบกิจกรรมแจ้งหน่วยงานรับผิดชอบทันทีที่เกิดความเสียหาย, ประเมินความเสียหาย, และดำเนินการมาตรการตอบสนองที่เหมาะสม และต้องไม่ขัดขวางการดำเนินการใดๆ ของหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการแก้ไขเยียวยา และภาคีพิธีสารฯ มีสิทธิเรียกเก็บค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในการประเมินความเสียหายและการดำเนินการตามมาตรการจากผู้ประกอบกิจกรรม

- กำหนดเรื่องการแก้ไขเยียวยา, การทบทวนการบริหารจัดการ/ การตัดสินใจของศาล

- กำหนดกฎเกณฑ์และแนวทางการรับผิดชอบทางแพ่ง โดยอาจใช้ (ก) กฎหมายที่มีอยู่ หรือ (ข) พัฒนาขึ้นโดยเฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์นี้หรือ (ค) ผสมผสาน (ก) และ (ข) โดยระบุถึงความเสียหาย มาตรการรับผิดชอบ ช่องทางการรับผิดชอบ สิทธิที่จะเรียกร้อง

5. ภาคีพิธีสารฯ อาจ

- ใช้เกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายภายในมากำหนดความเสียหาย

- กำหนดช่วงเวลาดำเนินการ

- ข้องจำกัดทางการเงินเพื่อเรียกคืนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง

ผนวก ข

1. สัมภาษณ์

นายประวิทย์ ทองเปราะ	เครือข่ายกะเหรี่ยงภาคตะวันตก บ้านแม่กระบุง
นายพงศกร ทองผาสุขุม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองบาง
นางสมจิต ทองผาสุขุม	บ้านหนองบาง
นายณรงค์ เพลินไพรเย็น	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก่องม่องทะ
ครูชาติ.....	ชาวบ้านบ้านก่องม่องทะ
กำนันไพบูลย์ ช่วยบำรุงวงศ์	กำนันบ้านก่องม่องทะ
นายกิตติศักดิ์ ธารานารักษ์ (ลุงเนซิ่ง)	ชาวบ้านบ้านก่องม่องทะ
คุณายโทะลา ไทรสังขवालีน	มัคทายกประจำวัดก่องม่องทะ

2. สันทนากลุ่ม

2.1 บ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

วันเสาร์ที่ 2 มีนาคม 2556 เวลา 13.00 – 16.00 น.

1. นายประเดิม ศรีจรรยา
2. นางจันดี ทองผาแสงสี
3. น.ส. วรรพีญ์ เขียวเหลือง
4. นางลำจวน ศรีจรรยา
5. นางพิทยา สมนึก
6. นายโมง กุลทองทักษ์
7. นางวิไลย แดงสิงห์
8. นายสอาด วิไลย
9. นายปุ่อง
10. นางเพ็ญณี เขียวเหลือง
11. นายเต๊ะซ่า ขจัดพิษภัย
12. น.ส.ยุวดี สวัสดิ์กรกุล

2.2 บ้านหนองบาง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี

วันอาทิตย์ที่ 3 มีนาคม 2556 เวลา 13.00 – 16.00 น.

1. นายนพพร ปัญญาอินทร์
2. นางสมจิต ทองผาสุชุม
3. สร้อย ไชยผาภูมิ
4. นางบัวสอน ทองผาสุชุม
5. นางแสง สังขพิศุทธิ์
6. นางเกื้อกุล ผาภูมิสรารณ
7. น.ส.สุภาพร ผาภูมิสรารณ
8. นางบุษชา ภูมมา
9. เอกชัย ปัญญาอินทร์
10. นางประภาภรณ์ ไชยพันธุ์
11. เพลิงศักดิ์ สงครามมา
12. นายพงศกร ทองผาสุชุม

2.3 บ้านกอม่องทะ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี

วันเสาร์ที่ 20 เมษายน 2556 เวลา 13.00 – 16.00 น.

1. นายเยี่ยหรีโพ พลีเพื่อชาติ
2. นายวิเชียร พนาอุดม
3. นายต่อลิเหียง พนาอุดม
4. นายบุญชู เพลินไพรเย็น
5. นายลงชิงโพ ไทรสังขवालลิน
6. นายณรงค์ เพลินไพรเย็น

